

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Криворізький навчально-науковий інститут

ЗБІРНИК ТЕЗ

КРУГЛОГО СТОЛУ

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ»

28 квітня 2023

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: збірник матеріалів круглого столу (в авторській редакції), м. Кривий Ріг, 28 квітня 2023 року. Кривий Ріг: КННІ ДонДУВС, 2023. 152 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ (протокол № 16 від «31» травня 2023 року)

Публікується за матеріалами круглого столу «*Актуальні питання досудового розслідування*», який відбувся 28 квітня 2023 року у Криворізькому навчально-науковому інституті Донецького державного університету внутрішніх справ.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників закладів освіти й наукових установ, здобувачів вищої освіти юридичного і правоохоронного напрямів, а також на тих, хто цікавиться питаннями досудового розслідування, у томчу числі в умовах воєнного стану.

Матеріали збірника опубліковані в авторській редакції.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	12
----------------------------	-----------

СЕКЦІЯ №1. ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захарко Андрій

ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	13
---	-----------

Федченко Володимир

ЩОДО ВРУЧЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ	16
---	-----------

Гнатенко Валерія

ПОЧАТОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	19
--	-----------

Андрух Віталій

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО МЕЖ ОСКАРЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ У ДОСУДОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	21
--	-----------

Радзієвський Юрій

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБҐРУНТОВАНOSTІ РІШЕНЬ СЛІДЧИХ СУДДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	23
---	-----------

Піддубна Аліна

ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	26
---	-----------

Крушеницький Андрій

ОБ'ЄКТИ ВИТРЕБУВАННЯ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	29
--	-----------

Павлова Наталя

ПРИВОДИ ТА ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ШАХРАЙСТВА.....	30
---	-----------

Пилипенко Євгенія

ВИЛУЧЕННЯ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	33
--	----

Чуприна Юлія

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	34
--	----

Шапарь Артем, Татаренко Світлана

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	36
---	----

Потоцький Мирослав

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	39
--	----

Ремінська Єлізавета

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	41
--	----

Лавренко Анастасія

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	44
--	----

Єлаєв Юрій

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	46
--	----

Омарова Кристина

ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ ПОКАЗАНЬ У ФОРМІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	49
--	----

Власова Вікторія

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ.....	52
---	----

Задорожня Ілона

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	54
--	----

Дубляк Михайло

ДЕПОНУВАННЯ ПОКАЗАНЬ В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАНІ.....	57
---	----

СЕКЦІЯ №2. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Носевич Надія

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ДОПОВНЕНЬ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, А САМЕ – РОЗДІЛУ «ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ».....60

Абусова Крістіна

ПРОБЛЕМА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВІ МЕТОДИ ПРОТИДІЇ.....62

Джантіміров Марк

ДО ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.....64

Єськова Катерина

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....66

Солошак Богдан

РОЗМЕЖУВАННЯ «ДИЗЕРТИРСТВА» ВІД «САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ».....68

Діхтяренко Юлія

ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....71

СЕКЦІЯ №3 ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ЗАХОДИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сахарова Олена

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....74

Волобоєв Артур

ОСОБЛИВОСТІ ІМІТУВАННЯ ОБСТАНОВКИ ЗЛОЧИНУ: ОКРЕМИЙ АСПЕКТ76

Ігор Близнюк

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ78

Горелова Діана

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДЖЕРЕЛАМИ ВІДКРИТОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ.....80

Івжєнко Костянтин

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....82

Ковалевський Ілля

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ АНАЛІЗІ DEEP MULTIMODAL MODELS У МЕЖАХ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....85

Макаринська Анна

ІНСТРУМЕНТИ OSINT ДЛЯ ЗБОРУ ДОКАЗІВ У ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ.....88

Поляков Ігор

ПРЕДМЕТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ.....90

Карімов Артем

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СХЕМ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ.....93

Ісаєв Артур

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ.....95

Приходько Арсеній

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ
В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ.....98**

Афанас'єва Дар'я

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....101**

Свиридов Олександр

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО
ЗЛОЧИНУ.....102**

Удовик Ігор

**ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФІЗИЧНУ
ОСОБУ.....103**

Хачко Дмитро

**ПІДРОЗДІЛИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА
ОБОРОНИ.....106**

Чернобров Віолетта

**МЕТОДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У
ВОЄННИХ УМОВАХ.....108**

Шаєц Єлизавета

**ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ
ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВОЄННИМ
СТАНОМ.....109**

Юзюк Богдан

**ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОТИДІЇ
ЗЛОЧИННОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....111**

СЕКЦІЯ №4. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Плетенець Віктор

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА ФАКТАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....115

Каркоцький Іван

ЩОДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ЕКСПЕРТА ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ТА ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....118

Дікевич Кристина, Гапченко Кристина

АНАЛІЗ КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ ЧОРНИЛ НА ТЕРМОХРОМНІЙ ОСНОВІ ПІД ЧАС ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ.....120

Полевик Катерина

ЩОДО ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОЦІНКИ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА.....122

Яшин Олексій

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ ВИЛУЧЕННІ ГРАНАТОМЕТІВ ТА БОЄПРИПАСІВ ДО НИХ123

Кривопуск Олександр

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОПИТУ СВІДКА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ.....126

Орел Віталій, Кокітько Микита

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ДТП. УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА-АВТОТЕХНІКА У ОГЛЯДІ МІСЦЯ ДТП.....128

Воленшчак Владислав

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНИХ ВБИВСТВ.....131

Козирь Вероніка

ВИЯВЛЕННЯ ДИПФЕЙКІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІД НИХ ПРОЦЕСУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....134

Ревикіна Вікторія

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....136

Малюга Анна

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА.....138

Корінь Дмитро

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ.....140

СЕКЦІЯ №5. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Загурський Олександр

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....143

Матус Валерій

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ145

Крепчук Анастасія

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ЧИННЕ ЗАКОНОДАВСТВО.....147

Гусев Вадим, Гаврилюк Владислав

ОСОБЛИВОСТІ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....150

ВСТУПНЕ СЛОВО

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ КРУГЛОГО СТОЛУ!

Рада вітати усіх на круглому столі **«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ»**. Умови сьогодення вносять свої корективи не лише у буденне життя громадян, а й у кримінальне процесуальне судочинство України, останнє змінюється та підлаштовується під умови дії правового режиму воєнного стану. Новели кримінального процесу, прийнятого в умовах воєнного стану, вимагають не лише безпосередньої реалізації під час здійснення досудового розслідування, а й ґрунтовного вивчення теоретичних положень та поглядів науковців.

Наука та практика взаємопов'язані, тому дуже приємно, що до нашого круглого столу долучились працівники Національної поліції України, прокуратури та суду, детективи Національного антикорупційного бюро, працівники Криворізького міжрайонного відділу Комунального закладу «Дніпропетровське обласне бюро судово-медичної експертизи» Дніпропетровської обласної ради», представники управління вибухотехнічної служби ГУНП в Дніпропетровській області, практикуючі адвокати, представники експертних служб Дніпропетровської, Донецької, Волинської та Запорізької областей, науковців та здобувачів вищої освіти із закладів системи МВС у Харківській, Дніпропетровській, Одеській, Івано Франківській областях та м. Регенсбург (Німеччина).

На нашому круглому столі ми хотіли задати тему виступів щодо сучасних підходів у виявленні та розкритті злочинів, розслідуванні проваджень на стадії досудового розслідування, в тому числі вчинених в умовах воєнного стану. Сподіваємось, що науковий захід забезпечить плідну дискусію щодо проблемних питань досудового розслідування та винайдення шляхів до їх вирішення.

З повагою,

РЕКУНЕНКО Тетяна Олександрівна

*Заступник директора з освітньої та науково-дослідної діяльності
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

СЕКЦІЯ №1

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захарко Андрій

кандидат юридичних наук, доцент,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1) Згідно зі ст.284 КПК слідчий, дізнавач приймає постанову про закриття кримінального провадження, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі ще не повідомлялося про підозру, зокрема, в разі, коли строк досудового розслідування, визначений у ст.219 КПК, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру (абз.17 ч.1 ст.284 КПК) [1]. Порівнюючи можливості застосування цієї підстави закриття кримінального провадження слідчим і дізнавачем, слід звернути увагу на те, що в чинній редакції ч.2 ст.219 КПК строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру визначається лише у кримінальних провадженнях щодо злочинів. У кримінальному провадженні щодо проступку цей вид строку досудового розслідування визначався раніше у вигляді шести місяців, але відповідно до Закону №2617-VIII від 22.11.2018 зазначена норма була виключена з ч.2 ст.219 КПК.

Таким чином, на сьогодні в абз.17 ч.1 ст.284 КПК хоч і передбачається обов'язок дізнавача закрити кримінальне провадження у разі закінчення строку досудового розслідування, визначеного в ст.219 КПК, втім виконати цей обов'язок дізнавач не має можливості, оскільки такого строку в чинній редакції ст.219 КПК не передбачено. Тому, можливо доцільним було б виключити слово «дізнавач» із абз.17 ч.1 ст.284 КПК, адже реального змістовного навантаження для регулювання кримінальної процесуальної діяльності у чинній редакції КПК наявність цього слова в абз.17 ч.1 ст.284 КПК все одно не містить. З іншого боку, в ч.2 ст.49 КПК зазначено: «Перебіг давності зупиняється, якщо особа, що вчинила кримінальне правопорушення, ухилилася від досудового розслідування або суду. У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання, а з часу вчинення кримінального проступку - п'ять років». Зазначене друге речення тлумачиться окремими практичними працівниками, як регламентація недиференційованого строку давності в кримінальних провадженнях щодо розслідування проступків. Тобто, при такому способі тлумачення виходить, що дізнавач може розслідувати кримінальний проступок протягом 5 років з моменту початку досудового розслідування, без застосування процедури продовження строків досудового розслідування слідчим суддею до повідомлення особи про

підозру, і, зі впливом цих п'яти років, зобов'язаний закрити це кримінальне провадження на підставі абз.17 ч.1 ст.284 КПК у разі, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру. Таким чином, на сьогодні є місце для дискусії щодо різного тлумачення регламентації максимального строку дізнання до повідомлення особі про підозру.

2) У ст.49 КК України регламентовано звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Якщо під час досудового розслідування не встановлено особу, яка його вчинила, кримінальне провадження може бути закрито, якщо з часу вчинення кримінального правопорушення минуло п'ятнадцять років. КК України 2001 р. залишив незмінним 15-річний спеціальний недиференційований строк давності, по закінченні якого особа, яка вчинила злочин будь-якої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності навіть у тому разі, коли вона протягом цього терміну ухилялась від слідства або суду [2]. Як, відомо, за ч.5 ст.49 КК України, давність не застосовується у разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених у статтях 109-114², катування, передбаченого частиною третьою статті 127, проти миру та безпеки людства, передбачених у статтях 437-439 і частині першій статті 442 КК України. Таким чином виходить, що недиференційований 15-річний строк давності має застосовуватися, наприклад, у випадку розслідування злочинів, передбачених у ч.2 ст.115 КК України.

Прокурор уповноважений звернутися до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, зокрема, якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (очевидно, законодавець посилається тут виключно на недиференційований п'ятнадцятирічний строк давності, визначений у ч.2 ст.49 КК), крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі (п.3-1 ч.1 ст.284 КПК, абз.4 ч.4 ст.284 КПК).

До таких випадків-винятків, коли прокурор обмежений у повноваженні звертатися до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, слід віднести ч.2 ст.115 КК (кваліфіковані види умисних вбивств, що караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі). По цій категорії злочинів, у зв'язку з обмеженням прокурора у повноваженні звертатися до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, на сьогодні кримінальним процесуальним законом взагалі не передбачено порядку закриття кримінального провадження.

Таким чином, виникла ситуація, коли негативна регламентація, застосована в кримінальній процесуальній нормі в п.3-1 ч.1 ст.284 КПК замість того, щоб ясно визначати порядок застосування кримінального закону (а саме це є прямим призначенням кримінальних процесуальних норм), фактично унеможливила закриття кримінальних проваджень аналізованої категорії, по котрим не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, й закінчився недиференційований п'ятнадцятирічний строк давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Іншими словами, при розслідуванні ч.2 ст.115 КК давність за логікою ч.5 ст.49 КК начебто й застосовується, але застосувати її неможливо, оскільки кримінальним процесуальним законом не передбачається такого порядку.

3) За березень 2022 року, згідно з Єдиним звітом про кримінальні правопорушення по державі, в Україні обліковано 3655 кримінальних правопорушень за ст.438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни», санкція якої передбачає від восьми років позбавлення волі аж до довічного позбавлення волі, залежно від частини статті. Обидві частини ст.438 КК України згідно з ч.6 ст.12 КК України належать до категорії особливо тяжких злочинів. Згідно з Єдиним звітом про кримінальні правопорушення по державі за січень-березень 2023 року в Україні не прийнято рішення в 15855 злочинів, що розслідуються за ст.438 КК України.

Згідно з ч.2 ст.219 КПК, строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань або винесення постанови про початок досудового розслідування у порядку, встановленому ст. 615 КПК, до дня повідомлення особі про підозру становить:

- 1) дванадцять місяців - у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину;
- 2) вісімнадцять місяців - у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Таким чином, у вересні 2023 року слідчим, які розслідують ті 3655 кримінальних правопорушень за ст.438 КК України, що були розпочаті в березні 2022 року, і по яким нікому досі не повідомлено про підозру (а це значний відсоток проваджень), треба буде звернутися до слідчого судді згідно з ч.1 ст.294 КПК з клопотаннями про продовження строку досудового розслідування, в результаті чого вказаний строк може бути продовжений неодноразово слідчим суддею. При цьому в законі не визначено, на який період часу можна просити слідчого суддю продовжити зазначений строк досудового розслідування і якими критеріями керуватися щодо визначення таких періодів часу.

Аналізуючи судові рішення, Колотило О. наводить приклади як за аналогією періодів часу, визначених у ч.2 ст.219 КПК (проступки - не регламентовано, нетяжкі злочини – 12 місяців, тяжкі й особливо тяжкі злочини – 18 місяців), так і ч.4 ст.294 КПК (3, 6, 12 місяців внаслідок, відповідно, складності, особливої і виняткової складності провадження) [3], хоча в ній ідеться про критерії для продовження досудового розслідування після повідомлення особи про підозру.

Отже, в чинній регламентації правил щодо обчислення та продовження строків досудового розслідування є вище зазначені прогалини, котрі потрібно усунути для забезпечення прогнозованості процесуальної поведінки сторони обвинувачення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Дата оновлення 01.01.2023 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 22.04.2023).

2. Прокопенко В.В. Науково-практичний коментар до ст.49 Кримінального кодексу України. Url: <http://www.jurists.org.ua/criminal-law/1700-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-49-krimlnalnogo-kodeksu-ukrayini.html> (дата звернення: 22.04.2023).

3. Колотило О. Продовжити не можна закрити (.). Url: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/prodovzhiti-ne-mozhna-zakriti-.html> (дата звернення: 22.04.2023).

Федченко Володимир

професор кафедри кримінального процесу,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ЩОДО ВРУЧЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Питання щодо застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні, глава 18 КПК України, (далі КПК) як і питання щодо оголошення особи у розшук (ст. 281 КПК), а також, у переважній більшості питання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження до особи, як до речі, й застосування запобіжних заходів (розд. 2 КПК) законодавець тісно пов'язує з наявністю у такої особи процесуального статусу підозрюваного у такому кримінальному провадженні[1]..

І якщо ми подивимося вимоги чинного КПК то побачимо, що підозрюваним є не лише затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення фізична особа, але й інша особа, якій у порядку визначеному ст. 276-279 КПК повідомлено про підозру. А також інша особа, по відношенню до якої складено повідомлення про підозру, але їй не вручено внаслідок не встановлення місцезнаходження такої особи, хоча і були прийняті заходи щодо вручення повідомлення про підозру у спосіб передбачений КПК для отримання письмових повідомлень. Окрім цього, враховуючи зміни, що були внесені до КПК, 27.07.2022 року законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану [2]. Тепер передбачено, що підозрюваним, є також особа, по відношенню до якої зібрано достатньо доказів щодо повідомлення йому підозри у вчиненні кримінального правопорушення, але про це не було повідомлено у зв'язку зі смертю такої особи. Виключення з цього передбачено лише у випадку, коли надійшло клопотання від його рідних, близьких про необхідність продовження провадження у справі з метою реабілітації померлого. (ст. 42 КПК) [1]. Вказаними змінами визначено, що строк затримання особи без ухвали слідчого судії, суду не може перевищувати строк, визначений статтею 211 КПК, у якій зазначено, що затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше 60 годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду

клопотання про обрання запобіжного заходу. А якщо в умовах воєнного стану, який існує відсутні об'єктивні можливості доставити затриману особу до слідчого судді, суду в строк, передбачений статей 211 КПК, тоді розгляд клопотання про обрання запобіжних заходів відбувається із застосуванням доступних технічних заходів відозв'язку з метою забезпечення дистанційної участі затриманої особи. А якщо затриману особу неможливо доставити до слідчого судді, суду в строк, передбачений статтею 211 КПК для розгляду клопотання про обрання по відношенню затриманого запобіжного заходу чи забезпечити його дистанційну участь для розгляду відповідного клопотання, така особа негайно звільняється. А коли існують об'єктивні обставини, що виключають можливість вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру в строки, визначені ст. 278 КПК (коли такі процесуальні дії вчиняються в умовах воєнного стану) строк щодо вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі може бути продовжений до 48 годин (до внесення змін такий строк складав 24 години).

Інших правових підстав, за яких особа набуває процесуального статусу підозрюваного, КПК України не передбачає.

Повідомлення про підозру, і я гадаю це не буде для когось новиною, займає ключове, я би навіть сказав головне місце серед процесуальних рішень, які приймаються на стадії досудового розслідування.

Невипадково, положеннями КПК передбачено, що якщо особі затриманій за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення в межах 24 годин, а в умовах воєнного стану в межах 48 годин, з моменту такого затримання, не повідомлено про підозру, вказана особа підлягає негайному звільненню.

На сьогодні, питання щодо вручення особі письмового повідомлення про підозру є найбільш дискусійним, оскільки за вимогами закону вважається, що «отримання» такого повідомлення відбулося належним чином не лише після безпосереднього отримання такою особою повідомлення, але й тоді, коли: 1) повідомлення вручено під розписку дорослому члену сім'ї чи іншій особі, яка проживає з підозрюваним, для передачі йому; 2) коли повідомлення відправлено поштою, електронною поштою; 3) коли повідомлення отримано житлово-експлуатаційною організацією за місцем проживання підозрюваного чи адміністрації за місцем його роботи для передачі.

Таким чином, якщо фактична передача повідомлення про підозру по яким-небудь причинам не відбулася, то вказана особа з моменту реалізації одного з вищеперерахованих способів отримання підозри для передачі йому все рівно набуває процесуальний статус «підозрюваний», навіть не здогадуючись про прийняте рішення, і не усвідомлюючи цього.

Вказана ситуація, з одного боку обмежує конституційні права такої особи, порушує принцип забезпечення права на захист, та породжує ситуацію, за якої особа позбавляється можливості своєчасно захищатися від підозри у законний спосіб. А з іншого боку, дає певні приводи та підстави для оскарження до суду такого повідомлення про підозру.

Саме тому, якщо проаналізувати судові рішення з питань розгляду скарг щодо законності повідомлення про підозру особі, то можна бачити, що як правило в

основу обґрунтування незаконності повідомлення про підозру лягає неможливість підтвердження слідчими органами факту передачі, а відповідно і факту отримання особою (підозрюваною) повідомлення про підозру.

Якщо брати за основу положення ст. 136 КПК, то з питань вручення письмового повідомлення про підозру можна зробити висновок, що належним підтвердженням отримання повідомлення про підозру особою, якій це повідомлення адресовано є:

- Розпис такої особи про це у повідомленні,
- в тому числі розпис на поштовому повідомленні,
- або відеозапис щодо вручення такій особі повідомлення про підозру;
- чи отримання будь-яких інших даних, які підтверджують факт вручення особі такого повідомлення про підозру.

Особливо випадки оскарження законності повідомлення про підозру існують тоді, коли слідчі органи не мають можливості довести, та підтвердити слідчому судді, суду відповідними документами, чи іншими матеріалами кримінального провадження наявність факту вручення іншій передбаченій законом особі повідомлення про підозру, як і підтвердити безпосередню передачу такою особою, так сказати (з інших рук) вказаного повідомлення - підозрюваній особі.

Слід наголосити, якщо законодавцем питання щодо процесуального порядку «вручення» уповноваженими особами письмового повідомлення про підозру особисто підозрюваному, відповідним чином регламентовано, то питання щодо підтвердження факту «передачі» підозрюваній особі з інших рук тобто (від інших осіб) письмового повідомлення про підозру залишилося без належної уваги законодавця.

Бо якщо уважно проаналізувати положення ст. ст. 135, 136 КПК, то можна бачити, що вони чітко регламентують саме порядок вручення повістки про виклик, а не вручення підозри. А тому, отримання особою повістки, та вручення письмового повідомлення про підозру не можна ототожнювати і ставити на один рівень, оскільки з цього моменту, особа набуває статусу підозрюваного, що тягне за собою багато правових наслідків, як то обрання запобіжного заходу, оголошення в розшук тощо.

Передбачені законом вищенаведені випадки вручення повідомлення про підозру певній особі - для подальшої передачі цього процесуального документу підозрюваному, вимагають необхідного доопрацювання в питаннях підтвердження факту вручення такого повідомлення безпосередньо підозрюваному.

А саме, коли підозра по-перше, : 1) вручається дорослому члену сім'ї, або іншій особі, яка проживає з підозрюваною особою, яка на момент вручення підозри відсутня за місцем проживання; по-друге, 2) направляється підозрюваному поштою, електронною поштою; 3) і останнє, коли повідомлення вручається житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання підозрюваного, або вручається адміністрації за місцем його роботи.

Саме тому в КПК доцільно передбачити окрему норму, не лише щодо порядку вручення «з інших рук» чи іншим шляхом письмового повідомлення про підозру особі, якій воно адресовано, але й норму, яка б чітко визначала наявність

відповідних фактів чи обставин, за яким вважається, що безпосереднє вручення підозри «з інших рук» чи іншим шляхом підозрюваному відбулося.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями на 12.01.2023 р.) від 13.04.2012. № 4651-VI. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Дата доступу: 17.04.2023).
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану. Закон України від 27 липня 2022 року N 2462-IX. URL.: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T222462?an=1> (Дата доступу: 17.04.2023).

Гнатенко Валерія

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОЧАТОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Від 24 лютого 2022 року триває масштабна агресія рф проти України. Ракетні обстріли об'єктів цивільної інфраструктури та напади на населення й активні бойові дії на значній території держави призвели до фіксації злочинів проти основ національної безпеки, безпеки людства а також міжнародного правопорядку та миру. Життя кожного українця змінилось взагалі, а разом з тим – і всі сфери суспільного життя.

Також ці зміни торкнулися і кримінальний процес та законодавство. До цього, не були готові взагалі до роботи в таких умовах, ні правоохоронні органи, ні суди. Ведення активних бойових дій та відсутність у правоохоронних органів України доступу до територій, де було вчинено злочини, зумовлюють виникнення проблем на етапі здійснення досудового розслідування. А також, законодавство не дозволяло налаштувати роботу в повному обсязі в умовах складних воєнних реалій.

З метою наближення кримінально-процесуальної діяльності до воєнних подій, протягом року війни Верховна Рада України прийняла низку законів, у тому числі тих, що спрямовані на регламентацію питань кримінального провадження в умовах воєнного стану, а саме в частині повноважень слідчого, прокурора, слідчого судді, керівника органу прокуратури під час здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Від 01.05.2022 набрав чинності Закон України № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Законом внесено

зміни до Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, визначено, що зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ч. 1 ст. 7, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених у розділі IX-1 Кодексу. Законодавцем змінено назву розділу IX-1 КПК України на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» і доповнено ст. 615 КПК України та інші змін [1].

Вважаю звернути увагу на особливості внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а сам початок досудового розслідування в умовах воєнного стану. Відповідно до п. 1. ч. 1 ст. 615 КПК України встановлює, що у разі введення воєнного стану та якщо: відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань - рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова, яка повинна містити відомості, передбачені ч.5 статті 214 КПК. У невідкладних випадках до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування може бути проведений огляд місця події (постанова приймається невідкладно після завершення огляду).

Відомості, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань, вносяться до нього за першої можливості, а процесуальні дії під час кримінального провадження фіксуються у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, якщо фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин. За відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксація здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складанням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій [2].

Крім того, в інформаційному листі Верховного Суду від 03.03.2022 № 1/0/2-22 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» зазначено, що в разі неможливості формування витягу із ЄРДР інформація про реєстрацію кримінального правопорушення та початок досудового розслідування може бути підтверджена мотивованою постановою органу досудового розслідування про початок досудового розслідування, яка має містити всі відомості, визначені у ст. 214 КПК України (відповідно ч. 5 ст. 214 КПК України). Цей документ може вважатися належним підтвердженням початку досудового розслідування і також підставою для розгляду клопотань органу досудового розслідування. Наведене правило стосується всіх злочинів, а не тільки певного конкретного переліку [3].

Відповідно ст. 214 КПК України регламентується початок досудового розслідування, зокрема, обов'язок слідчого, дізнавача, прокурора внести відомості про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), розпочати розслідування тощо.

Окрім цього, із внесенням відомостей до ЄРДР розпочинається стадія кримінального провадження - досудове розслідування.

Також до «Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення» ЄРДР — створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до нього, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом [4].

Зазначимо, що збройний конфлікт на території України став непростю перевіркою стійкості кримінального процесуального законодавства та його практичного застосування, повномасштабне вторгнення РФ проти України, внесло значну корективу у чинне законодавство, яке не було готове до викликів сьогодення і кримінальне процесуальне законодавство України все ще потребує суттєвих змін, які комплексно мають вирішити проблему забезпечення ефективних розслідувань чисельних та масштабних порушень законів та звичаїв війни.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Лист Верховного Суду Головам апеляційних судів від 03.03.2022 р. №2/0/222. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf.
4. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: затв. Наказом Генерального прокурора 30.06.2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>

Андрух Віталій

викладач кафедри організації досудового розслідування
факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО МЕЖ ОСКАРЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ У ДОСУДОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1. Норми Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК

України) регламентують межі оскарження у досудовому кримінальному провадженні. Приписи КПК України унормовують систему процесуальних рішень, дій, бездіяльності слідчого, дізнавача та прокурора (ст. 303 КПК України), а також перелік процесуальних рішень слідчих суддів (ст. 309 КПК України), які можуть оскаржуватися під час досудового розслідування.

2. Аналіз положень ст.ст. 303, 309 КПК України свідчить, що оскарження процесуальних рішень, дій, бездіяльності слідчого, дізнавача та прокурора спрямоване переважно на забезпечення процесуальних прав особи (права на ефективне розслідування, права на розумний строк кримінального провадження), а оскарження процесуальних рішень слідчих суддів – на гарантування матеріальних прав людини (право на свободу, на недоторканність права власності тощо).

3. Для якісного забезпечення вищенаведених процесуальних та матеріальних прав людини на досудовому кримінальному провадженні мають бути належним чином врегульовано межі оскарження під час досудового розслідування. Тобто, захист відповідного процесуального або матеріального права на етапі досудового кримінального провадження має кореспондуватися з конкретною процедурою оскарження процесуальних рішень, дій, бездіяльності суб'єктів досудового розслідування.

4. Межі оскарження процесуальних рішень у досудовому кримінальному провадженні є недосконалими. Положення КПК України не регламентують процедури оскарження деяких процесуальних рішень, що знижує ефективність забезпечення процесуальних прав особи у досудовому кримінальному провадженні.

5. У змісті кримінального процесуального закону відсутні процесуальні норми, що уможливають гарантування права людини на ефективне розслідування шляхом оскарження рішення щодо визначення суб'єкта розслідування. Приписи КПК України не містять процедури оскарження підслідності органів розслідування, що перешкоджає здійсненню судової перевірки належності (законності) суб'єкта розслідування. В результаті цього під час судового розгляду ускладнюється вирішення питання щодо допустимості / недопустимості доказів отриманих неналежним (незаконним) суб'єктом розслідування.

6. Встановлена ч. 6 ст. 217 КПК України заборона оскарження рішення щодо об'єднання або виділення матеріалів розслідування не сприяє захисту процесуального права на розумний строк кримінального провадження. Оскільки суб'єкт розслідування може за надуманими підставами об'єднати декілька матеріалів досудового розслідування та зупинити досудове розслідування на підставі (підставах), що стосуються не всіх матеріалів розслідування (наприклад, потреба у здійсненні кримінальних процесуальних дій під час міжнародного співробітництва). У такий спосіб суб'єкт розслідування штучно гальмує перебіг строку досудового кримінального провадження щодо «необхідного факту» вчинення кримінального правопорушення.

7. Право на ефективне розслідування та право на розумний строк кримінального провадження можуть порушуватися через законодавчу прогалину щодо оскарження рішення про оголошення в розшук підозрюваного. Неможливість перевірки слідчим суддею законності та обґрунтованості рішення щодо оголошення

особи в розшук обумовлює ризик імітації процесуальної діяльності (виклик, повідомлення, вжиття заходів по встановленню місцезнаходження) та неправдивий висновок про негативну поведінку підозрюваного (не з'явлення без поважних причин). Внаслідок вказаної процесуальної фальсифікації стосовно підстав оголошення підозрюваного в розшук суб'єкт розслідування може свавільно зупиняти досудове розслідування, тим самим значно збільшувати фактичний строк розслідування, який не буде відповідати критеріям розумності.

8. Проблемність регулювання меж оскарження процесуальних рішень під час досудового кримінального провадження також негативно впливає на захист матеріальних прав особи.

9. Положення КПК України не містять норми, що регулює оскарження рішення про проведення обшуку в житлі або іншому володінні особи. Ця нормативна прогалина не сприяє забезпеченню права на недоторканність житла чи іншого володіння особи, права на невтручання у приватне життя та на недоторканність права власності. У випадку помилкового рішення слідчого судді та здійснення незаконного обшуку в житлі або іншому володінні особи, остання відповідно до приписів процесуального закону позбавлена можливості судової перевірки законності та обґрунтованості обмеження наведених прав.

10. Недосконалість приписів КПК України також виявляється у відсутності процедури оскарження рішення слідчого судді щодо примусового відібрання біологічних зразків у особи. Такий законодавчий недолік ставить під загрозу належне гарантування права на особисту недоторканість та права на повагу до людської гідності у ході досудового кримінального провадження.

Радзієвський Юрій

Аспірант відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ, адвокат, керуючий партнер АО «Радзієвський і партнери» м. Київ

Науковий керівник:

Арешонков Віталій

провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ №1 доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБҐРУНТОВАНOSTІ РІШЕНЬ СЛІДЧИХ СУДДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Згідно ч. 3 ст. 370 КПК обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 цього Кодексу. В кримінальному процесі обґрунтованість як вимога до судового рішення розкривається в двох аспектах: повне і всебічне з'ясування обставин справи та

доведеність цих обставин дослідженими в судовому засіданні доказами.

Розповсюдження обґрунтованості як загальної вимоги до судових рішень на рішення слідчих суддів на перший погляд не має викликати сумнівів. Вчені також єдині в тому, що основними аксіоматичними вимогами в тому числі і до кримінальних процесуальних рішень слідчих суддів є законність, обґрунтованість, справедливість. Так, В. Г. Пожар вважає, що абсолютно всі судові рішення, що приймаються в кримінальному провадженні, повинні відповідати загальним для них правовим властивостям, що витікають, в першу чергу, із засади законності та правової природи процесуальних рішень як актів застосування права. Мова йде про їх законність, обґрунтованість та вмотивованість [1, с. 298].

Такий аспект обґрунтованості судового рішення, як доведеність обставин, нерозривно пов'язує її з оцінкою доказів. Оцінка доказів є необхідною умовою ухвалення обґрунтованих процесуальних рішень, адже без неї неможливо встановити належність, допустимість і достовірність доказів. Відповідно, оцінка доказів є одним із базових елементів процесу обґрунтування судового рішення.

Ст. 94 КПК України прямо передбачає, що слідчі судді здійснюють оцінку доказів при прийнятті рішень. Так, згідно ч. 1 ст. 94 КПК України слідчий суддя за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінює кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Обґрунтованість судового рішення також залежить від допустимості доказів, адже суд не може посилатися на недопустимий доказ при ухваленні рішення. Крім того, недопустимість доказів нерідко викликає сумніви у їх достовірності. Не можна вважати обставини об'єктивно встановленими, а судові рішення обґрунтованими, поки ми не будемо впевнені, що докази, якими підтверджуються ці обставини, є допустимими та достовірними.

Але на практиці слідчі судді відмовляються досліджувати докази, посилаючись на відсутність у них відповідних повноважень. На нашу думку, проблема пов'язана із неузгодженістю загальних положень КПК України про докази і доказування, включаючи визначення допустимості доказів, із нормами, які встановлюють процесуальний порядок здійснення різних форм судового контролю. Так, з однієї сторони, ст. 94 КПК передбачає обов'язок слідчих суддів оцінювати докази з точки зору допустимості, проте згідно ч. 1 ст. 89 КПК питання допустимості доказів вирішує тільки суд в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення. А у разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду згідно ч. 2 ст. 89 КПК знову ж таки тільки суд визнає цей доказ недопустимим. В статті 86 КПК, де зазначається, що на недопустимий доказ не може посилатися суд при ухваленні судового рішення, слідчі судді також не згадуються. Прихильники теорії неможливості дослідження доказів слідчими суддями буквально тлумачать ці норми, що дає їм підстави заявляти про те, що слідчі судді не мають права виносити рішення щодо допустимості або недопустимості доказів на стадії досудового розслідування, адже ці питання мають вирішуватись виключно судом під час

ухвалення судового рішення. У такому разі звертається увага на той факт, що слідчий суддя та суд – суб'єкти не тотожні, а тому вимоги ч. 1,2 ст. 89 КПК України поширюються виключно на суд [2, с. 310].

Ще однією причиною небажання слідчих суддів досліджувати докази є надмірна завантаженість слідчих суддів. Так, один із опитаних слідчих суддів в ході підготовки Аналітичного звіту «Роль слідчого судді у кримінальному провадженні» зазначив: «Є велика завантаженість, яка тяж створює загрозу неупередженості. Тобто слідчий суддя перестає відчувати себе тією особою, що здійснює судовий контроль. Він відчуває себе як робот-автомат, коли приносять 200 клопотань на день, підписувати не встигає, а не те, щоб читати» [3, с. 83]. При такій кількості справ важко очікувати, що слідчий суддя буде оцінювати докази в кожній з них з точки зору належності, допустимості, достовірності.

В силу вказаних причин переважна більшість слідчих суддів вважає, що питання належності та недопустимості доказів, кваліфікації дій особи не відносяться до компетенції слідчого судді і мають вирішуватися на стадії судового розгляду. Не будучи наділеним повноваженнями щодо оцінки доказів з точки зору їх достатності і допустимості для визнання особи винуватою чи невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення на даній стадії кримінального судочинства, суд позбавлений можливості надати перевагу одним доказам перед іншими шляхом їх оцінки та аналізу в сукупності. На підставі «розумної оцінки» сукупності досліджених під час розгляду клопотання доказів, не вдаючись до детальної оцінки, слідчий суддя тільки встановлює наявність обґрунтованої підозри. Деякі слідчі судді широко використовують терміни «розумна підозра» і «розумна оцінка доказів», хоча вони не знаходять свого визначення в діючому законодавстві. На практиці так звана «розумна оцінка доказів» нерідко зводиться до банального переписування переліку доказів з клопотання слідчого до ухвали слідчого судді.

Ми вважаємо, що вимога щодо обґрунтованості судових рішень обов'язково має розповсюджуватися на рішення слідчих суддів, що приймаються в рамках всіх форм судового контролю, в тому числі і при розгляді клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Дослідження і оцінка кожного доказу з точки зору належності, допустимості, достовірності мають бути обов'язковою складовою процесу обґрунтування рішення слідчого судді. Без дослідження і оцінки доказів рішення не може вважатися обґрунтованим. Свідома відмова слідчого судді від дослідження і оцінки доказів при винесенні процесуального рішення має бути підставою для подальшого скасування рішення судом апеляційної інстанції.

Список використаних джерел

1. Пожар В. Г. Щодо обґрунтованості та вмотивованості судового рішення. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 18 травня 2018 р., Одеса, 2018, Т. 2. С. 297-300.

2. Торбас О.О. Роль слідчого судді в процесі оцінки доказів у кримінальному

провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 309 – 312.

3. Белоусов Ю., Венгер В., Орлеан А., Крапивін Є., Шапутько С., Яворська В. Аналітичний звіт «Роль слідчого судді у кримінальному провадженні» за результатами дослідження 2019 – 2020 років. Київ, 2020.

Піддубна Аліна

доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Належна взаємодія учасників кримінального провадження під час розслідування кримінальних правопорушень є необхідною запорукою швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень, тим паче, в умовах воєнного стану. Адже з 24 лютого 2022 року через повномасштабну збройну агресію з боку Росії та, пов'язану з цим, неможливість функціонування налагодженої системи кримінального провадження в окремих регіонах країни, наша держава опинилась в ситуації необхідності адаптації законодавства до умов воєнного стану з врахуванням значної кількості негативних питань, що суттєво ускладнюють проведення процесуальних дій та прийняття рішень під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Зокрема, факторами, що впливають на порядок проведення слідчих (розшукових) дій, вибір форм та методів діяльності слідчих підрозділів є:

- правовий режим, що пов'язаний з обмеженням прав, свобод та законних інтересів громадян,
- зменшення кількості населення та як результат - відсутність свідків та очевидців,
- бойові дії, що є загрозою для життя слідчого при виконанні ним службових обов'язків,
- рівень суспільної небезпеки злочинів, вчинених в умовах бойових дій та тяжкості їх наслідків,
- зменшення можливостей оперативних підрозділів, тощо.

У зв'язку з цим, з метою впровадження особливого режиму досудового розслідування кримінального провадження в умовах воєнного стану, а також реалізації повноважень органами досудового розслідування, законодавцем було прийнято низку нормативно-правових та підзаконних актів, що регулюють питання взаємодії органів досудового розслідування з медичними, експертними установами, державними органами, органами місцевого самоврядування, волонтерськими організаціями, юридичними особами, уповноваженими органами підрозділів інших відомств [1, с. 79-82] .

Так, спільним наказом МВС України, МОЗ України та Офіса Генерального прокурора «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України» визначено механізм взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України, порядок дій працівників закладів охорони здоров'я, бюро судово-медичної експертизи та уповноважених працівників органів та підрозділів Національної поліції України під час перевірки обставин смерті людини під час воєнного стану на території України [2].

Офісом Генерального прокурора України та Національною поліцією для практичних працівників розроблено ряд Пам'яток та Рекомендації щодо:

- організаційних засад забезпечення діяльності слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування воєнних злочинів,
- процесуальних та тактичних особливостей проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану,
- підготовки та призначення судових експертиз під час досудового розслідування воєнних злочинів,
- утримання військовополонених та особливостей проведення їх допиту,
- забезпечення конвоювання затриманих осіб, розмінування та допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт, слідчих (розшукових) дій,
- збирання біометричних даних осіб,
- переліку підстав для зупинки поліцейським транспортного засобу та його перевірки,
- переліку органів та підрозділів, з якими взаємодіють органи досудового розслідування.

Разом з цим, залишається ряд питань, що потребують удосконалення. Так, спеціаліст, як учасник кримінального провадження, може бути залучений до зняття показань технічних приладів та засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису; йому надано право надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування. Однак, виникає питання щодо правового статусу документів наданих спеціалістом, форму цих документів, що міститимуть пояснення, консультативні висновки або довідки та можливість використання цих документів як доказів у кримінальному процесі. Тобто залучений спеціаліст констатує необхідність призначення експертизи або достатньо тільки консультації спеціаліста. Ці питання ставлять під сумнів допустимість таких доказів [3, с. 305-308].

Неможливо не погодитись з тим, що на законодавчому рівні передбачити всі випадки залучення спеціаліста для проведення С(Р)Д, неможливо, оскільки в практичній площині виникають різноманітні обставини, що впливають на хід досудового розслідування.

Зокрема, для проведення оглядів та документування (фіксації) пошкоджень у результаті влучання снарядів та ракет, за рішенням органів досудового

розслідування залучаються спеціалісти-вибухотехніки, а також спеціалісти з питань застосування ракетних військ, артилерії та військової авіації. Вказані спеціалісти виконують відповідні заходи щодо пошуку, огляду, розрядження, транспортування, знешкодження вибухових пристроїв і вибухових речовин та підтверджують відсутність загрози вибуху для проведення огляду місця події. Для проведення С(Р)Д, пов'язаних з оглядом та вилученням технічних засобів з ознаками спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації залучаються спеціалісти у сфері спеціальних технічних засобів [4].

Отже, органи досудового розслідування з метою документування воєнних злочинів, залучають та взаємодіють зі значною кількістю спеціалістів, які володіють відповідними різноманітними спеціальними знаннями, уміннями та навичками. Однак, на практиці, виникло питання щодо невеликої кількості таких спеціалістів. Зокрема, з метою усунення таких випадків, здійснюється відрядження спеціалістів з інших регіонів України для документування воєнних злочинів як на деокупованих територіях, так і в районах масових влучань та бойових дій.

Підняті питання вимагають подальшого вивчення з врахуванням постійних змін та умов воєнного стану, тому, пропоную учасникам круглого столу взяти участь в обговоренні досліджуваного напрямку.

Список використаних джерел

1. Піддубна А.В. Організаційно-правові аспекти взаємодії слідчого з органами та підрозділами в умовах воєнного стану. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 269 с. С. 79-82.

2. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України: наказ МВС України, МОЗУ та ОГПУ від 09.03.2022 № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#Text>

3. Педос Ю.В. Окремі питання участі спеціаліста у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 листопада 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. 453 с. С.305-308.

4. Наказ СБУ «Про затвердження Інструкції про участь співробітників та працівників Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України як спеціалістів в кримінальному провадженні» від 19.03.2016 No 138. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE28694?an=1>

Крушеницький Андрій

Т.в.о. завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ

ОБ'ЄКТИ ВИТРЕБУВАННЯ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Частиною 3 статті 93 КПК України встановлюється вичерпний перелік речей і документів, які можуть бути об'єктом витребування стороною захисту. До цих об'єктів КПК України відносять: речі, копії документів, відомості, висновки експертів, висновки ревізій, акти перевірок [1]. Таким чином, видається, що на відміну від сторони обвинувачення, сторона захисту може здійснювати витребування та отримувати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб лише копії документів [2, с. 361].

Натомість у ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлюється, що предметом адвокатського запиту виступає лише інформація або копії документів (крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом). Крім того, адвокатський запит не може стосуватися надання консультацій та роз'яснень положень законодавства [3].

Таким чином, як бачимо, між положеннями ч. 3 ст. 93 КПК України та ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вбачається наявність колізії щодо переліку об'єктів витребування та категорії інформації, яка може бути витребувана. Так, по-перше, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не передбачається можливість витребування адвокатом речей (натомість ч. 3 ст. 93 КПК це передбачається). По-друге, на відміну від ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ч. 3 ст. 93 КПК взагалі не містить обмежень щодо категорії документів та інформації, що можуть бути витребувані. У зв'язку з чим, як слушно вказується науковцями можна зробити помилковий висновок, що захисник у кримінальному провадженні має право витребувати будь-яку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом. А тому, законодавець при формулюванні ч. 3 ст. 93 КПК України допустився правової помилки, не зазначивши, механізми та способи витребування інформації з обмеженим доступом [4, с. 62]. Як наслідок, в правозастосовній практиці виникають непоодинокі випадки, коли адвокатам відмовляють у наданні запитуваних речей і документів.

Разом з тим, через недостатню урегульованість положень ст. 93 КПК України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», невизначеними залишаються й наступні питання щодо витребування:

- сутність та перелік об'єктів, які можуть бути витребувані стороною захисту;

- можливості сторони захисту здійснювати витребування окремих видів інформації з обмеженим доступом, а й так само копій документів, в яких міститься відповідна інформація;
- ризик неправомірного розголошення інформації з обмеженим доступом у випадку її отримання захисником;
- можливості витребування захисником копій матеріалів кримінального провадження.

Ураховуючи зазначене, видається, що правильним шляхом розв'язання окреслених проблем є удосконалення положень КПК України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Підтвердженням цьому є результати проведеного нами анкетування 23 адвокатів, під час якого, більшість опитаних респондентів (87 %) підтримали необхідність внесення змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства щодо удосконалення процесуальної регламентації витребування та отримання речей і документів стороною захисту в порядку статті 93 КПК України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013 р., / № 9-10 /, стор. 474, стаття 88.
2. Казьмірова І.В. Тимчасовий доступ до речей і документів чи адвокатський запит? Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 6/18. С. 360-363.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282
4. Старенький О.С. Витребування документів як засіб отримання доказів захисником у кримінальному провадженні: проблеми визначення процесуальної форми. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 7/2017. С. 58-69

Павлова Наталя

доцент кафедри криміналістики та домедичної
підготовки, Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРИВОДИ ТА ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ШАХРАЙСТВА

Закон зобов'язує слідчого, прокурора, дізнавача після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, в строк не більше 24 годин внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), розпочати

розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР (ст. 214 КПК України). Однак необхідно зазначити, що потерпілі, звертаючись із заявою до правоохоронних органів про вчинення шахрайства, нерідко помиляються з приводу порушення їх законних прав, а поверхневий розгляд таких заяв призводить до необґрунтованого відкриття кримінального провадження. Специфіка шахрайства не дозволяє відразу встановити наявність достатніх даних для вирішення питання про відкриття кримінального провадження, тому цілком зрозуміло, що вся інформація про таке кримінальне правопорушення має бути прийнята та ретельно перевірена правоохоронними органами.

Не дивлячись на численні дискусії з приводу існування приводів та підстав у чинному КПК України, В. Г. Дрозд вважає, що законодавець у ст. 214 КПК України окреслив вичерпний перелік приводів до початку кримінального провадження, зокрема: 1) заяви про вчинене кримінальне правопорушення; 2) повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, 3) самостійне виявлення слідчим, прокурором із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [1, с. 270]. Аналогічну позицію займає й А. В. Столітній [2, с. 201].

Що стосується підстав, то більшість вчених наголошують на тому, що підстави до початку досудового розслідування законодавець визначив як «обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення». Ці підстави варто «шукати» винятково у первинних відомостях про діяння [3, с. 130].

Натомість, М. А. Погорецький наполягає на тому, що підстави для початку досудового розслідування є оціночною правовою категорією, тому наявність таких підстав, а саме обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, визначаються уповноваженою особою в залежності від результатів співставлення наявних даних, що містяться у відповідних приводах до початку досудового розслідування, та ознак злочину [4, с. 96-99]. У цьому розрізі слід звернути увагу на висловлення В. В. Вапнярчук, який вважає, що такі обставини, в першу чергу, повинні підтверджувати наявність таких елементів складу кримінального правопорушення, як його об'єкт і об'єктивної сторони. Для початку досудового розслідування інформація про інші елементи складу кримінального правопорушення є не обов'язковою [5, с. 179].

Натомість, поважаючи внесок дослідника у теорію кримінального процесу щодо початку досудового розслідування, мусимо піддати критиці дану позицію. На наше переконання, якщо йдеться про ознаки кримінального правопорушення, то слід враховувати абсолютно всі, без винятку, елементи його складу. Такий підхід є більш вдалим і дозволяє об'єктивно підійти до прийняття рішення при надходженні до правоохоронних органів інформації про шахрайство. Тому, окрім об'єктивної сторони та об'єкта, слід обов'язково враховувати ще й суб'єкта та суб'єктивну сторону, оскільки часто саме ці елементи визначають повне уявлення про наявність чи відсутність ознак кримінального правопорушення, вчиненого шляхом шахрайства.

За нашим переконанням, без достатніх приводів та підстав, осмислення

наявності ознак складу кримінального правопорушення, не можна відразу вносити до ЄРДР всі заяви та повідомлення, адже вони можуть бути помилковими через не правильну інтерпретацію події з боку заявників, або через неможливість виконання цивільно-правових зобов'язань у зв'язку із форсмажорними обставинами та ін. Як свідчить аналіз судово-слідчої практики та опитування респондентів, специфікою кримінальних правопорушень, вчинених шляхом шахрайства, є їх тонка межа з цивільно-правовими деліктами, що зумовлює необхідність досліджувати, насамперед, умисел особи, спрямований на заволодіння майном (правом на майно) шляхом шахрайства.

Відмежовуючи шахрайство від цивільно-правових деліктів, слід виходити з того, що отримання майна з умовою виконання якого-небудь зобов'язання може бути кваліфіковане як шахрайство, якщо встановлено, що винна особа вже в момент заволодіння цим майном мала на меті його привласнити, а зобов'язання – не виконувати. Розмежування кримінально-караного злочину від цивільно-правової угоди слід проводити не по тому, як оформлені укладені між сторонами договори, а по тому, що стало результатом цієї договірної діяльності. Якщо одна сторона, приймаючи на себе зобов'язання, не має ніяких реальних можливостей і бажання їх виконувати, мова йде про шахрайство (постанова Верховного Суду від 24.09.2020 р. у справі №755/10138/16-к). Крім того, відповідно до правової позиції, викладеної у постанові Верховного Суду України від 24 листопада 2016 року у справі № 5-250кс16, наявність формальних (навіть належним чином оформлених) цивільно-правових відносин, за допомогою яких суб'єкт прагне завуалювати свій злочинний умисел, за наявності підстав не повинна бути перешкодою для оцінки скоєного як злочину, передбаченого ст. 190 КК України [6].

В контексті даної проблематики вважаємо цілком вірним твердження Л. М. Лобойко, що відразу іноді неможливо встановити навіть різновид правопорушення (адміністративний, цивільний, господарський, різновид кримінального) і визначити, у межах якого юридичного процесу має здійснюватися провадження за заявою [7, с. 33]. Для того, щоб це зрозуміти, необхідно зібрати достатню кількість доказів.

Отже, для прийняття рішення про відкриття кримінального провадження, слід ретельно проаналізувати джерела отримання інформації, які повинні бути достовірними та оформлені згідно вимог кримінального процесуального законодавства. Слідчий, здійснюючи перевірку будь-якої інформації про подію, відразу повинен вирішити наступні питання: чи мало місце офіційне повідомлення; чи є приводи та підстави до відкриття кримінального провадження; чи наявні ознаки кримінального правопорушення; чи немає підстав для передачі матеріалів за підслідністю у разі відкриття кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Дрозд В.Г. Окремі питання регламентації початку досудового розслідування в умовах проведення правової реформи. *Підприємство, господарство і право*. № 12. 2017. С. 268-272.

2. Столітній А.В. Початок досудового розслідування: правова природа, регламентація та межі прокурорського нагляду. *Право і суспільство*. № 4. 2015. С. 200-206.

3. Концептуальні основи побудови сучасного кримінального процесу України [текст] / Н. В. Глинська, Л. М. Лобойко, О. І. Марочкін та ін. : монографія : за заг. ред. О. Г. Шило. Х. : НДІ ВПЗ імені акад. В. В. Сташиса НАПрНУ, 2016. 264 с.

4. Погорецький М.А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. № 1/2015. С. 93-103.

5. Вапнярчук В. В. Сутність початку досудового розслідування за новим КПК України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. №26. 2013. С. 177-186.

6. Розмежування шахрайства та цивільно-правових деліктів: судова практика Касаційного суду України. URL: <https://ukrainepravo.com/> (дата звернення 03.01.2022 р.).

7. Лобойко Л. М. Початок досудового розслідування за новим КПК. Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року : збірник статей. Київ: Істина, 2012. С. 33–43.

Пилипенко Євгенія

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВИЛУЧЕННЯ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Відповідно до ст. 55 КК України позбавлення права керувати транспортними засобами є додатковим видом покарання, який призначається на строк до десяти років [1]. Такий вид покарання призначається лише за кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Задля можливості звернення до виконання покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами за вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 286, 286¹ КК України, існує необхідність вилучення посвідчення водія до набрання вироком суду законної сили, як це передбачено на сьогодні ст. 298³ КПК України тільки для кримінальних проступків. Зокрема, ч. 3 зазначеної статті визначає, що уповноважена службова особа за наявності достатніх підстав вважати, що особою вчинено порушення, за яке може бути застосовано покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами, тимчасово вилучає посвідчення водія до набрання вироком законної сили, але не більш як на три місяці з моменту такого вилучення, і видає тимчасовий дозвіл на право керувати транспортними засобами [2].

Однак, застосувати вимоги ст. 298³ КПК України в частині вилучення

посвідчення водія до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 286 або ст. 286¹ КК України, службовець не в змозі, адже ст. 298³ КПК України має відношення тільки до кримінальних проступків, якими правопорушення, передбачені ст.ст. 286, 286¹ КК України, не є [2, 1].

Так, відповідно до ст. 12 КК України кримінальним проступком може бути лише кримінальне правопорушення, за вчинення якого не передбачений такий вид покарання, як позбавлення волі на певний строк. У протилежному випадку такі правопорушення вважатимуться злочинами[1]. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, у тому числі, у стані сп'яніння (ст.ст. 286, 286¹ КК України) є злочинами, адже санкції цих статей передбачають застосування до винної особи покарання у виді позбавлення волі на певний строк [1]. Тому для можливості службовцю здійснити тимчасове вилучення посвідчення водія як захід забезпечення кримінального провадження у випадку вчинення особою кримінального правопорушення, за яке передбачене додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, необхідно ч. 2 ст. 131 КПК України доповнити таким заходом забезпечення кримінального провадження, як тимчасове вилучення посвідчення водія, а сам розділ II «Заходи забезпечення кримінального провадження» доповнити новою главою «Тимчасове вилучення посвідчення водія», яка має містити статті про підстави та наслідки тимчасового вилучення посвідчення водія, а також про порядок продовження строків такого вилучення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1498> (дата звернення: 18.04.2023).

Чуприна Юлія

судовий експерт Донецького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Домашнє насильство є серйозною проблемою та потребує постійної уваги з боку правоохоронних органів. В умовах повномасштабного воєнного вторгнення РФ в Україну проблема домашнього насилля загострилась, у зв'язку із хронічним стресом, який переживають жителі України через погіршення соціально-

економічних умов життя у значної частини населення, особливо це стосується внутрішньо переміщених осіб.

У 2017 році прийнято Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2], який має на меті забезпечити кращий захист жертв домашнього насильства та підвищити ефективність реагування правоохоронних органів. Згідно з ст. 126-1 Кримінального кодексу України, домашнє насильство визначається, як умисне фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство або зневажливе ставлення до члена сім'ї, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [1].

З урахуванням високого рівня латентності таких злочинів, завданнями, які можуть становити проблему для органів досудового розслідування є збір достатнього обсягу доказів для доведення вини кривдника у суді. Для розуміння того, які фактичні обставини можуть стати доказами наявності домашнього насильства, доцільно звернутися до розуміння самої суті явища домашнього насильства.

Виділяють такі види насильства та його ознаки: психологічне насильство: вербальні образи, шантаж, насильство щодо дітей або інших осіб для встановлення контролю за партнером, погрози насильства стосовно себе, жертви чи інших осіб, залякування шляхом насильства щодо домашніх тварин або руйнування предметів власності, переслідування, контроль над діяльністю жертви, її колом спілкування, доступ до (соціальної та медичної допомоги, медикаментів, автотранспорту, спілкуванню з друзями, отримання освіти, роботи тощо), емоційне насильство, примус до виконання принизливих дій, контроль за розпорядком дня та інше; фізичне насильство: хапання, кидання, нанесення ударів, утримування, придушення, побиття, стусани, заподіяння опіків, контроль над доступом жертви медичної чи соціальної допомоги, використання зброї; економічне насильство: відмова в утриманні дітей, приховуванні доходів, витрати сімейних коштів, самотійне прийняття більшості фінансових рішень; сексуальне насильство: примус до статевих контактів за допомогою сили, загроз, шантажу (гвалтування, примус до статевих контактів у неприйнятній для партнера формі, у присутності інших людей, з дітьми чи третіми особами, заподіяння болю та шкоди здоров'я жертви).

Один з доказів вини кривдника у справах по фактам домашнього насилля є судово-психологічної експертиза, в ході якої досліджуються психологічні аспекти ситуації, що є предметом розслідування, його індивідуально-психологічні особливості (мотивація, характер, когнітивна і емоційно-вольова сфера), наявність та специфіка минулого психотравмувального досвіду, який міг стати передумовою того, що людина опинилася в позиції жертви.

М. Бітті охарактеризувала емоційно залежну особу, як людину, котра дозволила, щоб поведінка іншої людини впливала на неї, і повністю зайнята тим, аби контролювати дії іншого. Це можуть бути різного віку, соціального статусу та соціальної ролі. Тобто при сформованій емоційній залежності втрачається особиста автономія жертви, вона стає залежною від кривдника.

Тобто, позиція науковців співвідноситься з указаними в кримінальному

кодексі кваліфікуючими ознаками домашнього насильства. Психологічні підстави для них допоможе встановити судово-психологічна експертиза, в ході якої пропонується вирішити запитання:

- Які психологічні ознаки сімейної структури в яку був включений потерпілий?

- Чи вплинули обставини, що розглядаються в даному кримінальному провадженні на особистість, як психотравмуючий фактор?

- Чи виникли внаслідок дій (підозрюваного) у (потерпілого) психічні страждання та відчуття емоційної (психічної) залежності?

Підсумовуючи, вищесказане можна дійти висновку, що є певні особливості збору доказів у досудовому розслідуванні за фактами домашнього насильства, що потребує тісної взаємодії органів досудового розслідування та судових експертів на етапі призначення судової експертизи.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>;

2. Про запобігання та протидію домашньому насилью. Закон України від URL: Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5-35.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>;

3. Шукліна Н.Г., Стефанів Н.С., Левченко К.Б. Особливості розгляду справ, пов'язаних із домашнім насильством: навчальний курс для суддів. Київ: 2018. 300 с.

Шапарь Артем

заступник директора Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Татаренко Світлана

старший оперуповноважений в особливо важливих справах відділу УОТЗ ГУНП в Дніпропетровській області

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Досудове розслідування кримінальних проваджень здійснюється різноманітними способами, передбаченими кримінальним-процесуальним законодавством України. Основним видом збору доказової інформації є слідчі (розшукові) дії, до яких варто віднести гласні та негласні. В умовах дії правового режиму воєнного стану, отримання доказів за допомогою негласних слідчих

(розшукових) дій (далі - НСРД) є не аби як важливим та результативним. Запровадження воєнного стану на території України створило особливі умови для діяльності органів державної влади, правоохоронних органів та більшості державних і суспільних інституцій. Це призвело до нагальної потреби у вдосконаленні існуючих положень КПК України, які стосуються кримінального провадження, досудового розслідування, судового розгляду.

Відмітимо, що в умовах дії воєнного стану під час проведення органами досудового слідства НСРД порядок проведення цих дій нічим не відрізняється від загального порядку, окрім особливостей, передбачених статтею 615 КПК «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану». Також такі особливості закріплені Інструкцією про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції від 26.08.2014 затвердженою Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України № 872/88/537 від 26.08.2014 р.[1].

У ч.1 статті 246 КПК України визначено що негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним Кодексом України[2].

Аналізуючи національне кримінально-процесуальне законодавство негласні слідчі (розшукові) дії можна класифікувати за такими критеріями:

1. Залежно від можливості втручання в приватне спілкування під час провадження НСРД. Саме втручання у приватне спілкування є найбільш вразливим до осіб, відносно яких воно проводиться.

2. Залежно від тяжкості злочину. Зазначимо, що найрозповсюдженими видами злочину, у провадженнях щодо яких проводяться НСРД, є тяжкі та особливо тяжкі. У цих випадках відчутно порушуються права людини.

3. Залежно від посадової особи, яка надає дозвіл, санкціонує проведення НСРД. Відмітимо, що одним із суб'єктів, який надає дозвіл на проведення певних видів негласних слідчих (розшукових) дій є слідчий суддя. Ми вважаємо, що саме завдяки цьому суб'єкту здійснюється правомірне втручання у приватне спілкування іншої особи. Санкціонування слідчим суддею є основним захистом прав людини, оскільки і прокурор і слідчий, без дозволу слідчого судді, можуть зловживати своїми повноваженнями, тому судовий контроль у отриманні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії є важливим.

4. Залежно від виду результатів, що можуть бути отримані внаслідок їхнього проведення:

5. Залежно від можливості (та доцільності) використання конфіденційного співробітництва у формі залучення конфідента (особа якій довірили конфіденційну інформацію) до проведення НСРД:

6. Залежно від виду доказів, що можуть бути отримані в результаті проведення НСРД:

Втручання в «приватне спілкування» є одним із заходів досудового розслідування при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, що проводяться уповноваженими особами, що забезпечує певні гарантії запобігання злочинам. Цей захід використовується для з'ясування істотних обставин, отримання або перевірки доказів, спрямованих на отримання інформації про кримінальне провадження. Втручання в «приватне спілкування» використовується як засіб протидії злочинності в окремих слідчих діях правоохоронців України, для швидкого з'ясування фактів правопорушення та/або обґрунтування чи, навпаки, підтвердження висновку про підозру щодо вчинення кримінального правопорушення особою.

Засобами «втручання в приватне спілкування» є різні пристрої аудіо- та відеоспостереження, транспортні телекомунікації та будь-які електронні інформаційні мережі, які регулюють (збирають, зберігають, передають) необхідну інформацію. Проведення втручання та приватне спілкування можливе лише після отримання дозволу слідчого судді, однак виключно у разі наявності законних на те підстав. Наявність таких підстав є гарантією дотримання законності в їхньому проведенні та подальшого використання результатів проведених НСРД у доказуванні.

Як ми зазначали, правовий режим воєнного стану суттєво змінив національне законодавство. У сфері проведення негласних слідчих (розшукових) дій відбулись певні зміни, які, значно розширилися повноваження прокурора шляхом делегування йому повноважень слідчого судді, які зазначені у КПК [2]. Така новела є позитивною, оскільки значно економиться час на проведенні досудового розслідування. Однак, враховуючи те, що НСРД полягає у втручанні в особисте спілкування особи, все ж таки має бути судовий контроль. Тому доречним було б встановити процесуальну форму повідомлення слідчого судді про наданий прокурором дозвіл на проведення НСРД.

По-друге, за загальним правилом всі процесуальні дії фіксуються у відповідних процесуальних документах та технічними засобами, однак у випадку неможливості проведення такої фіксації у період воєнного часу, то вона і не здійснюється. Прийняття вищезазначених змін допомогло наблизити кримінальне процесуальне законодавство до сучасних воєнних реалій та забезпечило можливість проведення досудового розслідування, у тому числі і проведення НСРД [3, с.597].

Отже, втручання у приватне спілкування є особливою формою негласних слідчих (розшукових) дій, які, на наш погляд, потребують особливої уваги та контролю зі сторони слідчого судді, прокурора та слідчого, адже під час їх проведення значно порушуються права людини.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції: Наказ

від 26.08.2014 р. № 872/88/537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1038-14#Text>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Мирошніченко К., Погорелова А. Окремі аспекти проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. №4. 2023. С.595-597. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/143.pdf

Потоцький Мирослав

викладач кафедри організації досудового розслідування
факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За загальним правилом, хід і результати проведення процесуальних дій фіксуються у протоколі. Протокол сприймається законодавцем як зручна та універсальна форма фіксування слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій. Ст. 104 КПК України визначає структуру протоколу та процесуальні особливості його оформлення.

Умови воєнного стану є «винятковими» обставинами, які в переважній більшості унеможливають застосування «звичайних» процедур. Даний аспект стосується і фіксування процесуальних дій в умовах воєнного стану. Це питання потребує належного розгляду та наукового опрацювання, оскільки встановлена законодавцем форма фіксації процесуальних дій в умовах воєнного стану є недосконалою. Так, відповідно до ст. 615 КПК України, у разі введення воєнного стану за відсутності можливості складання відповідних процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксація здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій [1]. Законодавець не уточнює якими саме технічними засобами може здійснюватися така фіксація. Скоріше за все мається на увазі відео-фіксація чи аудіо-фіксація. Виходить так, що при здійсненні певних процесуальних дій в умовах воєнного стану за відсутності можливості скласти протокол вчасно, фіксацію можна здійснити доступними технічними засобами. Однак, по завершенню процесуальної дії, протягом сімдесяти двох годин протокол про проведення процесуальної дії має

бути все одно складений. Вбачається, що за умов воєнного стану та бойової обстановки така умова щодо обов'язкового складання протоколу певним чином обтяжує уповноважених службових осіб зайвим документуванням. Більш детально у ст. 615 КПК регламентовано особливості фіксації отримання показань. Так, показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого можуть бути використані як докази в суді, виключно за умови фіксації ходу і результатів доступними технічними засобами відео-фіксації. Якщо мова йде про допит підозрюваного, законодавець висуває додаткову умову – участь захисника.

В додаток до вищевказаного варто зазначити, що умови воєнного стану обумовлюють врегулювання допиту таким чином, щоб у виняткових випадках у суду була можливість відступити від засади безпосередності судового отримання показань при дотриманні необхідних процесуальних гарантій [2, с. 319].

Вбачається, що у разі, якщо відповідна процесуальна дія фіксувалась за допомогою відео-фіксації, яка є належної якості зображення та звуку, необхідності у оформленні протоколу про проведення даної процесуальної дії вже немає. По-перше, протягом сімдесяти двох годин учасники відповідної процесуальної дії можуть залишити місце складання протоколу (в силу різних причини) та відповідно не засвідчать своїми підписами оформлення протоколу тощо. По-друге, електронна форма фіксації є більш зручною з огляду на можливість швидкого пересилання цифрової інформації та доступності її сприйняття.

Т.О. Лоскутов пропонує унормувати у кримінальному процесуальному законі змішану (паперово-технічну) форму фіксації процесуальних дій в умовах воєнного стану зі значним спрощенням процедури складання письмових документів. На думку автора це спростить формальну документальну роботу уповноважених службових осіб та сприятиме підвищенню ефективності збирання та перевірки доказів [3, с. 344].

Підсумовуючи вищевказане, варто вказати, що законодавець, регламентуючи умови фіксації слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій в умовах воєнного стану має прагнути до максимального спрощення процедури фіксації (омінаючи надмірне документування). Цифрова інформація (мова йде про відео-фіксацію ходу і результатів проведення процесуальних дій) повинна мати самостійне доказове значення без додаткового закріплення результатів процесуальних дій у відповідних протоколах.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Лоскутов Т. О. Правова регламентація допиту в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2022. Вип. 71. С. 315-320. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_71_55 (дата звернення 20.04.2023).
3. Лоскутов Т. О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*.

Ремінська Єлізавета

слідчий слідчого відділу Криворізького
районного управління поліції ГУНП в
Дніпропетровській області

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Інтернет-простір, став своєрідним другим всесвітом для людей на сьогоднішній день. Ми не можемо уявити своє життя без гаджетів, технологій та Інтернету. З кожним кроком свого розвитку, ми намагаємося спростити собі життя, або якщо сказати більш доцільно робимо його комфортнішим ніж воно було до появи електронних технологій. На сьогодні, для нас стало звичним, те що рахунок можна поповнити не виходячи з дому, а всі соціальні операції здійснюються лише за одним кліком. Здавалося б таке далеке електронне майбутнє-стало реальним, звичним та незамінним сьогоденням.

Електронні технології не просто увійшли в наше життя, вони увірвалися з неймовірною швидкістю та успіхом. Мабуть, на теперішній час вже немає тієї соціальної діяльності, яка б не використовувала електронні технології, тому що людство пізнало, що електронні технології це- зручно, якісно і найголовніше швидко.

Застосування електронних технологій не обійшло і сферу державного судочинства. Що неабияк відобразилося в електронізації кримінального провадження. На сьогоднішній день, ми можемо спостерігати злагоджену, систематизовану діяльність, спрямовану на здійснення кримінального провадження. Проте, історично так склалося, що папір є основним носієм інформації у кримінальних провадженнях. Слідчі та процесуальні дії, рішення слідчого, прокурора, слідчого судді й суду відображаються у письмових процесуальних документах. Складність та багатоепізодність розслідуваних злочинів, численні експертизи, велика кількість підозрюваних (обвинувачених), потерпілих і свідків неминуче призводить до появи кримінальних проваджень, що налічують сотні, тисячі томів. Сьогодні кримінальне провадження перевантажене, на нього витрачаються величезні фінансові, людські та часові ресурси, а слідчі, прокурори та судді втрачають час на паперову тяганину.

Тому на нашу думку, є доцільним запровадження в Україні системи електронного кримінального провадження (ЕКП).

Оскільки, ЕКП дійсно є важливим та актуальним питанням. Перевагою якого є: економія коштів і часу, пришвидшення строків розгляду документів, спрощення доступу учасників кримінального провадження у межах їхньої компетенції до відповідних матеріалів тощо.

Щодо даного питання, дослідженню підлягає саме можливість заміни в кримінальному провадженні письмових документи на електронні. Такий формат може пришвидшити збір та фіксацію доказів, її передання; може налагодитись комунікація між учасниками справи, які мають на це належний доступ.

На рахунок даного питання науковець А. Столітній, зазначив свою позицію, визначаючи електронне кримінальне провадження як режим кримінальної процесуальної діяльності, заснований на композиційних алгоритмах автоматизованих кримінальних процесуальних процедур ЄРДР та інтегрованих із ним електронних інформаційних систем. Таке провадження реалізується суб'єктами в електронному форматі та фіксується в офіційному електронному процесуальному документі [1, с. 24].

На думку науковця, запровадження електронного кримінального провадження матиме такі позитивні наслідки, як:

- 1) оптимізація процедури досудового розслідування;
- 2) удосконалення механізму контролю та нагляду;
- 3) економія бюджетних коштів за рахунок скорочення видатків на витратні матеріали, пересилання, зменшення кількості працівників;
- 4) усунення бюрократичних процедур;
- 5) збільшення рівня довіри суспільства до правоохоронних органів, покращення становища України в рейтингу відповідних міжнародних реєстрах ефективності правоохоронних та судових систем [1, с. 33].

В свою чергу, зазначене питання запровадження ЕКП, розглянула науковиця Г. Чигиріна, яка до всіх зазначених переваг електронного кримінального провадження додає не менш важливий – реалізацію завдань кримінального провадження в розумні строки [2, с. 75].

Застосування ЕКП, зазнало великих успіхів та перспектив у таких країнах, як: США, Канаді, Німеччині, Бельгії (проект Phenix), Саудівській Аравії, Грузії, Казахстані (е-кримінальна справа).

Зважаючи, на позитивний досвід зазначених держав, науковці А. Столітній та А. Каліна схилиючись до певних особистих переконань, пропонують перейняти досвід успішно реалізованої в Чеській Республіці електронної взаємодії між органами досудового розслідування та іншими суб'єктами процесу.

Науковці виділили перспективні для України технологічні рішення, зокрема:

- 1) автоматичне повідомлення в ЄРДР прокурора про початок досудового розслідування;
- 2) автоматизацію електронної взаємодії між слідчим та прокурором у ЄРДР;
- 3) формування шаблонів електронних процесуальних документів у ЄРДР;
- 4) повна інтеграція паперового кримінального провадження в електронне на базі системи ЄРДР;
- 5) запровадження взаємодії органів досудового розслідування з іншими суб'єктами кримінального провадження за аналогією з data box;
- 6) створення спеціальної електронної системи, яка взаємодіятиме з державними реєстрами і базами даних, необхідними для кримінального провадження [3, с. 144].

Також корисним та цікавим для України буде досвід Молдови. Який науковиця І. Каланча пропонує до розгляду, та надає такі рекомендації, як ad-hoc-процедура, що передбачає призначення судового експерта в необхідній для проведення експертизи спеціалізації; допит неповнолітнього свідка в спеціальних приміщеннях, облаштованих камерами спостереження; можливість оприлюднення під час судового розгляду відеопоказань неповнолітнього свідка, щоб не залучати його повторно [4, с. 137].

Запозичення позитивного досвіду інших країн під час запровадження та реалізації електронно-цифрової форми кримінального провадження, дає можливість виокремити позитивні риси в такій модернізації кримінальнопроцесуальної діяльності. Серед таких положень заслуговує на увагу дистанційний допит, звукозапис, розгляд справи в електронно-цифровому форматі, шаблони електронних документів, взає модія з електронними реєстрами. Такі положення можна адаптувати під КПК України.

Отже, враховуючи вищезазначені поняття та аргументи, слід зазначити наступне.

Електронне кримінальне провадження – це режим кримінальної процесуальної діяльності, заснований на композиційних алгоритмах автоматизованих кримінальних процесуальних процедур Єдиного реєстру досудових розслідувань та інтегрованих із ним електронних інформаційних систем.

Реалізація концепції електронного кримінального провадження має свої особливі риси запровадження, як-от:

- 1) оптимізація процедури досудового розслідування;
- 2) удосконалення контролю та нагляду;
- 3) економія бюджетних коштів;
- 4) зменшення кількості співробітників;
- 5) усунення бюрократичних процедур;
- 6) довіра до правоохоронних органів;
- 7) спрощення кримінальної процесуальної діяльності;
- 8) усунення корупційних ризиків;
- 9) ефективні методи електронної комунікації;
- 10) автоматизація процесів.

Список використаних джерел

1. Столітній А. Концепція електронного кримінального провадження в Україні. Вісник Національної прокуратури України. 2018. № 4. С. 24–35. URL: <http://www.chasopysnapu.gov.ua/ua/pdf/4-2018/stolitnij.pdf>
2. Чигрина Г.Л. Перспективи запровадження міжнародного досвіду електронного кримінального провадження в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. № 2. С. 72–76. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v2_2018/18.pdf
3. Столітній А. Електронне кримінальне провадження у Чеській республіці. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 3. С. 137–146. URL: <http://www.chasopysnapu.gov.ua/ua/pdf/4-2018/stolitnij.pdf>

4. Каланча І. Електронний сегмент у кримінальному процесуальному законі Молдови. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2020. С. 132–137. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2020/1/30.pdf>

Лавренко Анастасія

викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року із моменту введення воєнного стану на території нашої держави життя кожного жителя України зазнало кардинальних й значущих змін [3]. Необхідні мілітаристичні та оборонні перетворення логічною реакцією зі сторони законодавця мали одержати й зміни нормативного регулювання у тих сферах суспільного життя, що мають високий публічний інтерес. Серед цих сфер, звичайно, мають місце й питання організації та проведення досудового розслідування.

В цілому, найбільш значущі зміни до Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) було внесено Законами України №2137-IX від 15.03.2022 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам», та від 14.04.2022 №2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [4], [5]. Таким чином, існує необхідність дослідження особливостей участі захисника під час досудового розслідування в умовах воєнного стану з урахуванням актуального змісту КПК.

У цілому, аналізуючи вказані зміни, можна дійти висновку, що концепція особливого режиму досудового розслідування характеризується звуженням процесуальних гарантій сторони захисту та розширенням процесуальних можливостей сторони обвинувачення. І цей підхід є досить логічним, зокрема, й Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у статті 15 також вказує, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом [8], [1, ст.15].

То ж, першою важливою зміною, що безпосередньо стосується реалізації права на захист у кримінальному провадженні є можливість дистанційної участі захисника при проведенні процесуальних дій. Такий порядок передбачений у разі

неможливості явки захисника. При чому, забезпечення участі останнього, КПК покладає на дізнавача, слідчого, прокурора шляхом використання технічних засобів - відео- та/або аудіозв'язку. Цікавим є те, що п. 1 частини 1 статті 615 КПК взагалі передбачає можливість фіксації будь-яких процесуальних дій під час кримінального провадження як шляхом складання процесуальних документів, так і з використанням доступних на той момент технічних засобів (про що у подальшому складається протокол) [2, ст. 615].

Окремої уваги потребує специфіка допиту свідка, потерпілого (у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб). Показання, одержані при допиті можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо у такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації [2, ст. 615].

При прийнятті рішень захисником щодо необхідності та доцільності оскарження відповідних процесуальних рішень в рамках кримінального провадження також необхідно взяти до уваги зміни, що стосуються порядку обчислення процесуальних строків, зокрема, можливість початку досудового розслідування з моменту винесення постанови дізнавача, слідчого, прокурора про початок досудового розслідування; невідкладне проведення огляду місця події до винесення такої постанови; можливість зупинення строку досудового розслідування в разі об'єктивної неможливості звернення до суду з обвинувальним актом; право керівника відповідного органу прокуратури неодноразово в межах досудового розслідування продовжувати до одного місяця дію ухвали слідчого судді або постанову прокурора про тримання під вартою; автоматичне продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у разі неможливості проведення підготовчого засідання у суді, тощо. У кримінальних провадженнях, в яких жодній особі не було повідомлено про підозру на дату введення воєнного стану, строк від зазначеної дати до дати припинення чи скасування воєнного стану взагалі не зараховується до загальних строків. Щодо гарантій процесуальних прав сторони захисту, важливим є можливість подання скарг на будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, слідчого, прийняті або вчинені ним на виконання повноважень, визначених статтю 615 КПК (т.б. особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану) до суду. Розгляд таких скарг здійснює слідчий суддя того суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - найбільш територіально наближеного до нього суду, що може здійснювати правосуддя, або іншого суду, визначеного в порядку, передбаченому законодавством (частина 4 статті 615 КПК) [2, ст. 616].

Новою особливістю проведення досудового розслідування під час воєнного стану також є наявність електронної копії кримінального провадження. Зокрема, з метою правильного збору та збереження отриманих даних і недопущення видалення інформації з мережі Інтернет доцільним є використання Протоколу Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних. При творенні цифрової копії документа Верховний Суд, наприклад, у своєму роз'ясненні повно описав послідовність щодо створення цифрової копія такого

документа, що буде прирівнюватися до оригіналу таким чином, що оригіналу зібраного цифрового елемента зберігається у всіх форматах, в яких він був зібраний [2, ст. 615] ,[6], [7, с. 41].

Окрім вищевказаного, слід додатково звернути увагу на те, що положення статей 615-1 та 616 КПК, що врегулювали питання відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану та скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або зміна запобіжного заходу з інших підстав [2, ст. 615-1, 616].

Таким чином, із розглянутих положень, закріплених у законодавчих актах можна зробити висновок, що звуження процесуальних прав сторони захисту, викладені у положеннях КПК є зрозумілими та виправдовуються наявністю воєнного стану, а тому логічно адаптовані до вимог сьогодення і включають спеціальні норми щодо строків, порядку проведення процесуальних дій, оформлення матеріалів кримінального провадження, обов'язковість додержання яких є додатковим механізмом захисту прав та законних інтересів особи у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950 р.. ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.*
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. *Голос України, 2022. №37.*
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про електронні комунікації" щодо підвищення ефективності досудового розслідування "за гарячими слідами" та протидії кібератакам: Закон України від 15 березня 2022 р. №2137-IX. *Голос України, 2022. № 62.*
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від Голос України офіційне видання від 14 квітня 2022 р. №2201-IX. *Голос України, 2022. № 96.*
6. Протокол Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/ONCHR_BerkeleyProtocol.pdf
7. Слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії: практика Верховного Суду від 10 квітня 2023 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Slidchi_dii.pdf
8. Сухов Ю., Ткачук А., Резнікова А. Особливості досудового розслідування в умовах воєнного стану: про що варто знати:електронне видання

Єлаєв Юрій

викладач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні в Україні, серед найбільш актуальних питань в науці кримінального процесу є питання про особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження: в умовах воєнного стану, під час дії воєнного стану. У зв'язку з цим, необхідно звернути увагу на те, що в тексті Кримінального процесуального кодексу України (далі за текстом – КПК України [1]) зазначаються обидві вищеперелічені юридичні дефініції.

Так, дефініція умов воєнного стану, прямо встановлено приписами частини 3 статті 7 КПК України [1], які передбачають принцип змісту та форми кримінального провадження в умовах воєнного стану. В свою чергу, положення статті 615 КПК України [1] встановлюють кримінально-процесуальний інститут – Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Одночасно з цим, дефініція – під час дії воєнного стану, як юридичне визначення, прямо передбачена, в тому числі, приписами частин 6 та 8 статті 176 КПК України [1]). Вбачається, що вищеназване положення є загальною правовою нормою в межах процесуального інституту запобіжних заходів. У зв'язку з цим, необхідно зазначити, що юридична дефініція: під час дії воєнного стану, яка характеризує кримінальний процесуальний час, передбачається в сфері нормативно-правового регулювання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Так, положення абзацу 8 ч. 4 ст. 183 КПК України [1], які регулюють процесуальну царину тримання під вартою передбачають юридичну дефініцію – під час дії воєнного стану. Вбачається, що в даному випадку, вищеназвана юридична дефініція прямо обумовлена (детермінована) доктринальною фундацією кримінального процесуального часу.

Необхідно зазначити, що стосовно інших заходів забезпечення кримінального провадження (окрім, запобіжного заходу у виді тримання під вартою), також наявна певна юридична специфіка їхнього застосування у воєнний час. Вищевказана правова специфіка полягає в тому, що ряд заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі, привід (стаття 140 КПК України [1]), тимчасовий доступ до речей і документів (статті 163, 164 КПК України [1]), арешт майна (статті 170, 173 КПК України [1]), згідно положень пункту 2 частини 1 статті 615 КПК

України [1] у разі введення воєнного стану та якщо відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею своїх повноважень щодо здійснення правосуддя в сфері застосування вищеназваних заходів процесуального примусу такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури, за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, яке погоджено з прокурором.

В даному випадку, вищеназвана юридична дефініція – умови воєнного стану, обумовлена доктринальною фундацією кримінального процесуального часу, оскільки, юридичні умови (в тому числі, умови воєнного стану) існують, як у певному часовому вимірі, так і у певному просторовому вимірі.

Вбачається, що в межах царини заходів забезпечення кримінального провадження, правові визначення: а) умови воєнного стану; б) час воєнного стану є можливим визначити, як окремий (самостійний) вид юридичних термінів – мілітарні дефініції кримінального провадження. Цими кримінально-процесуальними дефініціями є, передусім, конституційно-правові визначення в сфері національної (державної) безпеки України, які є невід'ємною частиною текстово-юридичних формул диспозицій норм в сфері кримінального провадження. Так, приписи п. 19 ч. 1 ст. 92 Конституції України [1], передбачають юридичну категорію: правовий режим воєнного стану. Окрім цього, норми частини 2 статті 157 Конституції України [1] містять юридичне визначення: умови воєнного стану.

Вбачається, що саме кримінальні процесуальні час та простір, як змістовні (сутнісні) фундаментальні ознаки категорій: 1) часу дії воєнного стану; 2) умов воєнного стану, обумовлюють юридичну специфіку заходів забезпечення кримінального провадження (в тому числі, запобіжних заходів), які з певними особливостями застосовуються у кримінальному процесі в період дії воєнного стану. Слід зауважити, що заходам забезпечення кримінального провадження (в тому числі, запобіжним заходам) притаманна ознака процесуального примусу, котрий, як юридична категорія, прямо встановлений нормами статті 2 КПК України [1], які визначають завдання кримінального провадження.

Все вищенаведене свідчить про необхідність подальшого дослідження доктринальних підходів до праворозуміння заходів забезпечення кримінального провадженні (зокрема, запобіжних заходів), із урахуванням того, що саме вищевказана форма державно-владного примусу (кримінальний процесуальний примус) застосовується у взаємозв'язку з юридичною ознакою – час дії воєнного стану, яка детермінує (обумовлює) доктринальне співвідношення кримінального процесу з іншими галузями публічного права України (передусім, з конституційним правом, адміністративним правом). Вбачається, що наразі, має місце необхідність деталізованого пізнання змістовного доктринального підходу до праворозуміння заходів забезпечення кримінального провадження (в тому числі, запобіжних заходів), із урахуванням юридичних ознак: 1) час дії воєнного стану; 2) умови воєнного стану, які є мілітарними дефініціями в кримінальному процесі. Враховуючи при цьому те, що мілітарні дефініції знаходяться у взаємозв'язку з процесуальною сферою запобіжного заходу у виді тримання під вартою (ст. 183 КПК України [1]).

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 3 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.
2. Конституція України: Основний Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 30, ст. 141.

Омарова Кристина

курсантка другого курсу факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Литвиненко Ольга

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор філософії за
спеціальністю 081 «Право»

ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ ПОКАЗАНЬ У ФОРМІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України кардинально змінило не лише життя кожного українця, а й усі сфери нашого життя, в тому числі й правоохоронну та законодавчу. Ті злочинні діяння, які вчиняють російські військові є настільки жорстокими та цинічними, що стандартні методи роботи з потерпілими або підозрюваними іноді є недостатньо дієвими. Зокрема це стосується отримання показань у формі класичного допиту, тому ми вважаємо, що на допомогу має прийти процесуальне інтерв'ю.

Проведення інтерв'ю - одне з ключових завдань правоохоронців. Спосіб проведення допиту може серйозно вплинути на результати, справедливість, ефективність і надійність всього подальшого кримінального розслідування. Поліція, інші органи охорони правопорядку і слідства зобов'язані поважати і захищати невід'ємну гідність, фізичну і психологічну недоторканість будь-якої особи під час допиту, включаючи потерпілих, свідків і підозрюваних. Тим не менш, в різних частинах світу продовжують використовувати катування та інші форми неналежного поводження, примус та погрози щодо затриманих і під час допитів. Так звана «культура зізнання» в роботі поліції і систем кримінального правосуддя в багатьох країнах, а також недостатній рівень підготовки і обізнаності щодо методів криміналістики і гуманних форматів допиту, можуть призвести до зловживань з метою отримати зізнання або інформацію[1, с.1].

Задачею будь-якого допиту є отримання визнання вини, однак, використовуючи тактику обвинувачення підозрюваного (обвинуваченого), слідчий (суддя) частіше за все буде отримувати неправдиві показання. Рішенням проблеми є використання в слідчій, детективній роботі такого методу як «вільна розповідь» або «неструктуроване інтерв'ю» з використанням знань про мову невербальної поведінки людини (жести, міміку, поведінку) [2].

Перехід від існуючих наразі тактик допиту до процесуального інтерв'ю – це вимога часу, адже новий підхід дозволяє правоохоронцям значно підвищити ефективність своєї роботи. В свою чергу, впровадження цього методу має спиратися на поступову зміну свідомості правоохоронців та зміну самої концепції досудового розслідування в цілому. Адже наразі система розслідування сфокусована на необхідності отримання правоохоронцями визнання вини підозрюваною особою, яка потім має й повідомити, де зберігаються докази проти неї. Відповідно, при такому підході катування та жорстоке поводження «допомагає» правоохоронцям це зробити [3].

Мета процесуального інтерв'ю полягає в отриманні максимально об'єктивної інформації про обставини події, тоді як допит переважно спрямований на отримання зізнання підозрюваної особи у вчиненому кримінальному правопорушенні. Відмінності у меті використання цих методів опитування зумовлюють суттєву різницю у загальній атмосфері їхнього проведення. На противагу, допит орієнтований на встановлення контролю над підозрюваною особою, зокрема через використання психологічних маніпуляцій задля її схиляння до надання свідчень проти себе. У ході процесуального інтерв'ю слідчий використовує переважно відкриті питання, спрямовані на отримання максимальної кількості інформації, тоді як під час допиту переважають закриті питання, адже слідчий зазвичай уже має свою версію, ба більше, він фактично впевнений у вині підозрюваного і, відповідно, хоче лише підтвердити свої припущення в ході допиту[4, с.22]. Звісно, необхідною умовою проведення процесуального інтерв'ю є знаходження психологічного контакту, входити у емоційний стан та розумітися з підозрюваним, потерпілим чи свідком, що і сприяє отриманню необхідної інформації.

Процесуальне інтерв'ю направляє правоохоронні органи проводити всебічне розслідування вчиненого кримінального правопорушення. Даний метод допомагає поліції розслідувати злочини та забезпечувати конституційні права та свободи підозрюваних осіб. Та перш за все, сприяє до стійких відносин між правоохоронними органами та громадянам[5, с.203].

Процесуальне інтерв'ю можна визначити як процесуальну дію, що полягає в отриманні точної, надійної та достовірної інформації від потерпілих, свідків, підозрюваних або обвинувачених – інтерв'юєнтів в ході їхнього спілкування з інтерв'юєром для встановлення фактичних обставин кримінального провадження з метою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування[6, с.199]. Саме така характеристика вимагає високий рівень розвитку у законодавчій, політичній, тощо сферах. На нашу думку, позитивна сторона процесуального інтерв'ю та відмінність від допиту, полягає в тому, що правоохоронці проводячи

інтерв'ю, розуміють особу, виявляють співчуття, комунікують з нею, саме з метою отримання потрібної інформації. Отримання показань у формі процесуального інтерв'ю є позитивним аспектом під час роботи з потерпілими від військових злочинів, адже зважаючи на психологічну травмованість таких осіб, слідчі мають делікатно підходити до проведення опитування у дружній для особи атмосфері.

Важливим фактором, на наш погляд, є застосування безперервного відеозапису під час отримання показань у формі процесуального інтерв'ю, оскільки опитуваній особі психологічно важко згадувати ті події, які з нею трапились, тому повторні опитування або допиту у такому разі будуть недоречними.

Проведення процесуального інтерв'ю полягає у тому, що інтерв'юєр розказує, чому особа перебуває у цій кімнаті, пояснює, якщо варто зробити перерву, необхідно вийти в туалет, або випити води – потрібно просто сказати про це. В обов'язковому порядку треба проінформувати про те, що зустріч записується на відео, та особа має право не відповідати, користуватись послугами адвоката, та надати інформацію про те, що буде відбуватись під час опитування[7]. Необхідність роз'яснення цієї інформації полягає у тому, що опитувана особа, будучи проінформованою про усі етапи інтерв'ю та свою права буде більш спокійною та налаштованою до комунікації зі слідчим.

Отже, отримання показань у формі процесуального інтерв'ю є новим у нашому законодавстві. Однак, враховуючи реалії сьогодення такий спосіб отримання показань буде доречним як для роботи з потерпілими так і з підозрюваними, адже він направлений на налагодження контакту з опитуваним та відходженням від практики «вибивання» показань.

Список використаних джерел

1. Процесуальне інтерв'ю в кримінальних справах : навч. матеріал. СТІ. Ініціатива з підтримки Конвенції проти катувань. 2017, 12 с. URL: https://cti2024.org/wpcontent/uploads/2021/01/CTITraining_Tool_1_UKR.pdf
2. Реферативно-науковий журнал «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці». Відеозапис вебінара Стэна Б. Уолтерса (Stan B. Walters) на тему «Введение в Kinesic интервью (допроса)». URL: <http://expertize-journal.org.ua/beskontaktnaya-diagnostika-lzhi/818-vebinar-stena-b-uoltersa-stan-b-walters-na-temu-vvedenie-v-kinesic-intervyu-doprosa>
3. Белоусов Ю. Интерв'ю замість допиту: як це працює. Експертний центр з прав людини. 18.01.2018. URL: <https://ecpl.com.ua/news/interv-yu-zamist-dopytu-yak-tse-pratsyuje/>
4. Процесуальне інтерв'ю в Україні / Ю. Белоусов та ін. Київ, 2020. 234с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3568/1/%d1%80%d0%be%d0%b7%d0%ba%d0%b0%d0%b6%d0%b8%20%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d1%96%20%d1%89%d0%be%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%bb%d0%be%d1%81%d1%8f%20%20%d0%b4%d0%be%d1%81%d0%bb%d1%96%d0%b4%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f.pdf>
5. Орлеан А. Процесуальне інтерв'ю — на заміну звичним підходам до проведення допиту. Експертний центр з прав людини 07.06.2019. URL:

<https://ecpl.com.ua/news/protsesual-ne-interv-iu-na-zaminu-zvychnympidkhodam-do-provedennia-dopytu/>

6. Гавгун С. Р. Запровадження інституту процесуального інтерв'ю в Україні: pro et contra : наук. вісник Ужгород. наці. ун-тету, 2022. С. 199-204. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/267779/263600>

7. Тарасова М. Суперинтендант, работавший по делу Брейвика: «выбивание» признаний не работает. ZMINA. 12 березня 2018. URL: https://zmina.info/ru/columns-ru/superintendant_shho_pracjuiuvav_u_spravi_brejvika_vibivannjia_ziznan_ne_pracjiuje/

Власова Вікторія

Курсантка 2 курсу факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ємельянов Роман

викладач кафедри організації досудового розслідування факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ,

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

На сьогоднішній день в досудовому розслідуванні досить часто застосовується практика контролю за вчиненням злочину в якості доказу, адже в деяких злочинах це є основним методом доказування, який в свою чергу виступає особливими заходами, які здійснюються уповноваженими суб'єктами сторони обвинувачення в кримінальному процесі. Кримінальний процесуальний кодекс України (Далі – КПК) не дає нам визначення контролю за вчиненням злочину, однак згідно статті 271 КПК України можна сформулювати таку дефініцію, контроль за вчиненням злочину – це особливий вид діяльності суб'єктів правоохоронних органів, або осіб, що залучаються до проведення цього виду негласних слідчих (розшукових) дій спрямована на розкриття кримінальних правопорушень та припинення на стадії готування або можливого з'ясування нових злочинів. Відповідно до КПК України є 4 форми контролю за вчиненням злочину, а саме: контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину[1]. Ми розглянемо проблему провокації злочину у формі контрольованої та оперативної закупки. Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та

особи, яка його вчинила. Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила. [2] Також можемо звернути увагу на думку науковця Комашко В. В.: зважаючи на визначення контрольованої та оперативної закупок, можна дійти висновку, що різниця між ними полягає у предметі її реалізації. Отже, характерною особливістю провадження контрольованої закупки є імітація придбання товару, який перебуває у вільному обігу. Предметом оперативної закупки відповідно до положень чинного законодавства є товар, обіг якого обмежений чи заборонений законодавством. [3]

Провокація до вчинення злочинів зі сторони правоохоронних органів є складною і спірною проблемою в сфері контролю за вчиненням злочину. З одного боку, ця практика може бути корисною для розслідування тяжких злочинів та привести до викриття злочинців, які були б недосяжні для правоохоронних органів у звичайних умовах. З іншого боку, це може стати порушенням прав людини та призвести до фабрикації злочинів та незаконного звинувачення невинних осіб. Провокація злочинів - це спеціально організована діяльність правоохоронних органів, яка полягає у змушенні особи вчинити злочин, щоб потім винести проти неї вирок і викрити злочинців. Ця практика зазвичай використовується в діях злочинної спрямованості, де злочин вчиняється на замовлення і не може бути виявлений без провокованої дії. Однак провокування злочинів може мати негативний вплив на права та свободи людини, а також на справедливість судових процесів. Це може призвести до фальсифікації злочинів, завищення статистики злочинності та незаконного звинувачення невинних осіб. Крім того, це може порушувати принципи справедливості та рівності перед законом, а також порушувати міжнародні стандарти в галузі прав людини. Контроль за законністю проведення так званої «провокації» злочину здійснює прокуратура України та Апеляційний суд, ці два органи влади виступають контролюючими суб'єктами у сфері здійснення контролю за вчиненням злочину.

Проблема контролю за вчиненням злочину є однією з найбільш складних викликів для правоохоронних органів. Недостатні ресурси, складність збору доказів, недостатня співпраця між різними органами влади та недостатня увага до попередження злочинності – це тільки деякі з проблем, що виникають у цьому процесі. Однією з найважливіших проблем є недостатні ресурси, які виділяються правоохоронним органам. Це може призвести до того, що дослідження кримінальних справ та встановлення особи, яка вчинила злочин, стає складним та тривалим процесом. З цієї причини необхідно забезпечити достатні ресурси для правоохоронних органів, які виконують ці завдання. Іншою проблемою є складність збору доказів. Збір доказів є необхідним елементом дослідження злочинів та забезпечення правосуддя. Проте, цей процес може бути ускладненим, через недостатнє забезпечення підрозділів національної поліції технічними засобами, засобами спеціального зв'язку, та може призвести до недостовірних результатів розслідування. Для ефективного контролю за вчиненням злочину необхідне

належне фінансування правоохоронних органів та належне забезпечення необхідними матеріальними та технічними засобами. Однак, у більшості країн, включаючи Україну, правоохоронні органи не отримують достатнього фінансування, що ускладнює їх роботу. Третьою проблемою є недостатня співпраця між різними органами влади. Здійснення контролю за вчиненням злочину повинно бути спільним завданням всіх органів влади, які мають відношення до правосуддя. Проте, в практиці нерідко виникають проблеми з координацією та співпрацею між різними органами. Далеко не завжди критика діяльності поліції є конструктивною, часто ЗМІ використовують правоохоронну тематику для залучення аудиторії та підвищення своїх рейтингів, недостатньо ретельно перевіряючи матеріали, факти, публікують їх, а часом і навмисно спотворюють інформацію.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. №114/1042/516/1199/936/1687/5 Про затвердження Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні». URL: https://minjust.gov.ua/m/str_42544 (дата звернення: 13.04.2023).
3. Комашко В. В. Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину: 2016. URL: <http://dspace.opua.edu.ua/handle/11300/5688> (дата звернення: 14.04.2023).

Задорожня Ілона

курсантка 3-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор

професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Допит - це одна з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, яка має

важливе значення - збирання доказів для кримінального провадження. Це дозволяє отримати інформацію про правопорушення, осіб, які його вчинили, та обставини події.

Доволі часто виникають труднощі з виявленням неправдивих показань, на підставі чого приймаються помилкові рішення, які в подальшому суттєво ускладнювали процес встановлення злочинців. Тому під час допиту неповнолітніх потрібно більше уваги приділяти встановленню з ними особливого психологічного контакту [1, с.70].

Така слідча (розшукова) дія, як допит може проводитися з неповнолітньою особою в якості свідка, потерпілого чи підозрюваного. Якщо допит буде тактично правильно проведений, це дозволить отримати значущу інформацію для встановлення істини в кримінальному процесі [2, с.171].

Допит полягає в отриманні показань від допитуваних осіб щодо будь-яких обставин, які підлягають доказуванню. Для того, щоб отримати цю інформацію, необхідно дотримуватися процесуальних, психологічних та етичних вимог. Слідчому необхідно мати глибокі знання в психології допитуваних, вміти знаходити правильний підхід до них, використовуючи різноманітні тактичні прийоми та методи психологічного впливу.

Допит підозрюваного у віці від 14 до 18 років має низку особливостей, обумовлених морально-психологічними якостями зазначеної вікової групи, серед яких: менший, ніж у дорослих, обсяг знань і життєвого досвіду; слабка зосередженість; підвищена навіюваність; менший розвиток аналітичних навичок при сприйнятті і оцінці сприйнятого; схильність до фантазування; емоційність суджень і дій тощо. При цьому чим меншим є вік дитини, тим усні її пояснення обставин події\ все більше перетворюються на демонстрацію змісту події, що відбулися [3, с.109].

Перед проведенням допиту неповнолітнього підозрюваного необхідно зібрати інформацію про його характеристики, інтереси, звички, стосунки з іншими людьми. Під час вибору моменту і тактики допиту слід враховувати психологічний стан неповнолітнього, який зазвичай супроводжується емоційним збудженням і пригніченістю [4, с.132].

Щоб встановити контакт з підлітком, рекомендується почати з бесіди про його життя, навчання, роботу та інтереси, він зазвичай охоче розповідає про ці речі. Детальне та доступне пояснення про підозру в кримінальному правопорушенні також є важливим. Питання повинні бути конкретні, не надавати фактичних даних та уникати сугестивних впливів, на які підліток може легко відгукнутися.

При проведенні допиту важливо показати підозрюваному свою обізнаність з обставинами кримінального правопорушення, але ці відомості повинні бути засновані на отриманих під час таких слідчих (розшукових) дій, як: огляд місця події, допити свідків тощо. Використання незначного, але переконливого доказу здатне змусити допитуваного говорити правду.

Проте, коли посилаються на алібі підлітка, слід пам'ятати, що вони зазвичай не готують його заздалегідь. Тому детальні питання про місце, час, спільні дії з іншими особами тощо та відповіді підозрюваного на них, які будуть зафіксовані в

протоколі допиту, можуть допомогти в майбутньому перевірити його алібі.

Слід зазначити, що допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться обов'язково в присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - під час допиту може бути присутній лікар. При цьому до початку допиту зазначеним особам роз'яснюється їхнє право за дозволом ставити уточнюючі запитання малолітній або неповнолітній особі [4].

Отже проведення допиту неповнолітніх має свої особливості, які залежать від індивідуальних властивостей та рівня розвитку кожної дитини чи підлітка. Вимоги до їх допиту визначаються з урахуванням їх віку, статі та психічних особливостей тощо.

Список використаних джерел

1. Плетенець В. М. Особливості підготовки до допиту неповнолітніх за фактами подій насильницького, сексуального чи трагічного характеру в умовах воєнного стану. *Наука і техніка*, №13(13). 2022.

2. Туркот М., Щербакова Г.: «Тактика подання доказів прокурором під час судового розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.» Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. № 1. С. 170–178.

3. Гошовська Ю.: «Допит неповнолітніх у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.» *Jurnalul juridic național: teorie ei practice* = Национальный юридический журнал: теория и практика = National law journal: theory and practice. 2016, с.130–133.

3. Концептуальні положення механізму захисту прав дітей: український та зарубіжний контекст : кол. монограф. / Кол. авт. ; за наук. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Л. Р. Наливайко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 130 с.

4. Кримінальне право та процес. Допит неповнолітнього: що потрібно знати. 2022. URL: https://jurliga.ligazon.net/news/209538_dopit-nepovnoitnogo-shcho-potrbno-znati

Дубляк Михайло

курсант 3 курсу факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Литвиненко Ольга

старша викладачка кафедри організації
досудового розслідування факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор філософії за
спеціальністю 081 «Право»

ДЕПОНУВАННЯ ПОКАЗАНЬ В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАНІ

Депонування показань - це дії які передбачені ст. 225 КПК України, а саме у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань після досудового розслідування, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такої особи в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворої особи в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду[1].

Необхідність проведення даної дії визнана тим що згідно з ст.23 КПК суд повинен безпосередньо дослідити отримані докази навіть якщо слідчий допитав учасників процесу суддя зобов'язаний самостійно дослідити отримані докази. Відповідно це є обов'язкова функція суду, що забезпечує об'єктивне та неупереджене розслідування злочину.

Результати аналізу судової практики дають підстави для висновку, що, розглядаючи клопотання про проведення допиту в судовому засіданні, слідчі судді тлумачать поняття «існування небезпеки для життя та здоров'я свідка, потерпілого їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин» досить широко, включаючи в нього:

1) погрози вбивством або застосуванням фізичного насильства стосовно свідка, потерпілого у разі сприйняття їх як реальних. Наприклад, *підставою для задоволення слідчим суддею Кам'янсько-Дніпровського районного суду Запорізької області клопотання слідчого про допит свідка під час досудового розслідування у судовому засіданні стали погрози вбивством свідку Т., що висловлювались підозрюваним з метою схилити його до надання неправдивих показань і були сприйняті як реальні*[3].

2) Інші прояви психічного насильства стосовно свідка, потерпілого, зокрема, тероризування, моральний тиск, настійливі вимоги які можуть вплинути на достовірність чи повноту показань. *Підставою для висновку слідчого судді про наявність небезпеки для життя та здоров'я свідка які можуть вплинути на повноту та достовірність показань, стала низка телефонних дзвінків, здійснених невідомими особами, які вимагали від свідка. відмовитись від надання показань. Слідчий суддя Ленінського районного суду м. Дніпропетровська задовольнив клопотання слідчого про допит свідка в порядку ст. 225 КПК, постановивши ухвалу від 05 серпня 2014 року.[2]*

Згідно з ч.1 ст. 255 КПК України до виняткових випадків, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка або потерпілого під час досудового розслідування, належить тяжка хвороба, поняття "тяжка хвороба" є оціночною ознакою, що не визначена у статтях КПК України та нормативно-правових актах Міністерства охорони здоров'я України[2].

У кримінальному процесуальному розумінні поняття "тяжка хвороба" - це фізичний стан особи, в якому вона перебуває тривалий час, внаслідок чого виникає вірогідність того, що на час судового розгляду кримінального провадження вона може бути неспроможною брати участь у судовому засіданні[2]. На наше переконання таке тлумачення цього терміну є цілком повним та зрозумілим.

Такий фізичний стан може бути наслідком травми або соматичного (захворювання тіла) захворювання. Крім цього, відповідно до ст. 225 КПК тяжка хвороба свідка, потерпілого становить підставу для проведення допиту за місцем перебування хворого, тобто проведення виїзного засідання. У такому випадку, розглядаючи відповідне клопотання, слідчий суддя, крім вірогідності неможливості допиту такої особи під час судового розгляду кримінального провадження внаслідок тяжкої хвороби, має встановити відсутність у свідка, потерпілого можливості прибути до суду внаслідок цієї хвороби, зокрема, відсутність можливості самотійного пересування особи або ймовірність настання негативних наслідків для її здоров'я.[2]

До виняткових випадків, які унеможливають допит свідка, потерпілого або можуть вплинути на повноту чи достовірність їх показань, крім вказаних, слідчі судді відносять:

1) тривале відрядження, виїзд на роботу, навчання або постійне проживання за межі України. Так, *ухвалою Дніпровського районного суду м. Києва від 26 вересня 2014 року задоволено клопотання слідчого Дніпровського РУ ГУ МВС України в м. Києві про допит свідка Д. під час досудового розслідування в судовому засіданні, яке було мотивоване виїздом останнього на навчання до Республіки Польща;*[2]

2) потерпілий або свідок є громадянином іноземної держави, постійно проживає за межами України і має намір повернутись до місця постійного проживання. Так, *ухвалою слідчого судді Малинського районного суду Житомирської області від 02 липня 2014 року задоволено клопотання про допит свідка в порядку ст. 225 КПК, оскільки свідок є громадянином ФРН, який тимчасово перебуває в Україні*[2].

3) призов на службу у Збройні Сили України. *За такої підстави слідчий суддя Малиновського районного суду м. Одеси задовольнив клопотання слідчого про*

допит потерпілого Х. під час досудового розслідування у судовому засіданні: потерпілого Х. призвано на військову службу на підставі Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" (ухвала від 26 серпня 2014 року).[2]

4) відсутність постійного місця проживання та постійної роботи. Ухвалою слідчого судді Вовчанського районного суду Харківської області від 04 червня 2013 року задоволено клопотання слідчого про допит свідка К., подане за таких підстав: свідок К. лише тимчасово перебуває в м. Харкові, за місцем реєстрації у Полтавській області не проживає, постійного місця проживання не має. Зазначена обставина може зумовити його неявку за викликом до Вовчанського районного суду Харківської області та унеможливити його допит у судовому засіданні.[2]

5) свідок або потерпілий перебуває на території України без законних на те підстав і підлягає видворенню за межі України. Так, слідчим суддею Деснянського районного суду м. Чернігова задоволено клопотання слідчого СВУ СБУ у Чернігівській обл. про допит під час досудового розслідування свідка С. Обґрунтовуючи своє клопотання, слідчий зазначив, що свідок є громадянином Республіки Грузія, який перебуває в Україні без законних на те підстав і підлягає негайному видворенню за межі її території, що унеможливить його допит у судовому засіданні;[2]

6) психологічні особливості особи неповнолітнього свідка або потерпілого. Так, ухвалою слідчого судді Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 01 квітня 2014 року задоволено клопотання слідчого про допит потерпілої, виходячи з такого: потерпіла малолітня П. у зв'язку з віком та індивідуальними психологічними особливостями могла забути деталі вчиненого щодо неї злочину або через страх та душевні страждання відмовитись давати показання, оскільки злочин був вчинений її батьком;[2]

7) робота свідка під керівництвом осіб, які можуть вплинути на зміст, повноту та достовірність показань; свідок, потерпілий або підозрюваний є близькими родичами із підозрюваним або обвинуваченим[2].

Отже, допит свідка у суді, під час досудового розслідування є нормою, яка не лише забезпечує повноту досудового розслідування, а й здатна скоротити строк досудового розслідування та зменшити навантаження на слідчого чи прокурора. В тому числі, під час допиту в такому режимі дотримуються права і свободи допитуваних осіб, як учасників кримінального процесу.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5092>
2. Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями» від 03.06.2023. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/vrr00205?an=27>

СЕКЦІЯ №2.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Носевич Надія

завідувачка кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету №1 Криворізького
навчально-наукового інституту Донецького
державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ДОПОВНЕНЬ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, А САМЕ – РОЗДІЛУ «ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ»

Термін “злочини проти людяності” закріплено в міжнародному праві ще на початку XX ст. Притягнення до відповідальності за вчинення цього злочину відбулося після Другої світової війни у 1945 р. Міжнародним військовим трибуналом у Нюрнберзі.

В українській мові вживається термін “злочини проти людства” (вживається в українській версії “Конвенції про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства”) та “злочини проти людяності” (вживається в українській версії “Європейської конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів”).

Характеристика злочинів проти людяності міститься у Статуті Нюрнбернського трибуналу, Статутах міжнародних кримінальних трибуналів по Югославії та Руанді; Римському статуті Міжнародного кримінального суду та інших міжнародно-правових документах.

На відміну від воєнних злочинів, злочини проти людяності можуть бути скоєні лише проти цивільного населення.

Злочинам проти людяності присвячена стаття 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Цей документ пропонує найбільш широкий перелік конкретних дій, які можуть становити злочин.

В статті 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду вказується, що злочином проти людяності може бути будь-яке з наступних діянь: вбивство, винищення, поневолення, депортація, тортури тощо, коли вони відбуваються в рамках широкомасштабного чи систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, якщо такий напад відбувається свідомо.

Злочини проти людяності – це злочини, що покликані знищити саму природу людини. Ці злочини вважають найжахливішими злочинами, адже вони означають усвідомлені масові вбивства або за фактом самого існування людей (злочини проти людяності), або за фактом приналежності до етнічної чи національної групи

(геноцид).

Слово «людяність» у цьому контексті має підкреслювати людську природу людей, проти яких спрямовані вказані посягання. Попри всі об'єктивні відмінності (расові, релігійні, культурні), всіх людей об'єднує людська гідність і свобода. У певному сенсі, ціль злочинів проти людяності полягає в тому, щоб позбавити жертв їх людської природи, перетворити їх із суб'єктів, що володіють совістю, волею і свободою вибору, в об'єкти, що перебувають поза законом.

На злочини проти людяності розповсюджується універсальна юрисдикція. Це означає, що держави зобов'язані переслідувати або видавати злочинця, що ні одна людина, обвинувачена в скоєнні такого злочину, не має права претендувати на звільненні від видачі з політичних мотивів, держави зобов'язані допомагати одна одній в наданні доказів по обвинуваченню в такому злочині.

Кримінальним кодексом України передбачено розділ XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку».

При цьому КК України передбачає відповідальність за цілий ряд перерахованих у ч. 1 ст. 7 Римського статуту МКС діянь, однак відповідні кримінально-правові заборони розміщені не в розділі XX Особливої частини, а в інших розділах кримінального закону.

Викладені міркування дозволяють зробити висновок що загально-кримінальні злочини, які, як зазначалося вище, можуть визнаватися злочинами проти людяності лише за певних умов.

Водночас необхідно мати на увазі, що відсутність у КК України статті про відповідальність за злочини проти людяності не дозволяє відобразити специфічну правову природу злочинів проти людяності як окремої категорії міжнародних злочинів. В свою чергу, це не надає змогу забезпечити незастосування строків давності за вказані діяння, передбачити за їх вчинення більш суворі покарання, ніж за загальнокримінальні злочини, тощо.

Підводячи підсумки слід зазначити, що ще 20 травня 2021 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права», який 7 червня цього ж року було направлено на підпис Президенту. Серед іншого, вказаний акт передбачає доповнення КК України ст. 442-1 «Злочини проти людяності». Проте цей закон Главою нашої держави на теперішній час не підписаний.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_125#Text
2. Римський статут Міжнародного Кримінального суду.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. Кримінальний кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913-IX#Text>

Абусова Крістіна

курсантка 2 курсу факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Приходько Андрій

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування
факультету №1 Криворізького навчально-
наукового інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ПРОБЛЕМА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВІ МЕТОДИ ПРОТИДІЇ

Протидія колабораціонізму є надзвичайно актуальною темою в Україні у період війни з російською федерацією. Це є однією з найважливіших проблем національної безпеки та суверенітету України, оскільки колабораціонізм відображає небезпеку зради та відкриту ворожість до нашої країни. Статистика демонструє, що протидія колабораціонізму залишається надзвичайно важливим завданням для українських правоохоронних органів та громадськості.

За даними офіційних звітів, в період війни з Росією у 2023 році було зареєстровано значну кількість випадків колабораціонізму, що відображає велику загрозу для національної безпеки.

Кримінальний кодекс України містить статті, які передбачають відповідальність за колабораціонізм. Зокрема, стаття 111 ККУ передбачає кримінальну відповідальність за зраду на користь іноземної держави, або інші дії, спрямовані на захоплення державної влади чи порушення територіальної цілісності України. Також інші статті ККУ, зокрема статті 110, 111-1 та 258-3 передбачають відповідальність за зраду державним інтересам України [1].

Помітно, що проблема колабораціонізму залишається дуже актуальною та потребує постійного контролю з боку українських правоохоронних органів та громадськості. Важливо зберігати високий рівень свідомості серед громадян щодо небезпеки колабораціонізму, та не допускати порушення національної безпеки та суверенітету України. Протидія колабораціонізму є головним завданням війни з росією та є ключовим елементом національної безпеки в Україні.

У практиці протидії колабораціонізму, українські правоохоронні органи вживають широкого спектру заходів. Це включає в себе ведення розвідки та збору інформації про колабораціоністів, їх затримання та притягнення до відповідальності за порушення закону. Крім того, важливо проводити просвітницьку роботу серед громадськості щодо небезпеки колабораціонізму та активно відстоювати національну безпеку та суверенітет України [2].

Для ефективної боротьби з колабораціонізмом в Україні, потрібно прийняти комплексний підхід, який включає в себе різноманітні заходи та стратегії. Деякі з можливих шляхів боротьби з колабораціонізмом, на мою думку, включають наступні:

1. Суворе застосування кримінального законодавства: необхідно ретельно досліджувати кожен випадок колабораціонізму та ретельно перевіряти всіх можливих підозрюваних, які беруть участь у цьому процесі. Потрібно забезпечити, щоб кожен винуватець був притягнутий до відповідальності згідно з законом.

2. Популяризація історії та національних цінностей: можна запровадити різні програми з популяризації історії України та національних цінностей, які допоможуть зберегти патріотичний дух серед українського народу та зменшити імпакт колабораціоністів.

3. Посилення роботи з контррозвідки: слід ретельно контролювати роботу та дії колабораціоністів, розробляти стратегії та тактики для боротьби з ними, а також виявляти та нейтралізувати їхній вплив на суспільство.

4. Співпраця з іншими країнами: важливо співпрацювати з іншими країнами, які також стикаються з проблемою колабораціонізму, обмінюватися інформацією та досвідом боротьби з цією проблемою.

5. Підвищення свідомості громадян: важливо, щоб громадяни України розуміли наслідки прояву колабораціонізму.

6. Зміцнення довіри громадян до держави та її інституцій: цього можна досягти шляхом забезпечення прозорості діяльності влади, боротьби з корупцією, виконання законів, захисту прав людини та розвитку міцних громадських інституцій.

7. Вести ефективну інформаційну кампанію щодо шкідливості колабораціонізму та висвітлювати негативні наслідки співпраці з окупаційною владою: необхідно покласти більший акцент на профілактику колабораціонізму, особливо серед молоді. Для цього можна проводити інформаційні кампанії та популяризувати позитивні приклади патріотизму, добровільної служби в армії, роботи в громадських організаціях тощо.

8. Забезпечувати доступ до якісної освіти та інформації, що допоможе людям розуміти значення незалежності та суверенітету своєї держави.

Загалом, боротьба з колабораціонізмом потребує комплексного підходу, що включає правові заходи, зміцнення довіри громадян до держави та її інституцій, інформаційну та профілактичну роботу. Це важлива проблема, яка стосується безпеки та збереження незалежності нашої держави, тому необхідно приділяти їй належну увагу та діяти на всіх рівнях.

Важливо не тільки розуміти проблему колабораціонізму, але й активно

протидії їй, як за допомогою правоохоронних органів, так і через громадську діяльність. Необхідно постійно вдосконалювати законодавство та вдосконалювати механізми контролю за порушенням закону. Загалом, зважаючи на надзвичайну важливість питання протидії колабораціонізму, необхідно продовжувати підтримувати цю тему на високому рівні уваги в українському суспільстві та працювати на тому, щоб забезпечити національну безпеку та суверенітет України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 18.04.2023).
2. Письменський Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. №12. С.116-128.

Джантіміров Марк

курсант 204 взводу факультету № 3

Донецького державного університету
внутрішніх справ

науковий керівник:

Волобоєв Артур

завідувач кафедри оперативно-розшукової
діяльності та інформаційної безпеки
факультету № 3, доктор філософії

ДО ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Пряма військова агресія ілюструє стрімку тенденцію росту показників вчинення злочинів, які в мирний час є суттєвим суспільним резонансом. До таких злочинів можна віднести «мародерство», державну зраду, посягання на територіальну цілісність тощо.

На сьогодні обстріли українських населених пунктів стали повсякденною хронологією військових дій. І якщо до 24 лютого 2022 року такі обстріли документувалися співробітниками Національної поліції України (далі – НПУ) за статтею 258 Кримінального кодексу України (далі – ст., КК України) «Терористичний акт», або за ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни», то тепер в умовах війни, ці кримінально-каранні діяння кваліфікується за ст. 110 КК України «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України».

Причиною цьому є те, що у період з 2014 року бойові дії, що відбувалися на сході України були юридично закріплені як «Антитерористична операція», а пізніше – «Операція Об'єднаних сил» (далі – ООС). Факт того, що країна агресор приймає активну участь та допомагає квазіреспублікам не був юридично та доказово підтверджений, зокрема на міжнародному рівні. ООС передбачала

комплекс спеціальних заходів військового характеру, що ставила за мету подолання та приборкання терористичної небезпеки на суверенній території нашої держави. У зв'язку з цим, ми розуміємо, що не дивлячись на правову природу злочинів, вчинених з метою порушення територіальної цілісності України співробітники НПУ проводили досудове розслідування не за ст. 110 КК України, а за ст. 258 або ст. 438 КК України.

Підставою такому слугувало рішення Ради Національної Безпеки України «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності» та відповідного Указу Президента України, визначаючи наявність терористичних угруповань на території Донецької та Луганської областей [3].

Аналіз норм чинного кримінального законодавства та спеціальної літератури дозволяє нам стверджувати, що:

- за ст. 110 КК України передбачені події обстрілу позицій військовослужбовців, убивства військових;
- за ст. 438 КК України кваліфікуються ті ж самі дії пов'язані із цивільним населенням та інфраструктурою (за ч. 1 – поранені, ч. 2 – вбиті);
- за ст. 258 КК України кваліфікуються дії, що спрямовані на громадську безпеку, але не несуть небезпеки суверенітету та територіальній цілісності держави.

За ст. 438 КК України передбачено випадки виявлення на деокупованих територіях масових захоронень цивільного населення, полонених військових, з ознаками насильницької смерті, встановлення слідів тортур, що прямо суперечить міжнародним звичаям та правилам ведення війни, а також Женевській конвенції – порушення міжнародного права.

Мають місце випадки вивезення/знищення культурних пам'яток та цінностей на окупованих та прифронтових територіях України.

Усе це спрямовано на єдиний об'єкт зазначеного злочину – мир та міжнародний правопорядок у сфері війни та збройних конфліктів.

З початку військових дій країна агресор відкрито порушує територіальну цілісність України, а кожний факт такого порушення правоохоронні органи кваліфікують за ст. 438 КК України. Правове поле посилилось дією Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1] та розірвання дипломатичних стосунків із країною агресором.

Стосовно правової оцінки військових дій, то слід враховувати мету нанесення ударів за допомогою артилерії, авіації тощо. Оскільки метою може бути як просування ворожих сил задля порушення державних кордонів або анексії території, так і вбивство цивільних осіб, руйнування критичної інфраструктури, що немає жодного відношення до військових. Вважаємо, що у першому випадку дії слід кваліфікувати за ст. 110 КК України, у другому – за ст. 258 КК України або за ст. 438 КК України. Неоднозначність другого випадку зумовлено конкретною ситуацією.

Підсумовуючи, зазначимо, що стан кримінально-правова кваліфікація наведених вище злочинів перебуває здебільшого в правовій невизначеності та потребує детальної консолідації норм чинного кримінального законодавства, адже кримінально-правова кваліфікація цих злочинів залежить від низки конкретних

об'єктивних чинників, обумовлених не лише конкретною ситуацією, а й нормативно-правовими факторами.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. Вебпортал Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Заява МЗС щодо розриву дипломатичних відносин з рф. Вебпортал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-rozrivu-diplomaticnih-vidnosin-z-rosijskoyu-federaciyeyu>.
3. Рішення РНБО «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності». Вебпортал Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0011525-14#Text>.

Єськова Катерина

курсантка 2 курсу факультету
№1 Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Литвиненко Ольга

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ доктор філософії за
спеціальністю 081 «Право»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» на території нашої держави було запроваджено воєнний стан у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації. Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і

громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

3 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», згідно з яким фізичні особи - підприємці, юридичні особи подають бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, передбачених нормами чинного законодавства в документальній та/або електронній формі, протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи. У період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення до фізичних осіб, фізичних осіб - підприємців, юридичних осіб не застосовується адміністративна та/або кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітності та/або вказаних документів. При цьому особи, які не мають фізичної можливості протягом строку, визначеного цим Законом, подати звітність чи вказані документи, у зв'язку з безпосередніми наслідками їх участі у бойових діях, звільняються від адміністративної та/або кримінальної відповідальності та подають звітність чи документи протягом одного місяця з дня закінчення наслідків, які унеможливлювали їх подання. Крім того, у період дії воєнного стану або стану війни будь-які перевірки щодо своєчасності та повноти подання будь-яких звітів чи документів звітового характеру уповноваженими органами не здійснюються [2].

Вказані законодавчі новели означають, що військові посадові особи, на яких поширюються вимоги антикорупційного законодавства, тимчасово звільняються від обов'язку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Разом з тим цитований вище Закон не припиняє комплексної та систематичної діяльності правоохоронних та інших державних органів, спрямованих на протидію корупційним правопорушенням, що є особливо важливим для ефективного функціонування сектору безпеки і оборони [3, с.4]. Крім того, в умовах правової системи воєнного стану виникли нові умови, які призвели до збільшення кількості корупційних злочинів. До них, зокрема, належать:

а) зростання масштабів надання гуманітарної допомоги, що надходить на територію України від міжнародних організацій, іноземних фізичних та юридичних осіб, та переміщується територією нашої держави різними видами транспортних сполучень;

б) залучення до процесів отримання, обробки та доставки гуманітарної допомоги великого кола суб'єктів, деякі з яких мають статус посадових осіб (у тому числі – військових посадових осіб), а інші – є фізичними особами, що займаються волонтерською діяльністю, при цьому законодавчо порядок взаємодії цих двох категорій під час різноманітних дій з гуманітарною допомогою не визначено;

в) окупацією окремих територій нашої держави, внаслідок чого 481 матеріальні цінності та документи, які супроводжують їх отримання та зберігання, опиняються по за доступом або фізично знищуються;

г) виникненням нових та збільшення кількості існуючих раніше корупційних ризиків, зокрема, пов'язаних із прагненням певних осіб уникнути призову за

мобілізацією або незаконно покинути територію України.

Розуміння причин та умов, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень, може скоординувати зусилля щодо виявлення та запобігання корупційним правопорушенням. Водночас варто пам'ятати, що традиційні інструменти виявлення корупційних злочинів під час воєнного стану перевірки та декларації перестали використовувати. Вказане обумовлює необхідність пошуку інших дієвих антикорупційних інструментів, до яких можна віднести численні соціологічні опитування, проведення фокус груп, аналіз публікацій в засобах масової інформації та ін.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 3 березня 2022 року № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20/conv#Text>.
3. Оновлена доктрина публічного адміністрування у секторі безпеки і оборони України : колективна монографія. /С.Єсімов, М.Ковалів та ін. Львів: СПЛОМ, 2021. 482 с.

Солошак Богдан

курсант 3-го курсу факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Груздь Олександр

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

РОЗМЕЖУВАННЯ «ДИЗЕРТИРСТВА» ВІД «САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ»

Проблема дезертирства в умовах війни має низку наслідків, які можуть бути негативними як для дезертирів, так і для військових підрозділів та в цілому для країни. Дезертири, як правило, стають неприбутковими особами, які перетинають межу з метою уникнення подальшої участі в війні. Водночас, дезертирство може призвести до падіння моральної дисципліни в армії, зменшення кількості бійців в підрозділах, а також до загострення конфлікту між дезертирами та іншими військовослужбовцями.

Судова практика при вирішенні питань дезертирства є однією з важливих складових боротьби з цією соціальною проблемою. В Україні дезертирство є злочином, за який передбачені кримінальні санкції. Судова практика у цій сфері залежить від багатьох факторів, таких як конкретна ситуація, причини, що призвели до дезертирства, та інші обставини, що можуть вплинути на прийняття рішення. Наприклад, якщо дезертир виявився жертвою насильства або знущань у військовому підрозділі, це може стати підставою для пом'якшення кримінальної відповідальності.

Дезертирство, за ст.241 Кримінального кодексу України 1960 р., це "залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а так само нез'явлення з тією ж метою на службу при призначенні, переводі, з відрядження, з відпустки або з лікувального закладу, вчинене військовослужбовцем строкової служби" із додатковими санкціями за діяння, вчинені у воєнний час (пп."а", "в") та "вчинене особою офіцерського складу, прапорщиком, мічманом або військовослужбовцем надстрокової служби" (п."б") [2]. Указом Президії Верховної Ради України від 12.12.1969 р. № 2368–VII Кримінальний кодекс були доповнені зміни у статтю 25 щодо віднесення дезертирства (ст.241) до тяжких злочинів, за які засуджені до позбавлення волі на строк не нижче п'яти років [3]. Указом Президії Верховної Ради України від 21.07.1972 р. № 862–VIII Кримінальний кодекс було доповнено статтею 7-1, за якою дезертирство (ст.241) визнається тяжким злочином як умисне діяння, що являє підвищену суспільну небезпеку [4]. Указом Президії Верховної Ради України "Про внесення доповнень і змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів Української РСР" від 23.07.1973 р. № 1898–VIII статтею 186 стосовно заздалегідь не обіцяного приховування злочинів внесені зміни щодо санкцій п."б" і "г" ст.241 (дезертирство) [5].

Поряд із дезертирством, доволі близьке за розумінням і складом, знайшло своє місце також і самовільне покидання місця несення служби, а саме дія військовослужбовця, який не повертається на своє робоче місце після закінчення відпустки або призначеного перерви у роботі без належного дозволу військового начальства. Ця дія є порушенням військової дисципліни і може мати серйозні наслідки для самого військовослужбовця та всієї військової частини. У залежності від обставин, самовільне покидання місця несення служби може бути кваліфіковано як адміністративне правопорушення або кримінальне злочин згідно з Кримінальним кодексом України. Зокрема, стаття 407 ККУ передбачає кримінальну відповідальність за самовільне покидання військовослужбовцем місця його служби в мирний час з виконанням або без виконання вказівок командира військової частини або навчального закладу. Наслідки самовільного покидання місця несення служби можуть включати адміністративні штрафи, дисциплінарні стягнення, зниження рангу та посади, а також кримінальну відповідальність.

Але не слід плутати дезертирство і самовільне покидання місця несення служби, дослідивши окремі склади таких кримінальних правопорушень, а саме мету та мотив, як складової частини суб'єктивної сторони, хочу зазначити деякі відмінності. Військовослужбовці можуть мати мету залишити частину до або під

час самовільного залишення, або навіть під час повернення з відрадження. Але самовільне залишення частини відрізняється від дезертирства за наявності цілеспрямованої мети, оскільки в першому випадку військовослужбовець планує повернутися до своїх обов'язків через певний час, а кваліфікація його вчинку залежить від термінів відсутності. Таким чином, тривалість відсутності впливає на кваліфікацію самовільного залишення, але не має значення у випадку дезертирства. Для оцінки вчинків дезертирства важливим є наявність мети. Мотиви самовільного покидання військової частини або місця несення служби можуть бути різними, при цьому особа не має за мету ухилитися від військової служби взагалі. Наявність такої мети і відповідних мотивів може створити підстави для кваліфікації ухилення за ст. 408 або ч.2 ст. 409 Кримінального кодексу України.

Список використаних джерел

1. Зозуля, О.В., Довгань Ю.І.. Війна та дезертирство в Україні під час конфлікту з Росією. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 2(57).С. 65-67.
2. Кримінальний кодекс України (від статті 147 до статті 263): від 28.12.1960. Відомості Верховної Ради УРСР. 1961. № 2. Ст. 14.
3. Про внесення доповнень і змін до Кримінального кодексу Української РСР: Указ Президії Верховної Ради України від 12.12.1969 № 2368–VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1969. № 50. Ст. 388.
4. Про внесення доповнень і змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів Української РСР: Указ Президії Верховної Ради України від 21.07.1972 № 862–VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1972. № 1. Ст. 260.
5. Про внесення доповнень і змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів Української РСР: Указ Президії Верховної Ради України від 23.07.1973 № 1898–VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1973. №32. Ст. 260.

Діхтяренко Юлія

курсантка 2 курсу факультету
№1 Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Литвиненко Ольга

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ доктор філософії за
спеціальністю 081 «Право»

ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією та повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну і запровадженням воєнного стану, з'явилась потреба вирішення важливих завдань, пов'язаних із зростанням рівня злочинності, особливо тих, які стосуються суверенності та територіальної цілісності України. Одним з найнебезпечніших кримінальних порушень в умовах воєнного стану є державна зрада (ст.111 Кримінального кодексу України), яка завдає значної шкоди громадській безпеці нашого народу та держави [1]. У таких умовах виникають специфічні проблеми виявлення та розслідування державної зради, які можуть бути пов'язані з наступними аспектами:

- Недостатня доступність інформації: Умови воєнного стану можуть призвести до обмеження доступу до інформації, що може стати перешкодою для ефективного виявлення та розслідування випадків державної зради.
- Відсутність незалежних судів: Умови воєнного стану можуть призвести до того, що суди не можуть діяти незалежно і приймати об'єктивні рішення. Це може призвести до того, що випадки державної зради не будуть розглядатися або будуть розглядатися несправедливо.
- Законодавчі обмеження: Умови воєнного стану можуть призвести до прийняття законів, які обмежують права людей, включаючи права на свободу слова, зібрання та інші. Це може стати перешкодою для виявлення та розслідування випадків державної зради.
- Нестабільність управління: Умови воєнного стану можуть призвести до нестабільності управління країною, що може стати перешкодою для ефективного виявлення та розслідування випадків державної зради.

- Зростання корупції: Умови воєнного стану можуть призвести до зростання корупції та недбалості у державному управлінні, що може спричинити неправомірні дії та випадки державної зради. Крім того, корупція може вплинути на ефективність розслідування та карання винних осіб.

- Зростання націоналістичних настроїв: Умови воєнного стану можуть спричинити зростання націоналістичних настроїв, що може вплинути на оцінку дій державних службовців та інших осіб. Це може призвести до того, що неправомірні дії будуть розглядатися як патріотичні.

- Низький рівень освіти та свідомості: Умови воєнного стану можуть призвести до зниження рівня освіти та свідомості громадян, що може спричинити нездатність виявляти та розслідувати випадки державної зради.

- Погіршення економічної ситуації: Умови воєнного стану можуть призвести до погіршення економічної ситуації країни, що може спричинити зростання кримінальної активності та недбалості в державному управлінні. Це може призвести до збільшення випадків державної зради [2]

Для вирішення проблем виявлення та розслідування державної зради в умовах воєнного стану необхідно звернути увагу на такі аспекти:

- Поліпшення доступності інформації та її обробки. Для цього можна використовувати сучасні технології та засоби збору та аналізу інформації, залучати експертів з різних сфер.

- Забезпечення незалежності судів та зміцнення правової системи. Необхідно створювати умови для роботи незалежних судів, проводити реформи у правовій системі, забезпечувати навчання суддів та правоохоронних органів.

- Вирішення законодавчих обмежень та удосконалення законодавства. Необхідно вивчати законодавство та виявляти його недоліки, а також відстежувати та аналізувати зміни у законодавстві, щоб удосконалювати його та вирішувати проблеми.

- Забезпечення стабільності управління та запобігання корупції. Для цього необхідно створювати ефективну систему управління та контролювати діяльність чиновників, зміцнювати прозорість управління та запобігати корупції.

- Зменшення націоналістичних настроїв та підвищення рівня освіти та свідомості. Для цього необхідно проводити просвітницьку роботу, сприяти розвитку культури та мистецтва, підтримувати міжнаціональну толерантність та діалог.

Отже, аналізуючи зазначені вище твердження, можна зробити висновок, що виявлення та розслідування державної зради в умовах воєнного стану є важливим завданням, яке потребує від державних органів високого рівня професіоналізму та відповідальності. Щоб успішно виконувати це завдання, необхідно забезпечувати ефективний громадський контроль за діяльністю державних органів та розслідувати кримінальні справи відповідно до законодавства. Враховуючи те, що воєнний стан може обмежувати права та свободи громадян, це завдання ще більше

ускладнюється. Тому, правоохоронні органи повинні мати високу кваліфікацію та досвід роботи в умовах воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Чуваков О.А. Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України: теорія і практика: дис. ... док. юрид. наук: спец. 12.00.08. Одеса, 2017. 468с.

СЕКЦІЯ №3.
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ЗАХОДИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олена Сахарова,

начальник третього відділу науково-дослідної
лабораторії кримінологічних досліджень та
проблем запобігання злочинності Державного
науково-дослідного інститут МВС України
(м. Київ), кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ДІЇ
ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Проведення пошукових заходів працівниками підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, напряму пов'язані з особливостями вчинення конкретного злочинного діяння, зокрема у сфері електроенергетики. При визначенні особливостей здійснення оперативно-розшукових заходів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері електроенергетики в умовах дії правового режиму воєнного стану важливо сконцентрувати увагу на типовому переліку та технології вивчення фінансово-господарських документів, які оперативним працівникам необхідно перевіряти для отримання інформації про можливі злочини та інші правопорушення, що вчиняються у сфері електроенергетики, які не підпадають під кримінальну відповідальність, проте оперативна робота щодо їх виявлення є попереджувальним фактором та можливістю визначення напрямку пошуку ознак вчинення інших злочинів. Зокрема, вчинювані злочини у сфері електроенергетики можна класифікувати на такі основні види:

- кримінальні правопорушення, що вчиняються на ринку електричної енергії та у процесі проведення електронних аукціонів з продажу електричної енергії;
- кримінальні правопорушення, що вчиняються в атомній енергетиці як базовій генерації в Україні, а також в гідроенергетиці та теплоенергетиці.

У процесі викриття злочинів у сфері електроенергетики слід враховувати положення нормативно-правових актів, які впливають на особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері електроенергетики в умовах дії правового режиму воєнного стану, а саме: Наказу Міністерства енергетики України від 13.04.2022 р. №148 «Про врегулювання питань щодо постачання електричної енергії споживачам та розрахунків між учасниками роздрібного ринку електричної енергії у період дії в Україні воєнного стану» [2] та Постанови НКРЕКП від 25.02.2022 р. №332 «Про забезпечення стабільного функціонування ринку електричної енергії, у тому числі

фінансового стану учасників ринку електричної енергії на період дії в Україні воєнного стану» [3].

Запроваджена схема роботи ринку електроенергії в Україні згідно з новою моделлю з 1 липня 2019 р. надала право виробникам електроенергії здійснювати реалізацію електричної енергії на підставі двосторонніх договорів, у яких ціна визначається сторонами та може значно відрізнятися від ринкової. Це створило ризики маніпуляцій з цінами, що негативно вплинуло на фінансовий стан великих виробників електричної енергії, а також на надходження акцизного податку з електроенергії до державного бюджету!

12.01.2021 р. до Єдиного реєстру досудових розслідувань Національним антикорупційним бюро України (НАБУ) було внесено відомості про вчинення посадовцями ДП «НАЕК «Енергоатом» кримінального правопорушення за ч. 5 ст. 191 Кримінального кодексу України як заволодіння коштами НАЕК «Енергоатом» шляхом зловживання службовим становищем [1]. Було відкрито кримінальне провадження №5202100000000012 [1]. Зокрема, згідно з фабулою цього кримінального провадження службові особи ДП «НАЕК «Енергоатом», зловживаючи своїм службовим становищем, шляхом організації проведення 21.12.2020 р. аукціону №ЕР-211220-15 з продажу електроенергії, реалізували її за заниженою (неринковою) вартістю – на 2,4 млрд грн., чим ДП «НАЕК «Енергоатом» було завдано збитків на зазначену суму. Іншими словами, «Енергоатом» продав електричну енергію за неринковими заниженими цінами трейдерам олігархів, а трейдери олігархів вже реалізували електричну енергію кінцевим споживачам у разі дорожче від ціни закупівлі у «Енергоатома» [1].

Отже, українська сфера енергетики та ринок електроенергії характеризуються високою концентрацією та обмеженою конкуренцією, а також застосуванням окремими гравцями ринку адміністративного ресурсу, антиконкурентних та корупційних практик. Йдеться про дії виробників електроенергії та трейдерів, які мають монопольні ознаки та регулярно здійснюють дії, пов'язані з недобросовісною конкуренцією, маніпулюванням ціновими заявками та обсягами електроенергії на ринку, використанням адмінресурсу у просуванні своїх бізнес-інтересів у цій сфері.

Список використаних джерел

1. НАБУ проводить обшуки в «Енергоатомі» через продаж електроенергії за заниженими цінами. URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/nabu-provodit-obshuki-v-energoatomi-cherez-prodazh-elektroenergii-za-zanizhenimi-cinami/>.
2. Про врегулювання питань щодо постачання електричної енергії споживачам та розрахунків між учасниками роздрібного ринку електричної енергії у період дії в Україні воєнного стану: Наказ Міністерства енергетики України від 13.04.2022 р., №148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0441-22#Text>.
3. Про забезпечення стабільного функціонування ринку електричної енергії, у тому числі фінансового стану учасників ринку електричної енергії на період дії в Україні воєнного стану: Постанова НКРЕКП від 25.02.2022 р., №332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0332874-22#Text>.

Волобоєв Артур

завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС, доктор філософії

ОСОБЛИВОСТІ ІМІТУВАННЯ ОБСТАНОВКИ ЗЛОЧИНУ: ОКРЕМИЙ АСПЕКТ

Імітування обстановки злочину – це кримінальний процесуальний інструмент запобігання та припинення тяжким чи особливо тяжким злочинів, який має власний науковий механізм реалізації, фіксації й отримання результатів у кримінальному провадженні.

Так, під час проведення імітування обстановки злочину контроль здійснюється за діями злочинця (-ів), який планував чи замовляв його вчинення. Такі дії мають ультимативний характер, адже злочинець для реалізації поставленої мети готує чи визначає конкретні умови для настання суспільно-небезпечних наслідків. Обов'язковість у перевірці його поведінки та прийнятті рішень щодо вчинення злочину відсутня.

Оцінка слідчим та іншими уповноваженими особами ультимативних дій злочинця (-ів) зумовлює використання ними природних (реально існуючих) чи штучних (спеціально створених, імітаційних) засобів для створення й імітування середовища та джерел доказової інформації, що відповідатиме реалізації намірів настання конкретних суспільно-небезпечних наслідків. Тобто здійснення інсценування певної події, факту або обставин у штучній обстановці, яка створить уяву про реальність її існування. Коло осіб, щодо якого може бути поширена така дезінформація, не обмежене.

Можливість відтворення моделі типової обстановки злочину не повинно впливати на мотивацію злочинця (-ів). Планування чи замовлення вчинення злочину має бути самостійним рішенням, більш того, на його думку обов'язково призведе до настання невідворотних наслідків. У зв'язку з цим, ультимативний характер дій злочинця (-ів) не повинен містити ознак провокації.

Ураховуючи, що проведення імітування обстановки злочину повинно відповідати вимогам кримінального процесуального законодавства, то окреслимо такі властиві йому ознаки:

1) об'єкт пізнання: ультимативний характер дій відомої чи невідомої особи (осіб), що свідчить про наміри настання невідворотних наслідків вчинення злочину.

2) підстави проведення: достатність відомостей про планування чи замовлення вчинення злочину відомою чи невідомою особою. Тобто встановлені факти, що підтверджують наявність готування чи організацію вчинення злочину, а також дані, що ідентифікують особу (осіб), причетної до цих дій.

3) мета проведення:

– попередження настання невідворотних наслідків вчинення злочинів;

- виявлення та встановлення (ідентифікація) особи (осіб), причетної до планування чи замовлення вчинення злочину (реалізації суспільно-небезпечних намірів);

- запобігання вчиненню злочину (реалізації суспільно-небезпечних намірів).

4) форма проведення: створення й імітування умов (інсценування подій, фактів або обставин), які в штучній обстановці підтверджують планування чи замовлення на вчинення злочину, з метою запобігання його реального вчинення.

5) умови проведення:

- створення й імітування умов (інсценування подій, фактів або обставин) повинно відповідати наявним відомостям про дійсний намір планування чи замовлення вчинення злочину відомої чи невідомої особи (осіб), запобігти яким неможливо іншим шляхом;

- створення й імітування умов (інсценування подій, фактів або обставин) здійснюється з використанням природних (реально існуючих) чи штучних (спеціально створених, імітаційних) засобів;

- створення й імітування умов (інсценування подій, фактів або обставин) не здійснюється, якщо неможливо повністю запобігти посяганням на життя або запобіганням особі (особам) тяжких тілесних ушкоджень; поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей; втечі особі, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини; екологічній або техногенній катастрофі;

- присутність слідчого та інших уповноважених осіб не повинна впливати на самостійність рішення відомої чи невідомої особи (осіб), причетної до планування чи замовлення вчинення злочину;

- штучна обстановка повинна бути максимально наближена до презумової кримінально-противної діяльності, створюючи уяву в особі (осіб) про реальність вчинення злочину;

- коло осіб, щодо яких може бути поширена дезінформація, не обмежене.

6) контроль проведення: імітована обстановка злочину повинна бути керованою слідчим та іншими уповноваженими особами, умови якої сприятимуть виявленню та встановленню (ідентифікації) особи (осіб), причетної до планування чи замовлення вчинення злочину.

7) відсутність провокації: під час підготовки та проведення імітування обстановки злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу (осіб) на його вчинення з метою його подальшого викриття, допомагати особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий та/або інші уповноважені особи цьому не сприяли, або з цією самою метою впливали на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб докази не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

8) результативність: під час проведення імітування обстановки злочину штучна обстановка повинна сприяти ідентифікації відомої чи невідомої особи (осіб), причетної до планування чи замовлення злочину, та можливості її (їх) затримання на «гарячому».

Таким чином, вважаємо, що імітування обстановки злочину полягає в діяльності слідчого та іншої уповноваженої особи щодо створення й імітування

умов (інсценування подій, фактів, або обставин), в штучній обстановці якої підтверджується планування чи замовлення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, з метою запобігання його реального вчинення та викриття відомої чи невідомої особи.

Близнюк Ігор

головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ), кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ
ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

У сфері фінансування дорожнього господарства України створено сприятливе середовище для виникнення і функціонування явища незаконного використання бюджетних коштів, що стало основним джерелом протиправного збагачення розпорядників, виконавців та отримувачів бюджетних коштів на різних рівнях. Існуючий механізм фінансування дорожніх робіт передбачає застосування фінансово витратних (економічно необґрунтованих) технологій, що створює умови для вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним використанням бюджетних коштів.

Розпорядження коштами, виділеними на будівництво та ремонт автомобільних доріг із спеціального державного дорожнього фонду, їх розподіл та використання здійснюються в переважній більшості випадків централізовано, що ускладнює контроль та містить корупційні ризики.

Складність викриття кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються при будівництві, реконструкції, ремонті та утриманні автомобільних доріг, здебільшого пов'язана з тим, що значна кількість дорожніх робіт містять замаскований технологічний характер, що унеможливорює виявлення допущених зловживань під час виконання цих робіт без проведення експертного дослідження використаних матеріалів або додержання вимог проєктно-кошторисної документації. Крім того, окремої уваги з боку правоохоронних органів потребують корупційні схеми між замовником дорожніх ремонтних робіт та підрядниками, зокрема закордонними. Виявити зазначені зловживання майже неможливо без використання комплексу заходів оперативно-розшукової діяльності.

Аналіз практичної діяльності щодо протидії злочинам, пов'язаним із розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації

автомобільних доріг, засвідчив, що значна кількість таких злочинів вчиняється під час проведення публічних закупівель. 19 жовтня 2022 року набула чинності Постанова Кабінету Міністрів України №1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт, послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» [2]. Ці особливості покликані ефективно забезпечувати потреби замовників, визначених Законом «Про публічні закупівлі», в швидкому і найменш бюрократизованому отриманні товарів, робіт, послуг за бюджетні кошти [3].

Крім того, слід мати на увазі, що під час дії воєнного стану набуття права на виконання підготовчих та будівельних робіт здійснюється з урахуванням особливостей, встановлених Постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. №722 «Деякі питання здійснення дозвільних та реєстраційних процедур у будівництві в умовах воєнного стану» [1]. Так, на період дії воєнного стану в Україні та протягом трьох місяців з дня припинення чи скасування воєнного стану не дозволяється перенесення строків виконання робіт щодо транспортних проїздів та пішохідних комунікацій.

Ці нормативно-правові акти слід враховувати у процесі здійснення виявлення злочинів, що вчиняються у процесі будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг. Зокрема, своєчасне та ефективне виявлення злочинів, що вчиняються у сфері дорожнього господарства, значною мірою залежить від швидкого та якісного здійснення окремих оперативно-розшукових дій:

- у процесі проведення робіт з будівництва, капітального ремонту та експлуатаційного утримання автомобільних доріг;
- у процесі проведення робіт з поточного середнього та дрібного ремонту автомобільних доріг;
- у процесі проведення конкурсних торгів з метою виконання робіт з будівництва, капітального та поточного ремонту, реконструкції та експлуатаційного утримання автомобільних доріг.

Список використаних джерел

1. Деякі питання здійснення дозвільних та реєстраційних процедур у будівництві в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 р., №722. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722-2022-%D0%BF#n2>.

2. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт, послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 р., №1178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text>.

3. Фефелов О. Особливості здійснення публічних закупівель під час війни: на що звернути увагу. URL: <https://yur->

Горелова Діана

курсантка 2 курсу факультету №3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Габорець Ольга

доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції ДонДУВС, доктор філософії

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДЖЕРЕЛАМИ ВІДКРИТОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Воєнні конфлікти - це складні ситуації, коли військові та цивільні стикаються з безпрецедентними викликами та загрозами. У таких умовах дуже важливо мати доступ до якомога більшої кількості інформації, щоб приймати обґрунтовані рішення та забезпечувати безпеку військових та цивільних населення. Джерела відкритої інформації, такі як ЗМІ, соціальні мережі, громадські організації та інші, можуть бути корисними джерелами інформації в таких умовах. Однак, організація роботи з джерелами відкритої інформації під час воєнних конфліктів має свої особливості, пов'язані з потребами військових та вимогами етики та права.

Організація роботи з джерелами відкритої інформації під час воєнних конфліктів має свої особливості, які пов'язані з потребами військових та вимогами етики та права. Основні особливості організації роботи з джерелами відкритої інформації під час воєнних конфліктів можуть бути такі:

Швидкість та точність інформації: у воєнних конфліктах швидкість та точність інформації є надзвичайно важливими. Тому важливо мати швидкий та надійний доступ до джерел відкритої інформації, таких як ЗМІ, соціальні мережі та інші, щоб забезпечити військовій команді необхідну інформацію для прийняття важливих рішень.

Конфіденційність: у воєнних конфліктах інформація може бути використана противником. Тому важливо забезпечити конфіденційність отриманої інформації та захистити джерела відкритої інформації від можливих наслідків.

Етика та право: робота з джерелами відкритої інформації під час воєнних конфліктів повинна дотримуватися етичних та правових принципів. Наприклад, необхідно дотримуватися принципу точності та об'єктивності при подачі інформації, не поширювати фейки та маніпулятивну інформацію, дотримуватися принципу непосагання на приватність.

Підготовка персоналу та доступ до технологій: ефективна робота з джерелами

відкритої інформації під час воєнних конфліктів вимагає підготовки персоналу та доступу до сучасних технологій. Військові команди повинні бути навчені збирати, обробляти та аналізувати велику кількість інформації з різних джерел, щоб приймати правильні рішення на основі фактів та аналізу. Доступ до сучасних технологій, таких як штучний інтелект та аналітика даних, також може покращити ефективність роботи з джерелами відкритої інформації.

Співпраця зі ЗМІ та громадськістю: важливим аспектом організації роботи з джерелами відкритої інформації під час воєнних конфліктів є співпраця зі ЗМІ та громадськістю. Це може допомогти у підтримці громадської думки, забезпеченні правдивої та об'єктивної інформації, а також виявленні та розкритті злочинів проти людства.

Узагалі, організація роботи з джерелами відкритої інформації під час воєнних конфліктів є складним та важливим завданням, яке вимагає відповідального підходу, підготовки та співпраці зі всіма зацікавленими сторонами. Важливо дотримуватися етичних та правових принципів, забезпечувати конфіденційність та швидкість обміну інформацією, а також мати доступ до сучасних технологій та співпрацювати зі ЗМІ та громадськістю для забезпечення правдивої та об'єктивної інформації. Водночас, організація роботи з джерелами відкритої інформації повинна бути гнучкою та адаптованою до змінних умов та обставин. Воєнні конфлікти можуть змінюватися дуже швидко, тому важливо мати систему, яка дозволяє швидко збирати та аналізувати інформацію та приймати відповідні рішення.

У цілому, організація роботи з джерелами відкритої інформації під час воєнних конфліктів є важливою складовою стратегії ведення війни та забезпечення національної безпеки. Вона вимагає відповідального підходу, підготовки та співпраці з різними зацікавленими сторонами, а також доступу до сучасних технологій та інформаційних ресурсів. Забезпечення правдивої та об'єктивної інформації є важливим завданням, яке може покращити ефективність ведення війни та сприяти встановленню миру та стабільності в регіоні.

Івженко Костянтин

здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Андрій

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Кримінальний аналіз є важливою частиною роботи правоохоронних органів, що дозволяє систематизувати та аналізувати інформацію про злочини з метою виявлення закономірностей та потенційних підозрюваних [1, ст. 16].

Кримінальний аналіз складається з кількох етапів. Першим етапом є збір та аналіз інформації про злочин, що може включати фізичні та електронні докази, свідчення очевидців та інші відомості [1, ст. 17].

Другим етапом є ідентифікація потенційних підозрюваних, що здійснюється шляхом порівняння даних зі зброєю, слідами та іншими доказами з наявною базою даних.

Третій етап включає використання методів розслідування, що допомагають встановити мотиви та дії підозрюваних. Четвертий етап включає використання статистичних методів для виявлення закономірностей та тенденцій у злочинності [1, ст. 18].

Одним з ключових аспектів кримінального аналізу є збір доказів на місці злочину. Докази можуть включати фізичні докази, такі як сліди на місці злочину, електронні докази, такі як електронні повідомлення та телефонні розмови, та свідчення очевидців. Кримінальний аналіз є важливим інструментом для виявлення та припинення злочинів. Він допомагає правоохоронним органам ефективно працювати зі злочинами та забезпечує правосуддя для жертв злочинів. Для успішного кримінального аналізу необхідна якісна підготовка та професійні навички аналітиків [2, ст. 26].

За результатами своїх досліджень Кисельов А.О. зазначає, що працівники кримінальної поліції, здійснюючи оперативно-розшукову діяльність, переважно спілкуються з особами, які готуються до злочину, або вже його вчинили, що зумовлює конфліктний характер такого спілкування. Отже, виникає необхідність визначення та застосування тактичних правил безконфліктного спілкування працівників підрозділів кримінальної поліції з особами під час здійснення оперативно-розшукової діяльності [3, с. 148], що не можливо досягти без відповідної підготовки чи навчання.

Важливим елементом кримінального аналізу є використання сучасних технологій та програмного забезпечення для збору та обробки інформації. Наприклад, системи відеоспостереження та аналітики дозволяють відстежувати рухи транспорту та осіб на вулицях міста, що може допомогти виявити злочинців та встановити їхні маршрути [2,ст.56].

Знову ж таки Кисельовим А.О. досліджувалися особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом на території Дніпропетровської області протягом 2017-2018 років. Так, найбільшу кількість злочинів скоєно вночі в період часу з 00.00 до 06.00 год. Як правило, викрадали автотранспорт, залишений без нагляду, на вулицях. Тому використання систем відеоспостереження у кримінальному аналізі є на часі [4].

Також до складу кримінального аналізу може входити вивчення профілю злочинців, що дозволяє визначити їхні мотиви та психологічні риси. Це може бути корисним для попередження майбутніх злочинів та ефективної роботи з підозрюваними [2,ст.57].

Хоча кримінальний аналіз не так давно почав використовуватися для пошуку інформації про потенційних підозрюваних, однак, останнім часом в Україні спостерігається активний розвиток кримінального аналізу, а також реформа правоохоронної системи з метою підвищення її ефективності.

Однією з головних перспектив розвитку кримінального аналізу в Україні є впровадження сучасних технологій та програмного забезпечення. Використання сучасних інформаційних технологій, таких як аналітичні системи, штучний інтелект, інструменти візуалізації даних, може допомогти значно покращити процес збору, обробки та аналізу даних в кримінальному аналізі[2,ст.60].

Ще однією перспективою розвитку кримінального аналізу в Україні є підвищення кваліфікації фахівців, які займаються кримінальним аналізом. У цій галузі важливо мати належні знання та вміння, щоб використовувати сучасні технології та програмне забезпечення, аналізувати дані та виявляти залежності та взаємозв'язки між різними злочинами. Необхідно також підвищувати свідомість фахівців про значення кримінального аналізу та забезпечувати доступ до відповідної освіти та навчання[2,ст.62].

На думку Кисельова А.О., в наш час роль аналітичних підрозділів у розкритті злочинів зростає щодня. Досконало володіти інтернет-ресурсами та базами даних неможливо без спеціальних знань, умінь та навичок. Все це вимагає від аналітика постійної самоосвіти, підвищення кваліфікації та відвідування відповідних занять, тренінгів тощо [5, с. 67].

Також важливою перспективою розвитку кримінального аналізу в Україні є розвиток міжнародної співпраці. У зв'язку з тим, що злочинність стає все більш глобальною та перетинає міжнародні кордони, важливо мати можливість співпрацювати з іншими країнами в області кримінального аналізу. Це може включати обмін інформацією та досвідом, спільні розслідування, використання схожих методик та технологій, а також спільні проекти з прогнозування кримінальних подій[2,ст.62].

Підводячи підсумок з даної теми, з впевненістю можна стверджувати, що кримінальний аналіз є важливою складовою частиною роботи правоохоронних органів та дозволяє ефективно виявляти, досліджувати та припиняти злочини. Для успішного кримінального аналізу необхідна якісна підготовка та професійні навички аналітиків, а також використання сучасних технологій та програмного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу: навчальний посібник. Львів :Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.
2. Основи кримінального аналізу :підручник / А. М. Бабенко, О. М. Заєць, В. А. Некрасов, К. Ю. Ісмайлов, Д. О. Пефтієв та ін.; за заг. ред. О. Є. Користіна. Одеса, 2019. 296 с.
3. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.
4. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.
5. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.

Ковалевський Ілля

Здобувач вищої освіти другого курсу
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:**Кисельов Андрій**

доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ АНАЛІЗІ DEEP MULTIMODAL MODELS У МЕЖАХ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

За останні 20 років торгівля людьми стала глобальною епідемією, яка вражає мільйони людей у всьому світі.

Щороку мільйони людей по всьому світу в пошуках кращої долі потрапляють у трудове, сексуальне рабство. За оцінками Міжнародного центру із запобігання злочинності ООН, річний грошовий обсяг цієї транснаціональної злочинності становить 30 мільярдів доларів США щорічно, що робить її другою за розміром після торгівлі наркотиками [1].

Торгівля людьми була і залишається актуальною проблемою для нашої країни. До повномасштабної війни з Росією наша країна посідала 49 місце зі 167 країн світу в рейтингу поширеності сучасного рабства, лише за три роки майже 50 тисяч українців постраждали від торгівлі людьми, і більшість жертв цього явища були жінки, вислані за кордон для надання сексуальних послуг, і чоловіки, які потрапили в трудове рабство.

Аналіз статистичної інформації Національної поліції України показує, що значну частку узагальних статистичних даних цього злочину становить торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації (53%), з яких 59% становлять жінки, 27% хлопчиків і 14% чоловіків. Враховуючи ці дані, окремо варто відзначити високу латентність, яка становить 70% цієї кримінальної категорії[2, с. 26].

Аналіз вітчизняної практики свідчить про те, що проблема торгівлі людьми загострилася в період масової примусової евакуації людей, коли на всіх кордонах запроваджуються спрощені режими в'їзду.

За офіційними даними, за роки війни з України виїхало близько 8,5 мільйонів наших співгромадян. Більшість – жінки, дівчата та жінки з дітьми. Зрозуміло, що вони частіше піддаються ризику стати жертвами торгівлі людьми. По-перше, існує можливість сексуальної та трудової експлуатації. На сьогоднішній день єдиним шляхом контрабанди людей залишається Україна, яка проходить через перетин

державного кордону по суші від західного кордону держави.

Для ефективної протидії підрозділам кримінального аналізу різним формам і проявам торгівлі людьми необхідно використовувати інноваційні технології, зокрема із застосуванням штучного інтелекту.

На нашу думку, впровадження та використання мультимодальних моделей на основі машинного навчання (Deep Multimodal Models) є ефективним інструментом вирішення зазначеної проблеми.

Метою глибоких мультимодальних моделей є використання та створення моделей, здатних обробляти та співвідносити інформацію з різними модальностями [4]. Насправді ці моделі використовуються в медичних цілях, таких як ідентифікація ризику суїциду, посттравматичного стресового розладу та депресії [5, с. 59].

Реалізація зазначеної моделі в правоохоронній сфері, особливо в підрозділах кримінального аналізу, має перспективні напрями реалізації.

У аналізі злочинності зазначена технологія може доповнити неавтоматизовану роботу аналітика злочинності, що працює з сайтами ескорту. Основний фокус підходу — комп'ютерне бачення та обробка для виявлення та позначення реклами торгівлі людьми. Набір даних містить два джерела інформації для вивчення кожного оголошення: текст і зображення.

Тому слід зазначити, що Deep Multimodal Models дозволяє знайти жертву та злочинця торгівлі людьми, які зустрічаються на великій кількості інтернет-сайтів. Models вивчає лінгвістичну модальність і перегляд понад 10 000 рекламних оголошень, які представляють ймовірні ознаки торгівлі людьми.

Як правильно вказує Кисельов А.О., застосування кримінального аналізу здатне мінімізувати витрати часу працівників оперативних та слідчих підрозділів на вирішення поставлених завдань та підвищити якість їх інформаційно-пошукової діяльності [7, с. 65].

Також Кисельовим А.О. акцентовано на необхідності врахування поліцейськими певних тактичних особливостей під час своєї оперативно-службової діяльності [8, с. 28; 9, с. 149-152; 10].

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зроби висновок, що використання методів штучного інтелекту на основі нейронних мереж стає все більш популярним серед обробки та аналізу великих даних. Саме мультимодальний підхід, заснований на штучному інтелекті, відкриває нові можливості для кримінального аналітика у сфері протидії торгівлі людьми. Цей набір даних, який визначає візуальне та текстове обґрунтування, забезпечує якісне дослідження, автоматично виявляючи складні зв'язки між ескорт-оголошеннями та оголошеннями із сайтів торгівлі людьми. Зазначена система також дозволяє створювати шаблони для перегляду та оцінки отриманих даних у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Торгівля людьми — одне із найганебніших явищ сучасного світу. URL: <https://myrne-gromada.gov.ua/news/1633937217/>.
2. Небітов А.А. Актуальні проблеми протидії оперативними підрозділами

Національної поліції торгівлі людьми, вчиненої з метою сексуальної експлуатації. Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 25 лютого 2021 р.). Київ: НАВС, 2021. С. 26–28.

3. Як не стати жертвою торгівлі людьми під час війни: поради. URL: <https://zmina.info/articles/yak-ne-staty-zhertvoyu-torgivli-lyudmy-pid-chas-vijny-porady/>.

4. Jabeen Summaira, Xi Li, Amin Muhammad Shoib, Songyuan Li, Jabbar Abdul. Recent Advances and Trends in Multimodal Deep Learning: A Review. Computer Vision and Pattern Recognition. 2021. Retrieved from: <https://arxiv.org/abs/2105.11087>.

5. Stefan Scherer, Gale M Lucas, Jonathan Gratch, Albert Skip Rizzo, Louis-Philippe Morency. Self-reported symptoms of depression and ptsd are associated with reduced vowel space in screening interviews. IEEE Transactions on Affective Computing. 2016, Vol. 13. P. 59–73.

6. Karen Simonyan and Andrew Zisserman. Very deep convolutional networks for large-scale image recognition. arXiv preprint arXiv. 2014. P. 1409.

7. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63–67.

8. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.

9. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.

10. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

Макаринська Анна

курсантка 1 курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Лунгол Ольга

доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка педагогічних наук

ІНСТРУМЕНТИ OSINT ДЛЯ ЗБОРУ ДОКАЗІВ У ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ

Використання відкритих джерел інформації (OSINT – Open source intelligence) є корисним і дієвим засобом у розслідуванні злочинів, пов'язаних з воєнним станом. Використання технік OSINT дозволяє правоохоронним органам виявляти й збирати інформацію про можливих злочинців, результати воєнних злочинів та важливі деталі, які можуть допомогти у веденні розслідування та подальшому розгляді справ у суді.

OSINT займає важливе місце в розвідувальній діяльності, оскільки дозволяє збирати інформацію з відкритих джерел, таких як медіа, соціальні мережі, веб-сайти, форуми, державні бази даних, реєстри тощо. За допомогою такої інформації можна здійснювати аналіз суспільно-політичної ситуації в країні чи регіоні, визначати можливі загрози для національної безпеки, здійснювати пошук важливої інформації про потенційних ворогів і терористичні групи, а також допомагати в розслідуванні воєнних злочинів. Оскільки OSINT базується на відкритих джерелах, використання цього методу розвідки не порушує законів та правил міжнародного права.

Одним з прикладів використання OSINT у розслідуванні воєнних злочинів є використання соціальних мереж для виявлення та ідентифікації осіб, які брали участь у воєнних діях або були свідками злочинів. Фотографії та відео, опубліковані в соціальних мережах, можуть містити важливу інформацію про осіб, їх розташування та дії, що дозволяє правоохоронним органам швидко знайти та ідентифікувати осіб, що мають відношення до злочинів. Крім того, використання OSINT дозволяє збирати інформацію з різних джерел, що дає можливість виявляти нові деталі, знаходити підтвердження, тощо.

Для збору доказів у воєнних конфліктах можна використовувати різноманітні інструменти OSINT. Наприклад, Bellingcat [1] являє собою Інтернет-ресурс, який заснований на використанні матеріалів відкритих джерел інформації для розслідування різноманітних подій, в тому числі воєнних конфліктів. Bellingcat заснував журналіст Еліот Хіггінс, який займається дослідженням воєнних конфліктів у Сирії та Україні. Bellingcat використовує відео- та фотодокази, знімки супутникових зображень, аналіз соціальних мереж та інші відкриті джерела

інформації, щоб встановити факти, пов'язані з конфліктом. У воєнних конфліктах Bellingcat ставить перед собою за мету зібрати докази щодо порушень міжнародного гуманітарного права та злочинів проти людяності. Наприклад, Bellingcat досліджував випадки використання хімічної зброї в Сирії, виявляв ідентифікаційні дані військових, що брали участь у бойових діях, зіставляв місця подій на супутникових знімках з фотодоказами. Дослідження Bellingcat стають важливими доказами у військових судах, де вони використовуються для обґрунтування звинувачень щодо воєнних злочинів.

Ще одним корисним та зручним інструментом OSINT для збору доказів у воєнних конфліктах є Eyes on Russia [2], який використовують для відстеження військової активності російської федерації та її присутності в різних регіонах світу. Цей інструмент складається з веб-інтерфейсу, який надає користувачам можливість переглядати зображення, відео та інші дані, що були зібрані з різних джерел, таких як соціальні мережі, канали новин, космічні знімки та інші. Eyes on Russia використовується як засіб збору доказів для підтвердження воєнної активності росії у різних конфліктних зонах, таких як Сирія, Україна та інші країни. Він дозволяє збирати інформацію про військові бази, рухи військової техніки та інші елементи російської присутності в різних регіонах, що є важливим для досудового розслідування та документування воєнних злочинів. Eyes on Russia [2] дозволяє аналізувати великий об'єм даних та інформації, що допомагає відстежувати військову активність росії та її рухи в різних регіонах світу. Таким чином, цей інструмент допомагає збирати докази, які можуть бути використані у досудовому розслідуванні та судовому процесі для встановлення відповідальності за воєнні злочини.

Результатом OSINT є Liveuamap [3] – інтерактивна карта, яка відображає поточну воєнну ситуацію у різних точках світу. Цей інструмент дозволяє користувачам стежити за подіями, які відбуваються в реальному часі, такі як конфлікти, теракти, припинення вогню тощо. Liveuamap збирає інформацію з відкритих джерел, таких як соціальні медіа, інформаційні сайти, засновані на принципах відкритості. У контексті воєнних конфліктів Liveuamap може бути важливим інструментом для збору доказів та аналізу військової діяльності. З його допомогою можна відслідковувати переміщення військових підрозділів, аналізувати території, що перебувають в зоні конфлікту, моніторити надходження нових даних про військові дії.

OSINT стає все більш важливим інструментом для збору доказів у воєнних конфліктах, оскільки через активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій злочини супроводжуються значним обсягом цифрової інформації, що може бути використано для збору доказів, таких як відео, фотографії, повідомлення в соціальних мережах та інші цифрові дані. Одним із головних завдань збору доказів у воєнних конфліктах є забезпечення достовірності та точності зібраної інформації. Використання OSINT дозволяє перевіряти і підтверджувати джерела інформації, що забезпечує надійність доказів та допомагає уникнути фальсифікації даних. Зібрана засобами OSINT інформація може допомогти у розслідуванні злочинів, ідентифікації військових дій та допомогти у встановленні причин

виникнення конфлікту. Також важливо зазначити, що використання OSINT допомагає знизити ризик для життя та безпеки людей, які займаються збором доказів у воєнних конфліктах.

Список використаних джерел

1. Беллінгкет – незалежний міжнародний колектив дослідників, слідчих і громадянських журналістів. URL: <https://uk.bellingcat.com> (Дата звернення: 17.04.2023).
2. Centre for Information Resilience. The Eyes on Russia project. URL: <https://eyesonrussia.org> (Дата звернення: 18.04.2023).
3. Система онлайн-карт Liveuamap. URL: <https://liveuamap.com/> (Дата звернення: 19.04.2023).

Поляков Ігор

здобувач вищої освіти другого курсу
Спеціальність «262 Правоохоронна діяльність» факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Андрій

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ПРЕДМЕТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Одним з інструментів в діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України є кримінальний аналіз, який є специфічним видом інформаційно-аналітичної діяльності і полягає в ідентифікації та якомога більш точному визначенні внутрішніх зв'язків між інформацією (відомостями, даними), що стосуються правопорушення, і будь-якими іншими даними, отриманими з різних джерел, їх використанням в інтересах ведення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, їх аналітичної підтримки [3, с 4].

Аналіз злочинності – це функція правоохоронних органів, яка передбачає систематичний аналіз для виявлення та аналізу закономірностей і тенденцій злочинності та безпорядків. Інформація про закономірності може допомогти правоохоронним органам ефективніше використовувати ресурси та допомогти правоохоронцям у ідентифікації та затриманні підозрюваних [3, с 4].

Аналіз злочинності також відіграє важливу роль у розробці рішень проблем

злочинності та формулюванні стратегій запобігання злочинності. Кількісні методи аналізу даних соціальних наук є частиною процесу аналізу злочинності, хоча якісні методи, такі як вивчення наративів поліцейських звітів, також відіграють певну роль.[1, с 4].

Аналіз злочинності залишається одним із найефективніших доступних інструментів для підтримки правоохоронних органів сьогодні. Деякі фахівці виділяють три види аналізу злочинності: адміністративний, стратегічний і тактичний.

Адміністративний. Аналіз адміністративної злочинності має справу з довгостроковими порівняннями (щокварталу, півроку або щорічно). Приклади завдань аналізу адміністративної злочинності включають: забезпечення економічної, географічної та правоохоронної інформації керівництву поліції, міськкадміністрації, міськ рада та мікрорайони/групи громадян.

Стратегічний. Стратегічний аналіз злочинності в першу чергу стосується оперативних стратегій і шукає рішення поточні проблеми (тижні, місяці, квартали або роки). Метою стратегічного аналізу злочинності є виконувати поліцейські послуги більш ефективно та результативно шляхом узгодження надання послуг з вимоги до обслуговування.

Тактичний. Тактичний аналіз правопорушень стосується безпосередніх кримінальних правопорушень (негайних, годин, днів або тижнів з моменту правопорушення). Це сприяє швидкому реагуванню на нещодавні правопорушення, наприклад квартирні крадіжки та грабежі. Тактичний аналіз правопорушень надає інформацію для допомоги в оперативних діях персоналу у виявленні тенденцій злочинності та в затриманні правопорушників [4, с 4].

У процесі аналізу правопорушення застосовуються різного роду аналітичні технології, у тому числі графіки взаємозв'язків, руху, графіки перебігу подій або графіки діяльності, наявності прихованих доходів тощо. Під час аналітичного процесу оцінюється інформація щодо правопорушника, ходу подій, знарядь вчинення правопорушення, часу та місця його вчинення [2, с 4].

У цілому ж, на думку американських фахівців, програми навчання основам кримінального аналізу забезпечують оперативних працівників унікальними теоретичними знаннями у сфері розвідувального аналізу, а також надають рідкісну можливість для їх застосування та практичної апробації [4]

Як правильно вказує Кисельов А.О., застосування кримінального аналізу здатне мінімізувати витрати часу працівників оперативних та слідчих підрозділів на вирішення поставлених завдань та підвищити якість їх інформаційно-пошукової діяльності [5, с. 65].

Також Кисельовим А.О. акцентовано на необхідності врахування поліцейськими тактичних особливостей під час оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням [6, с. 28; 7, с. 149-152; 8].

Перевірити, чи відповідає правопорушення певній відомій схемі чи новій, часто є виснажливою роботою аналітиків, детективів або в невеликих відділах, офіцерів поліції чи самих депутатів.

Ім доводиться вручну переглядати купу паперів і доказів, щоб передбачити і

сподіваюся, запобігти правопорушенням. Міністерство юстиції США та Національний інститут юстиції нещодавно започаткували ініціативи для підтримки «прогнозної поліцейської діяльності», яка є емпіричним підходом на основі даних. Однак ця робота з виявлення конкретних закономірностей вчинення правопорушення особою чи групою (серії правопорушень) залишається ручною справою [1, 2, с 4].

Машинне навчання є чудовим інструментом для інтелектуальної поліцейської діяльності. Якщо закономірності виявлено, поліція може негайно спробувати їх зупинити. Без таких інструментів можуть знадобитися тижні і навіть роки переміщення баз даних, щоб виявити шаблон. Series Finder забезпечує важливий підхід на основі даних до дуже складної проблеми в інтелектуальному контролі. Це перший підхід до автоматизованого навчання підрозділів кримінального аналізу.[3, с 4].

Соціально-демографічні дані разом із просторовою та часовою інформацією — це всі аспекти, на які аналітики злочинності звертають увагу, щоб зрозуміти, що відбувається в їхній юрисдикції.[4, с 4]. Аналіз злочинності використовує інтелектуальний аналіз даних, картографування злочинності, статистику, методи дослідження, настільну публікацію, складання діаграм, навички презентації, критичне мислення та чітке розуміння злочинної поведінки.

У цьому сенсі кримінальний аналітик є поєднанням фахівця з інформаційних систем, статистики, дослідника, кримінолога, журналіста та планувальника для місцевого відділення поліції.

Список використаних джерел

1. Lahneman W. J. The Future of Intelligence Analysis. Final Report. Vol. I. URL: <https://ru.scribd.com/document/373472732/future-intelanalysis-final-report1-pdf>
2. Сучасні методи досудового розслідування кримінальних правопорушень : підручник / О. М. Цільмак, О. Є. Користін, О. М. Заєць та ін. ; за заг. ред. О. М. Цільмак. Одеса : Фенікс, 2017. 352 с.
3. Ханькевич А. М. Використання кримінального аналізу в діяльності підрозділів кримінальної поліції. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 193.
4. Швець Д. В. Оперативно-розшукове моделювання в розкриття злочинів // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 15.
5. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.
6. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and

Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.

7. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.

8. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

Карімов Артем

здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Андрій

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СХЕМ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Схеми кримінального аналізу є важливим інструментом для здійснення кримінального аналізу. Вони дозволяють структурувати інформацію, що зібрана під час аналізу, та зробити висновки на основі цієї інформації.

Одним із сучасних методів аналізу значних обсягів інформації, який на теперішній час активно запроваджується у діяльність різних підрозділів Національної поліції України, є методи кримінального аналізу, зокрема, методологія ANASARA — система структурування інформації. Використання у розслідуванні злочинів, зокрема, багатоепізодних, зазначеної методології дозволяє зменшити заплутаність інформації та зробити відомості чіткими та легкими у сприйнятті [1, с. 143].

Однією з особливостей використання схем кримінального аналізу є їх структурованість. Схеми дозволяють структурувати велику кількість інформації в зручний для сприйняття та аналізу формат. Це допомагає зрозуміти зв'язки між різними елементами інформації та зробити висновки на основі цих зв'язків.

Крім того, візуальність є ще однією з особливостей схем кримінального

аналізу. Схеми є візуально привабливими та зрозумілими для користувачів, що дозволяє легко сприймати інформацію та зробити висновки на основі її. Схеми кримінального аналізу також дозволяють виявити та показати складні зв'язки між елементами інформації. Наприклад, схеми можуть допомогти виявити зв'язки між підозрюваними, їх контактами, місцями злочинів, датами тощо.

Іншою особливістю схем кримінального аналізу є їх гнучкість. Схеми можуть бути змінені або доповнені в будь-який момент залежно від змін у зібраній інформації або нових відкриттів.

Також, схеми кримінального аналізу дозволяють робити висновки на основі даних з різних джерел та зіставляти їх з метою виявлення потенційних злочинців та їх діяльності. Застосування схем кримінального аналізу дозволяє розглядати інформацію з різних боків та виявляти складні зв'язки між елементами інформації. Це може допомогти виявити потенційних злочинців та попередити злочини, а також допомогти в проведенні розслідування та притягненні осіб до відповідальності [1, с. 169].

Однак, при використанні схем кримінального аналізу необхідно дотримуватися певних принципів. Схеми повинні бути актуалізовані та перевірені на вірність та достовірність даних. До того ж, схеми повинні бути захищені від несанкціонованого доступу, оскільки вони можуть містити конфіденційну інформацію [2, с. 65].

Як зазначає Кисельов А.О., під час виконання службових обов'язків працівник поліції повинен спілкуватися з різними верствами населення [3, с. 25]. Так, на думку Кисельов А.О., спілкуючись з особами під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, необхідно контролювати хід і результати спілкування, вміти правильно завершити акт спілкування, залишивши у особи відповідне, добре чи недобре, уявлення про себе і зробивши так, щоб у нього виникло, чи не виникло бажання продовжувати спілкування. Врахування всіх факторів спілкування надзвичайно важливе при безконфліктному спілкуванні працівника поліції з особами [4, с. 148-149]. Прикладом може бути робота поліцейського зі свідками та підозрюваними. Використання відповідних схем кримінального аналізу може бути корисним і в цьому випадку. Створення схем може допомогти виявити зв'язки між особами, подіями та доказами, що може допомогти у розслідуванні кримінального провадження [5, с. 212]. Окрім того, схеми кримінального аналізу можуть бути корисні для аналізу тенденцій та статистики злочинності. Аналіз зібраних даних та їх відображення у вигляді схем може допомогти зрозуміти тенденції злочинності, виявити проблемні райони та види злочинів, а також визначити ефективні методи їх протидії [2, с. 76].

Підсумком даної теми є те, що схеми кримінального аналізу є важливим інструментом для здійснення кримінального аналізу та допомагають у виявленні злочинців та попередженні злочинів. Важливо дотримуватися принципів та правил використання схем кримінального аналізу для забезпечення їх ефективного та безпечного застосування.

Список використаних джерел

1. Основи кримінального аналізу: підручник / Бабенко А.М., Заєць О.М., Некрасов В.А., Ісмайлов К.Ю., Пефтієв Д.О. та ін.; за заг. ред. Користіна О.Є., 2020. 296 с.
2. Основи кримінального аналізу : посібник / [О. Є. Користін, С. В. Албул, А. В. Холостенко та ін.]. Одеса : ОДУВС, 2016. 112 с.
3. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.
4. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.
5. Федчак І.А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

Ісаєв Артур

здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Андрій

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

У зв'язку з переходом до інформаційного суспільства світовою тенденцією у сфері правоохоронної діяльності стало використання різних методів та інструментів аналізу широкого спектра відомостей які безпосередньо стосуються злочинної діяльності, так і мають опосередкований зв'язок з цим негативним соціальним явищем.

Одним із методів, що знайшли широке застосування у практиці розкриття та розслідування правопорушень, є кримінальний аналіз, який являє собою діяльність з з'ясування та розуміння сутності відносин між кримінальними даними та іншими

даними, потенційно значущими для поліцейської та судової практики [1, с. 117].

У ході здійснення кримінального аналізу вирішуються завдання щодо забезпечення прийняття більш ефективних рішень у ситуації невизначеності чи наявності нових викликів, щодо попередження можливих ризиків та загроз, а також у цілому інформаційної підтримки органів, що забезпечують національну безпеку, при здійсненні ними оперативно-розшукових заходів та процесуальних дій.

Кримінальний аналіз – це виявлення взаємозв'язків між даними, що стосуються організованої злочинності та іншими даними, потенційно значущими для контррозвідувальної, поліцейської та судової практики, а також з'ясування сутності цих взаємозв'язків [3].

Оперативний аналіз має короткострокові цілі правоохоронних (контррозвідувальних) дій з досягненням негайного результату (наприклад арешту, вилучення речових доказів тощо).

Стратегічний аналіз спрямований на досягнення довготривалих цілей, визначення пріоритетів та загального спрямування правоохоронної (контррозвідувальної) діяльності [1]. Він заснований на розумінні загального характеру, масштабу та перспектив різних видів злочинної діяльності. Кримінальний аналіз – ключовий елемент контррозвідувального процесу. Важливо у своїй чітко ідентифікувати споживача аналітичних висновків [2].

Завдання аналітику ставлять, як правило, співробітники, відповідальні за конкретну справу (оперативну перевірку, розробку). Але в міру здійснення аналізу аналітик теж може ставити завдання «польовим» оперативникам, рекомендуючи їм деякі заходи у конкретній справі.

Як і в інших видах профілювання, метою тут є допомога правоохоронним органам в ідентифікації підозрюваних чи звуження кола таких осіб. Для висновків щодо характеристики правопорушника географічні профайлери використовують відомості про місце скоєння злочину, щоб визначити приблизну територію проживання невстановленого серійного правопорушника.

Для показу асоціацій, потоків, залежностей, хронологічної послідовності чи співвідношення необхідно візуально відображати поєднання сутностей. Візуальне поєднання різних сутностей допомагає аналітику зрозуміти характер дій об'єктів. Воно також є корисним для швидкого з'ясування інформації «польовими» оперативниками [3].

Кисельов А.О. зауважує, що під час кримінального аналізу основним завданням кримінального аналітика є проведення аналітичного дослідження доступної йому інформації, а також створення за результатами такого аналізу аналітичних продуктів, що мають інформативний та рекомендаційний характер і створюють підґрунтя для вирішення оперативних та тактичних завдань під час документування та розслідування злочинів, або планування превентивних заходів у протидії злочинності [5, с. 64].

Також Кисельовим А.О. акцентовано на необхідності врахування працівниками поліції тактичних особливостей під час протидії кримінальним правопорушенням [6, с. 28; 7, с. 149-152; 8].

Кримінальний аналіз включає в себе вивчення статистики злочинності та її

динаміки, аналіз підозрілих осіб та їх зв'язків, вивчення способів та методів, що використовуються криміналом, та використання інших методів дослідження, які дозволяють виявити злочинну діяльність та її організованість.

Один з основних принципів кримінального аналізу є взаємодія між правоохоронними органами та іншими інституціями, такими як соціальні служби, медичні установи, освітні заклади та інші. Це дозволяє забезпечити своєчасну реакцію на кримінальні дії та запобігти їх повторенню.

У процесі кримінального аналізу використовуються різноманітні методи та технології, такі як аналіз даних, експертні оцінки, профайлінг, використання інформаційних систем та баз даних тощо.

В цілому, кримінальний аналіз є важливим інструментом в боротьбі зі злочинністю, що дозволяє забезпечити більш ефективну та координовану роботу правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Головин Є. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2021. Vol 7, No 8. С. 1009–1015. DOI:10.22178/pos.73-3
2. Кількість українських біженців перевищила 6,5 млн – ООН. Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/23/novyna/suspilstvo/kilkist-ukrayinskykh-bizhencziv-perevyshhyla-65-mln-onn>
3. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.
4. Худенко, Дмитро Миколайович. "напрями формування концепції використання технології розпізнавання обличчя в умовах воєнного стану (на прикладі служби кримінального аналізу)." (2022).
5. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.
6. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. *The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science»*. № 8 (12). July 2016. P. 25-28.
7. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.
8. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

Приходько Арсеній

курсант 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор

професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Один із найважливіших завдань Національної поліції України полягає в забезпеченні правопорядку та боротьбі зі злочинністю. Для досягнення цих цілей поліцейські використовують різноманітні методи та прийоми, включаючи кримінальний аналіз. Метод кримінального аналізу є важливим інструментом у боротьбі зі злочинністю, оскільки дозволяє виявляти злочини та злочинців, формувати доказову базу для судового процесу. Проте, для ефективного використання методу кримінального аналізу необхідно враховувати його особливості. Однією з головних особливостей методу кримінального аналізу є те, що він базується на комплексному використанні різноманітних методів та засобів, таких як експертні оцінки, аналіз статистичних даних, робота зі свідками та інше. Тому, для його успішного застосування, необхідна досвідчена команда фахівців, яка має необхідні знання та навички для проведення кримінального аналізу [1, с.132].

Ще однією важливою особливістю методу кримінального аналізу є те, що він передбачає систематичний та логічний підхід до аналізу кримінальних подій. Під час проведення кримінального аналізу необхідно збирати та систематизувати всі наявні дані, включаючи інформацію про потенційних злочинців, потенційних жертв, місця та часи злочинів. На основі цих даних аналізується поведінка злочинців та їхні мотивації, що дозволяє побудувати ефективну стратегію щодо їхнього виявлення та затримання [2, с.143].

Ще однією особливістю використання методу кримінального аналізу в діяльності Національної поліції України є використання сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення для обробки та аналізу великих обсягів інформації. Наприклад, відома програма «Аналізатор злочинності», що розроблена спільно з Європейським союзом, дозволяє аналізувати інформацію щодо злочинів та злочинців та визначати тенденції у злочинності [3, с. 24].

Крім того, Національна поліція України активно співпрацює з міжнародними партнерами та іншими правоохоронними організаціями, що дозволяє обмінюватися

інформацією та досвідом у сфері кримінального аналізу. Важливим аспектом використання методу кримінального аналізу є також забезпечення захисту прав та свобод людини. При використанні цього методу необхідно дотримуватись принципів законності, обґрунтованості та об'єктивності, щоб уникнути можливих помилок та недопустимих порушень прав людини [2, 3].

У той же час, варто зазначити, що метод кримінального аналізу не є універсальним засобом розв'язання всіх проблем, пов'язаних зі злочинністю. Його застосування потребує високого рівня кваліфікації та професійної підготовки працівників поліції. Крім того, успішність використання методу кримінального аналізу залежить від якості та доступності інформації, а також від можливостей її аналізу та обробки [4, с. 256].

Однак, не зважаючи на ці обмеження, метод кримінального аналізу залишається однією з найефективніших та найбільш розвинутих технологій в сфері боротьби зі злочинністю. Його використання дозволяє забезпечити високу якість досудового розслідування та підготовки проваджень до суду, зокрема, шляхом збору та аналізу доказів, ідентифікації злочинців.

Для досягнення максимальної ефективності використання методу кримінального аналізу в діяльності Національної поліції України необхідно забезпечити навчання працівників поліції методам кримінального аналізу. Важливо, щоб працівники поліції розуміли, як застосовувати цей метод, щоб вирішувати складні кримінальні справи, які можуть бути пов'язані зі злочинами різного рівня складності. Працівники поліції повинні мати достатню кваліфікацію для того, щоб збирати та аналізувати інформацію, що може бути корисною для вирішення кримінальних справ [5, с. 535].

Таким чином, з метою забезпечення якісної інформації необхідно вдосконалювати систему збору та аналізу інформації Національна поліція повинна забезпечувати належний рівень захисту даних, що зібрані в процесі роботи поліції. Крім того, необхідно забезпечувати якість збору та обробки даних, що може бути досягнуто за допомогою сучасних інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Білоус Р. В., Василичук В. І., Таран О. В. Використання методів кримінального аналізу під час оперативного провадження та досудового розслідування. Using Methods of Criminal Analysis during Expeditious Proceedings and Pretrial Investigation. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1.
2. Моца В. В. Теоретико-методологічні засади використання кримінального аналізу оперативними підрозділами правоохоронних органів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Т. 2. № 73.
3. Заєць О.М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 24.

4. Благута Р. І. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Благута Р. І., Мовчан А. В. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 256.

5. Плетенець В. М. Возможности криминалистического анализа в выявлении проявлений противодействия расследованию. Тезисы докладов VIII Международной научно-практической конференции. Могилев, 2020 Издательство: Учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь» (Могилёв). 2020.

Афанас'єва Дар'я

курсант 306-го навчального взводу
факультету №1 Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Крушеницький Андрій

Т.в.о. завідувача кафедри кримінального
процесу та криміналістики Донецького
державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Перш за все слід зазначити, що сьогодні інформаційно-аналітична діяльність правоохоронних органів, зокрема оперативних підрозділів Національної поліції України безсумнівно мають стратегічне значення. Від певної якості та кількості оперативно значущої інформації залежить ефективність усього комплексу виконаних заходів, спрямованих на вирішення поставлених завдань із протидії злочинності. Проте варто зауважити що організація інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів і використання його можливостей ефективні тільки за умов адекватного правового регулювання цієї діяльності. Застосування сучасних інформаційних технологій дозволяє інтегрувати й опрацьовувати величезну кількість даних, що містяться у відкритих джерелах інформації та спеціалізованих автоматизованих інформаційних системах, отримуючи при цьому нові знання кримінального та криміногенного характеру [1, с. 146].

У юридичній літературі підкреслюється, що інформаційно-аналітичне забезпечення це перш за все процес створення оптимальних умов задля задоволення інформаційних потреб і реалізації посадових обов'язків командирами (начальниками) на основі формування та використання професійно та фахово орієнтованих інформаційних ресурсів.

Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності:

- 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;
- 2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;
- 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;
- 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [2].

Автоматизованими інформаційними системами (АІС) називають організаційно-технічні системи, в яких реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів [3].

Автоматизовані інформаційні системи, які використовуються кримінальною поліцією в своїй діяльності, за своїм призначенням діляться на:

- 1) АІС, що призначені для збору та обробки обліково-реєстраційної і статистичної інформації;
- 2) АІС оперативного призначення;
- 3) АІС, які використовують в слідчій роботі;
- 4) АІС криміналістичного призначення;
- 5) АІС, які використовуються в експертній діяльності;
- 6) АІС управлінського призначення та інше [4].

З урахуванням організаційних змін у функціонуванні автоматизованих інформаційних систем МВС України, доцільно визначити наступні ключові напрями їх подальшого розвитку:

- забезпечення ефективності та швидкості технічного доступу до віддалених ресурсів;
- розроблення нормативних документів, що стануть правовою основою для спільного використання баз даних оперативними підрозділами різних міністерств та відомств;
- удосконалення інформаційних технологій, систем та інформаційно аналітичних моделей, які застосовуються у системі прийняття та обробки рішень.

Отже, вважаємо за необхідне зазначити, що в умовах воєнного стану для вирішення завдань сучасного інформаційного забезпечення підрозділів Національної поліції має бути розроблено комплексний підхід для досягнення високого рівня в діяльності правоохоронних структур, а саме: упровадження єдиної політики інформаційного забезпечення; створення багатоцільових інформаційних підсистем діяльності поліції; удосконалення організаційно-кадрового забезпечення інформаційних підрозділів тощо.

Список використаних джерел

1. С. Пеньков, А. Шендрик. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних міністерства внутрішніх справ: нормативно-правове регулювання. Національний юридичний журнал: теорія і практика. август 2015. С. 146-151
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 No 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст.379.
3. Проблеми застосування інформаційних технологій, спеціальних технічних засобів у діяльності ОВС і навчальному процесі : збірник наукових

статей за матеріалами доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 23 грудня 2016 року / упорядник Т. В. Магеровська /. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 313 с.

4. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 19.04.2014 № 1170-VII. *Відомості Верховної Ради*. 1994. № 31. Ст.286.

Свиридов Олександр

курсант 3 курсу факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Крушеницький Андрій

Т.в.о. завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ

Національна поліція України відповідає за підтримання правопорядку в країні, включаючи боротьбу зі злочинністю. Однак у кризових ситуаціях, таких як воєнний стан, правова основа її дій може бути більш складною. У цьому документі ми розглянемо правові засади боротьби зі злочинністю підрозділами карного розшуку Національної поліції України в умовах воєнного стану.

Воєнний стан - це надзвичайний стан, при якому військові контролюють країну або регіон. Такий надзвичайний стан часто вводиться у випадку війни, громадянської війни або стихійного лиха. В умовах воєнного стану кримінальна поліція відіграє важливу роль у підтримці правопорядку та боротьбі зі злочинністю. Однак вона повинна діяти в рамках правового поля, встановленого урядом, щоб запобігти зловживанню владою та забезпечити підзвітність.

Кримінальна поліція відповідає за розслідування та запобігання злочинам в Україні. Її повноваження та обмеження визначені Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими нормативними актами. Ці закони визначають процедури розслідування, вилучення, затримання, застосування сили та інших дій, що здійснюються кримінальною поліцією.

Воєнний стан - це надзвичайний стан, при якому військові контролюють країну або територію. В Україні воєнний стан може бути оголошений Президентом за згодою Верховної Ради. Правова основа воєнного стану викладена в Законі "Про правовий режим воєнного стану", який визначає повноваження військових, включаючи право заарештовувати, затримувати і застосовувати силу проти підозрюваних у скоєнні злочинів.

Під час воєнного стану кримінальна поліція повинна діяти в рамках правового поля, визначеного Законом "Про правовий режим воєнного стану". Цей закон

визначає повноваження військових, а також регулює підтримання громадського порядку, в тому числі запобігання та розкриття злочинів. Кримінальна поліція повинна співпрацювати з військовими, але її дії також повинні відповідати Кримінальному процесуальному кодексу України та Закону "Про Національну поліцію".

Кримінальна поліція має широкі повноваження для боротьби зі злочинністю в умовах воєнного стану, але вони мають певні обмеження. Вони також повинні дотримуватися тих самих правових та етичних стандартів, що й у мирний час. Зловживання повноваженнями та порушення прав людини з боку кримінальної поліції можуть бути предметом судового переслідування, включно з кримінальним переслідуванням.

Таким чином, правова база для підрозділів кримінальної поліції національної поліції ще не створена.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 11.04.2023);
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 11.04.2023);
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

Удовик Ігор

Здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Андрій

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФІЗИЧНУ ОСОБУ

Практика роботи підрозділів Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) за останні роки показує, що використання сучасних технологій

інформаційно-аналітичного забезпечення дозволяє скоротити принаймні мінімізувати витрати часу оперативним працівникам, працюючим та оперативно-розшуковому підрозділу в цілому для вирішення поставлених завдань та значного підвищення їх якості - розшукової діяльності. Постійний розвиток інформаційних технологій потребує постійного вдосконалення тактики та методів отримання первинної інформації про ознаки протиправної діяльності, у тому числі з використанням телекомунікаційних мереж та інформаційних мереж.

Тому в умовах нестабільної військово-політичної ситуації, нових центрів економічної та військової сили, асиметричних загроз, інтенсивного розвитку інформаційних технологій та різкого збільшення потоку інформації робота з відкритими джерелами інформації стає невід'ємною частиною інформації. Тому сьогодні кримінальні аналітики оперативних підрозділів все більше уваги приділяють пошуку оперативно значущої інформації у відкритих джерелах [1, с. 233].

Таким чином, світова практика боротьби з організованими формами незаконної транскордонної діяльності, залежно від її форми (контрабанда, нелегальна міграція чи торгівля людьми), часто базується на окремих елементах транскордонного аналізу. у пунктах пропуску осіб, транспортних засобів та аналізу вантажопотоків під час здійснення суб'єктами зовнішньоекономічних відносин імпортно-експортних операцій.

Результати цього аналізу мають, головним чином, «орієнтовний» характер для організації подальшої верифікаційної діяльності. Повсякденна інформація та робота з розслідування, систематизації та аналізу цієї інформації дозволяє отримати первинні дані про можливі протиправні дії та коло осіб, причетних до загальної панорами. Додаткова перевірка первинних даних у поєднанні з оперативно-розшуковими заходами та кримінально-оперативним аналізом виокремлює з усієї «керівної» інформації оперативно значущу інформацію для здійснення подальшої роботи та документування протиправної діяльності. Як один із основних елементів боротьби з транскордонною злочинністю, оперативні підрозділи ДСНС України здійснюють постійний моніторинг та аналіз інформації про перетин особами державного кордону України та аналіз потоків товарів у пунктах пропуску через державний кордон.

Для забезпечення актуальності та повноти отриманої інформації діяльність аналітичних підрозділів має бути цілеспрямованою та системною та включати три основні етапи:

I етап – збір даних, що характеризують оперативну обстановку в районах відповідальності оперативно-розшукових підрозділів, з наступним їх дослідженням та аналізом. За результатами якого визначаються основні можливі загрози та найбільш характерні прояви протиправності. Проаналізована інформація дасть змогу визначити подальші орієнтири отримання первинної інформації оперативного дослідження, її узагальнення.

II етап – це комплексне поєднання аналітичної інформації та оперативної інформації, зосередження сил і засобів для отримання первинної дослідницької та оперативної інформації з урахуванням аналізу оперативної обстановки та

«інформаційної орієнтації». За результатами проведених вимірювань вносяться корективи в подальші слідчі дії залежно від оперативної обстановки та отриманої слідчо-оперативної перевіркою інформації.

III етап – визначення ефективності застосування орієнтуючої інформації, отриманої в ході кримінального аналізу, для подальшого отримання оперативно-розшукової інформації та її реалізації. Переоцінка підходів і вказівок здійснюється також у разі неефективності вказівної інформації, зміни тактики протиправної діяльності та оперативної обстановки [2, с. 4].

Сьогодні вже ніхто не сумнівається в тому, що успіх майже будь-якої справи залежить від рівня забезпечення необхідною інформацією. Саме кваліфікований аналіз і узагальнення інформації про об'єкти злочинного діяння, отриманої з різних джерел, її інтерпретація та вміле використання є основою для розкриття злочинів.

Кисельов А.О. зазначає, що працівники підрозділів кримінального аналізу у своїй діяльності здійснюють збір та аналіз інформації з якомога більшої кількості інформаційних ресурсів, а також інших джерел інформації, до яких у тому числі належать і відкриті інформаційні реєстри та інші аналогічні ресурси [5, с. 64].

Крім того, Кисельовим А.О. зауважено на необхідності врахування працівниками поліції тактичних особливостей під час розкриття кримінальних правопорушень [6, с. 28; 7, с. 149-152; 8]. Також це має бути враховано під час аналізу інформації про фізичну особу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що практика роботи кримінальних аналітиків показує, що зростає потреба в отриманні та використанні інформації про об'єкти, які потрапили до сфери інтересів різноманітних інформаційних систем, незалежно від їх відомчої приналежності.

Список використаних джерел

1. Кіреєва О. С. Щодо пошуку оперативно значимої інформації у відкритих джерелах. Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України : тези міжнар. наук.- практич. конф. 22 листоп. 2019 р.. Хмельницький, 2019. С. 233–235.

2. Методичні рекомендації проведення аналізу інформації щодо перетину державного кордону України фізичними особами та аналізу вантажопотоку в пунктах пропуску через державний кордон : методичний матеріали / Дудник А, Лазоренко Р., Ліванчук Д., Перепелиця М. : СхРУ диск вих. No 442-1904/0/6-21 від 02.02.2021 : Київ. 2021.

3. Настанова користувача ІТС «Гарт-10. «Підсистема «Кримінальний аналіз. АРМ «Аналітик». Київ.: 2019. 53с.

4. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

5. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.

6. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top

Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.

7. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.

8. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

Хачко Дмитро

Здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Андрій

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент

ПІДРОЗДІЛИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Національна поліція складається з 6 підрозділів – кримінальна поліція, патрульна поліція, спеціальна поліція, поліція охорони, поліція особливого призначення та органи досудового розслідування.

Кримінальна поліція є важливим елементом системи національної безпеки України. Її завданням є захист громадян від злочинів та забезпечення правопорядку в країні. При цьому, кримінальна поліція співпрацює з іншими підрозділами, такими як Служба безпеки України та Збройні Сили України, для забезпечення національної безпеки та оборони.

Кримінальна поліція не є частиною системи оборони України, а є складовою частиною системи правоохоронних органів. Однак, вона співпрацює з Збройними Силами та іншими військовими підрозділами для забезпечення національної безпеки та оборони. Наприклад, кримінальна поліція може брати участь у розслідуванні злочинів, пов'язаних зі збройним конфліктом, терористичними актами та іншими загрозами національній безпеці [1].

Кримінальна поліція займається розслідуванням кримінальних правопорушень згідно з Кримінальним Кодексом. У складі кримінальної поліції знаходяться:

- Департамент карного розшуку;
- Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми;
- Департамент оперативної служби;
- Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами;
- Департамент кримінального аналізу [2];

Серед усіх підрозділів слід виділити підрозділ кримінального аналізу, роботу якого найбільш недооцінюють серед звичайних людей, а також самих поліцейських.

Основною метою кримінального аналізу в системі Національної поліції України є забезпечення ефективної боротьби зі злочинністю та забезпечення безпеки громадян. Кримінальний аналіз допомагає виявляти та розкривати злочини, встановлювати особу злочинця та приймати необхідні заходи для його затримання та притягнення до відповідальності. Він також допомагає кримінальній поліції запобігати подібним злочинам у майбутньому шляхом виявлення закономірностей та трендів у злочинній діяльності та прийняття необхідних заходів для їх попередження.

Кримінальний аналіз також допомагає покращувати роботу поліцейських, забезпечуючи їм необхідну інформацію та допомагаючи в розробці стратегій боротьби зі злочинністю. У цілому, метою кримінального аналізу є забезпечення безпеки та захисту прав громадян через ефективне використання інформації та даних для боротьби зі злочинністю [3].

Як зазначає Кисельов А.О., базуючись на оцінках органів та підрозділів Національної поліції, які у щоденній діяльності або застосовують кримінальний аналіз, або використовують його результати, беззаперечно можна стверджувати, що він є ефективним інструментом у протидії злочинності [4, с. 64].

Крім того, Кисельовим А.О. зауважено на необхідності врахування працівниками поліції, зокрема кримінальними аналітиками, тактичних особливостей під час протидії кримінальним правопорушенням [5, с. 28; 6, с. 149-152; 7].

Вищеперераховане підтверджує, що підрозділи кримінальної поліції Національної поліції, в тому числі підрозділи кримінального аналізу, відіграють важливу роль у протидії злочинності та займають відповідне місце в системі національної безпеки та оборони України.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про Національну поліцію”.
2. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність”.
3. Наказ МВС від 02.07.2020р. №504.
4. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-

67.

5. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.

6. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.

7. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

Чернобров Віолетта

курсантка 2 курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Габорець Ольга

доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції, Донецький державний університет внутрішніх справ, доктор філософії

МЕТОДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У ВОЄННИХ УМОВАХ

Методи інформаційного аналізу є надзвичайно важливими у розслідуванні злочинів у воєнних умовах. У таких ситуаціях, коли військові дії є складними та небезпечними, важливо мати можливість оперативно отримувати та аналізувати велику кількість інформації з різних джерел. Інформаційний аналіз дозволяє зібрати та обробити дані, що можуть бути корисними для встановлення обставин злочину та ідентифікації винних осіб.

Задача розслідування злочинів у воєнних умовах є особливо складною і вимагає застосування спеціальних методів та технологій. У таких умовах часто відсутній зв'язок, порушені транспортні зв'язки, зруйновані інфраструктура та комунікації, що робить складним збір інформації про злочин та його виконавців.

Методи інформаційного аналізу включають в себе широкий спектр технік та технологій, які дозволяють зібрати, обробити та проаналізувати великий обсяг інформації. Основні методи, що використовуються в розслідуванні злочинів у воєнних умовах, включають:

Аналіз мови та тексту: цей метод дозволяє виявити певні ознаки у тексті, які можуть свідчити про злочин. Аналіз мови та тексту може включати в себе стилістичний аналіз, аналіз лексики, граматичний аналіз, виявлення ключових слів та фраз, що можуть вказувати на злочин.

Аналіз відео- та аудіозаписів: цей метод включає в себе аналіз відео- та аудіозаписів з метою виявлення доказів, що можуть свідчити про злочин. Аналіз відео- та аудіозаписів може включати в себе аналіз голосу, розпізнавання облич, визначення часу та місця зйомки, аналіз звуків та зображень.

Геоінформаційний аналіз: цей метод включає в себе використання геоінформаційних технологій для збору та аналізу інформації про місця вчинення злочинів. Геоінформаційний аналіз може включати в себе використання супутникових знімків, карт та інших географічних даних для визначення місцезнаходження та маршрутів переміщення злочинців.

Аналіз соціальних мереж: цей метод включає в себе збір та аналіз інформації, яка публікується в соціальних мережах. Аналіз соціальних мереж може допомогти виявити злочинців, їхні зв'язки та місцезнаходження.

Аналіз даних: цей метод включає в себе використання алгоритмів та програмного забезпечення для аналізу великих обсягів даних. Аналіз даних може допомогти виявити певні закономірності та залежності, що можуть свідчити про злочин.

Форензичний аналіз: цей метод включає в себе дослідження різних фізичних доказів, таких як відбитки пальців, ДНК, залишки зброї, які можуть бути знайдені на місці злочину або в тілі жертви. Форензичний аналіз може допомогти встановити та ідентифікувати злочинців.

Аналіз медичної інформації: цей метод включає в себе аналіз медичних записів, що стосуються жертв злочинів. Аналіз медичної інформації може допомогти встановити природу травм та інші важливі деталі, які можуть бути корисними у розслідуванні злочину.

Застосування методів інформаційного аналізу у розслідуванні злочинів у воєнних умовах є важливим інструментом для забезпечення правосуддя та покарання винних. Однак, при застосуванні цих методів необхідно дотримуватись високих стандартів етики та прав людини, оскільки воєнні умови можуть спричиняти порушення прав та свобод людини.

Методи інформаційного аналізу в розслідуванні злочинів у воєнних умовах є важливим і необхідним інструментом для дослідження та виявлення злочинів, які відбуваються під час війни або конфлікту. Застосування цих методів може допомогти знайти свідків, ідентифікувати злочинців, знайти докази та розкрити злочини.

Серед методів інформаційного аналізу, що застосовуються в розслідуванні злочинів у воєнних умовах, можна виділити аналіз відкритих джерел, аналіз соціальних мереж, аналіз мови, аналіз даних з мережевих камер та аналіз геоданих. Кожен з цих методів має свої переваги та недоліки, але їх правильне використання може допомогти знайти інформацію, яка може стати важливою для успішного розслідування злочину та накладення відповідної кари.

Отже, застосування методів інформаційного аналізу є дуже важливим для розслідування злочинів у воєнних умовах, оскільки це допомагає знайти докази, ідентифікувати злочинців та розкрити злочини. Розумна комбінація цих методів може забезпечити ефективне розслідування та накладення відповідної кари на злочинців, що вчинили злочини під час воєнного конфлікту.

Шасц Єлизавета,

курсантка 1 курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Лунгол Ольга

доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка педагогічних наук

ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВОЄННИМ СТАНОМ

Розслідування злочинів, пов'язаних з воєнним станом, є актуальним питанням сьогодення, зважаючи на ситуацію, в якій ми живемо, через повномасштабне вторгнення росії на територію України. Відкриті джерела інформації є важливим ресурсом в розслідуванні злочинів, пов'язаних з воєнним станом. Отриману інформацію можна використовувати для збору доказів і отримання даних про потенційних підозрюваних та інші фактори, які можуть впливати на розслідування [1 – 3]. Розглянемо декілька способів використання відкритих джерел в розслідуванні злочинів, пов'язаних з воєнним станом:

- аналіз соціальних медіа (можуть бути корисними для отримання інформації про потенційних підозрюваних, їх місцезнаходження, переміщення та діяльність. Це може допомогти встановити зв'язки між підозрюваними та іншими особами, які можуть мати відношення до злочину);
- аналіз зображень та відео (фотографії та відео можуть бути корисними для ідентифікації підозрюваних, отримання інформації про місце та час вчинення злочину, а також для збору доказів. Аналіз зображень та відео дозволяє виявляти факти, що надають справі додаткову інформацію);
- використання геоданих (можуть бути корисними для встановлення місцезнаходження підозрюваних та інших осіб, що мають відношення до злочину. Можна використовувати дані про місцезнаходження об'єктів для встановлення маршруту руху підозрюваних);

- аналіз новинних порталів та агенцій (новини можуть бути корисними для отримання інформації про злочин та події, що відбулися навколо нього) тощо.

Особливо в сучасних умовах, коли доступ до інформації широко доступний, а наявність цифрових технологій дозволяє швидко обробляти, аналізувати та передавати великі обсяги даних, OSINT посідає вагомe значення в розслідуванні злочинів, в тому числі пов'язаних з воєнним станом. Сучасні інформаційно-комунікаційні дозволяють ефективно проводити збір та аналіз інформації про потенційних злочинців та їх дії. Аналіз даних дозволяє виявити зв'язки між злочинцями, проаналізувати їхні методи діяльності та спрогнозувати подальшу діяльність. З використанням різних джерел інформації можна встановити місцеперебування осіб, які вчиняють або вчинили злочини, а також місце діяльності та їхні зв'язки з іншими особами. Аналіз даних з різних джерел дозволяє визначити потенційні загрози та ризики, пов'язані з конкретними діями та подіями. Методи OSINT дозволяють отримувати інформацію про викрадені, втрачені військові або цивільні засоби через засоби масової інформації, соціальні мережі, форуми та інші джерела.

Збільшення використання населенням різноманітних гаджетів та девайсів з підключенням до Інтернету, активне наповнення соціальних мереж користувачами та матеріалами, можливість транслювати події в режимі онлайн, вдосконалення цифрової криміналістики дозволяє значно збільшити вагомий внесок OSINT в розслідування злочинів, пов'язаних з воєнним станом. Однак, даний розвиток також має свої ризики, оскільки в цифровому світі з'являється велика кількість неправдивої інформації та фейків, тому фахівцям правоохоронних органів важливо ретельно перевіряти джерела даних та отримані матеріали під час розслідування злочинів, пов'язаних з воєнним станом.

Список використаних джерел

1. Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу. Київ, 25 лют. 2021 р. Нац. акад. внутр. справ, 2021. 200 с.
2. Дуфенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 2022 No. 1. С. 46 – 56. Doi: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-1-6>.
3. Федорів О. Реалізація стандартів ефективності досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції* № 4. 2022. С. 210 -218. Doi: <https://doi.org/10.32782/39221342>.

Юзюк Богдан

здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Андрій

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОТИДІІ ЗЛОЧИННОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан є надзвичайною ситуацією, яка вимагає від держави та її органів правопорядку особливої уваги до забезпечення безпеки громадян та захисту їх прав. У таких умовах злочинність може зростати, оскільки порушення закону можуть бути спричинені не лише злочинцями, але й нормальними людьми, які перебувають під впливом стресових ситуацій. Тому важливо мати ефективну систему протидії злочинності, яка ґрунтується на аналізі кримінальної ситуації.

Кримінальний аналіз - це процес збору, обробки та аналізу даних про злочинність, щоб виявити тенденції та патерни в поведінці злочинців. У воєнний час кримінальний аналіз стає ще більш важливим, оскільки злочинність може зростати. За допомогою кримінального аналізу можна виявити зміни в злочинній ситуації та вчасно реагувати на них. Наприклад, якщо з'являється тенденція до збільшення кількості крадіжок, можна прийняти заходи щодо збільшення поліцейської присутності на вулицях або провести профілактичну роботу з населенням [3, ст 1-23.]. Кримінальний аналіз також може бути корисним у виявленні організованої злочинності, яка може бути особливо небезпечною у воєнний час. За допомогою аналізу можна виявити зв'язки між злочинцями, їх методи дії та місця перебування. У зв'язку із цим сьогодні потрібні нові підходи до організації протидії злочинності, нові навички для більш ефективного опрацювання оперативними працівниками інформації, що має ґрунтуватися на системному аналізі різномірних відомостей, які відносяться до вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності. Найважливішу роль у цьому плані покликано грати проведення кримінального аналізу інформації, отриманої працівниками кримінальної поліції[1, ст. 6-12] .

Як правильно вказує Кисельов А.О., базуючись на оцінках органів та підрозділів Національної поліції, які у щоденній діяльності або застосовують кримінальний аналіз, або використовують його результати, беззаперечно можна стверджувати, що він є ефективним інструментом у протидії злочинності [5, с. 64] .

Також Кисельовим А.О. акцентовано на необхідності врахування

поліцейськими певних тактичних особливостей під час протидії злочинності [6, с. 28; 7, с. 149-152; 8], в тому числі в умовах воєнного стану.

Взагалі, кримінальний аналіз становить собою дії, спрямовані на ідентифікацію і точне визначення взаємозв'язків між відомостями, які стосуються подій злочинного характеру, осіб, пов'язаних з ними та даними, що походять з різних джерел, і в подальшому їх використання слідчими органами, прокуратурою та судами.

Отже, кримінальний аналіз є надзвичайно важливим інструментом у протидії злочинності в умовах воєнного стану. Він допомагає правоохоронним органам виявляти тенденції та патерни в злочинності, розкривати злочини та запобігати їх вчиненню. Тому важливо забезпечувати належний рівень підготовки правоохоронних органів у галузі кримінального аналізу та забезпечувати їх доступ до необхідних ресурсів та технологій.

Кримінальний аналіз у протидії злочинам під час військового стану є важливою складовою боротьби зі злочинністю та підтримки правопорядку в умовах надзвичайного стану. Основні завдання кримінального аналізу у таких умовах включають виявлення та аналіз злочинів, що вчиняються під час військового стану, встановлення ознак та характеристик злочинності, що дозволяє зробити прогноз щодо її подальшого розвитку, розробка та впровадження заходів щодо запобігання злочинності та покращення ефективності боротьби з нею, аналіз ефективності застосованих заходів та розробка нових стратегій та тактик боротьби з злочинністю, проведення досліджень та аналізу причин та умов, що сприяють збільшенню злочинності під час військового стану, забезпечення координації дій між правоохоронними органами та іншими відповідальними за забезпечення безпеки в умовах військового стану, підготовка аналітичних матеріалів та рекомендацій для владних органів щодо поліпшення законодавства та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність правоохоронних органів в умовах військового стану. Усі ці завдання є важливими для забезпечення безпеки та правопорядку під час військового стану та зменшення ризиків злочинності.

Список використаних джерел

1. Бараненко Р.В. Застосування сучасних аналітичних методів для оптимізації оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції. Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 29 квітня 2016 р.). Одеса: ОДУВС, 2016.
2. Бусол О.Ю. Аналітична розвідка в МВС: історія розвитку та перспективи. Сторіччя розшуку: історія, сучасність та перспективи: матеріали науково-практичної конференції. (Одеса, 24 жовтня 2008 р.) Одеса: ОДУВС, 2008.
3. Федчак А.І. Основикримінальногоаналізу (Львів 2021 р.)
4. Албул С.В. Кримінальнорозвідка як функціяоперативно-розшуковоїдіяльності
5. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в

Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.

6. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.

7. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.

8. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

СЕКЦІЯ №4.
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Плетенець Віктор

професор кафедри криміналістики та
домедичної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА ФАКТАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА**

Домашнє насильство розглядається як порушення гарантованих Конституцією України прав людини на життя, свободу та особисту недоторканість особи, а також поваги до її честі та гідності. В нашій державі як окремих склад кримінального правопорушення домашнє насильство визнано відносно нещодавно. Так, в 2019 року набула чинності стаття 126-1 КК України «Домашнє насильство». Підставою для цього стало прийняття в 2017 р. Верховною Радою України Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами».

У ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», визначаються види насильства саме:

1) фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру;

2) психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

3) економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації,

заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру [1].

Варто відмітити, що за кількістю ці дані можуть бути визначені наступним чином. Так, проанкетовані уповноважені особи насильство за видами визначили наступним чином: психологічне 90 % випадків, фізичне 50 %, економічне 25 %.

Наведені відомості демонструють те, що зазначені види насильства, переважно, застосовуються правопорушником у сукупності. Комплексність цих дій призводить до негативних наслідків, які відчувають жертви насильства.

Так, згідно висновку судової психологічної експертизи у кримінальному провадженні за ст. 126-1 КК України було встановлено, що психічний стан особи характеризується зниженням когнітивних функцій, емоційною нестабільністю, пригніченим фоном настрою, підвищеною втомлюваністю, порушенням сну, високим рівнем тривоги (емоційної напруги), наявними ознаками страху; її хвилювання викликані об'єктивними обставинами та незадоволеними потребами, що призвели до хронічного стресу (аккумуляції психічної напруги), появи або посилення таких рис, як замкненість, недовірливість, дратівливість, неадекватність самооцінки [2].

Перебування постраждалого у зазначеному стані ускладнюватиме здійснення комунікації як вагомої складової встановлення всіх обставин вчиненого кримінального правопорушення.

Проте зазначений приклад не є поодиноким. Так, згідно результатів психологічного обстеження у постраждалої від домашнього насильства особи виявлені виражені ознаки затяжної особистісної фрустрації та сформованої життєвої кризи, які пов'язані з перманентним відчуттям зневіри у власній силі, зневірі у майбутньому, безпорадності, що є наслідком тривалого переживання подій. На тлі надмірного впливу стресу психогенного походження у неї відмічаються зниження настрою, наявність тривожних тенденцій, негативних емоційних переживань, песимістичних установок, емоційна лабільність, відчуття психологічної втоми, потреба в моральній підтримці на фоні актуалізації потреб в захисті від обставин, які її виснажують та негативно впливають на її здоров'я [3].

Перелік діагностованих у постраждалих симптомів демонструють необхідність надання відповідної допомоги, що може бути реалізовано з використанням фахівців відповідного профілю діяльності та спеціально призначених для цього місць. Це можуть бути центри, створені з метою формування безпечного простору, забезпечення фізичного лікування та зцілення, психосоціальної підтримки й емоційного відновлення, соціально-економічної реінтеграції та юридичного захисту і послуг, що сприяють довгостроковому, стійкому відновленню громад [4]. Не зважаючи на те, що діяльність цих установ спрямовується на надання допомоги жертвам сексуального насильства, під час російського вторгнення в Україну, вважаємо за можливе їх використання й за розглядуваними нами фактами.

Твердження, що без прийняття заходів із забезпечення постраждалих та/або свідків необхідного рівня підтримкою, шанс на отримання інформації про насильство сексуального характеру зводиться до мінімуму [5, с.231], може

бути повною мірою застосовано й до випадків домашнього насильства.

Ми вважаємо, що проведення слідчих (розшукових) дій за участі жертв домашнього насильства стає можливим після повернення втраченого відчуття особистості, контролю своїх можливостей, усвідомлення та критичного ставлення до проявів насильства і т. ін. У даному випадку можлива продуктивна діяльність уповноваженої особи під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Таким чином підготовка до проведення слідчих (розшукових) дій з постраждалими від домашнього насильства особами є невід'ємною складовою ефективної діяльності уповноважених осіб із ними. Серед умов підготовки до проведення слідчих (розшукових) дій з потерпілими від проявів домашнього насильства можуть бути визначені такі як: надання необхідного рівня підтримки для контролю своїх можливостей, сприйняття себе як повноцінної особистості і т. ін. є шанс на отримання інформації про насильство та отримання всебічної картини й прийняття заходів щодо подальшої мінімізації даних проявів. Прийняття заходів профілактики домашнього насильства, на що у першу чергу, має зосереджуватися діяльність правоохоронних органів визначатиметься запорукою протидії соціуму даним явищам.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
2. Вирок Ковпаківського районного суду м. Сум від 26 лист. 2020 р. Справа № 592/9700/20. Єдиний державний реєстр судових рішень: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93125121>.
3. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 19 черв. 2020 р. Справа № 359/9602/19. Єдиний державний реєстр судових рішень: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89949530>.
4. Лауреат Нобелівської премії миру 2018 року доктор Деніс Муквеге співпрацюватиме з Україною URL: <https://www.polskieradio24.pl/398/7856/Artykul/2938881>,
5. Плетенець В.М. Сексуальне насильство в умовах воєнного стану в Україні: становище й шляхи підвищення ефективності його виявлення Науковий Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дидоренка. 2022. № 2.

Каркоцький Іван

директор Запорізького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України

ЩОДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ЕКСПЕРТА ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ТА ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Взаємодія правоохоронних та інших державних органів і службових осіб у процесі розкриття і розслідування злочинів являє собою узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу [1, с.279].

Специфіка взаємодії слідчого і експерта при призначенні і проведенні експертизи полягає в тому, що припускаючи тісний контакт, вона в значній мірі носить опосередкований характер і здійснюється шляхом виконання як слідчим, так і експертом своїх функційних обов'язків.

Визнавши за необхідне проведення експертизи, слідчий складає про це мотивовану постанову із зазначенням питань, поставлених перед експертом, які не повинні виходити за межі його компетенції. При цьому важливо, щоб питання були чіткими й виключали їх неоднозначне тлумачення. При формулюванні питань слідчий може звернутися за допомогою до експерта.

Відповідно до ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України, експерт зобов'язаний особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його. Експерт невідкладно повинен повідомити особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про неможливість проведення експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів [2].

Крім цього, експерт має право: 1) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; 2) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи; 3) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження; 4) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання; 5) ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Ефективність проведених експертиз багато в чому залежить від якості і повноти представлених матеріалів. Відповідно до кримінального процесуального закону всі необхідні для проведення експертизи матеріали надає слідчий, оскільки експерт сам не може збирати матеріали для проведення дослідження, а також використовувати відомості, отримані з непроцесуальних джерел. Зокрема, як матеріали, що направляються на експертизу, слід розглядати: речові докази, які підлягають дослідженню; протоколи слідчих (розшукових) дій, що підтверджують

обставини їх виявлення, фіксації, вилучення, зберігання, а також містять інші необхідні фактичні дані; зразки для порівняльного дослідження.

Інколи трапляються випадки, що матеріали, необхідні для експертизи, не можуть бути спрямовані експерту, і тому слідчий вказує в постанові місце знаходження даних об'єктів. При проведенні експертизи за таких обставин слідчий забезпечує збереження об'єктів, доставку до них експерта, а також відповідні умови роботи.

Крім цього, слідчий може скористатися консультацією експерта при вирішенні клопотань підозрюваного, потерпілого, заявлених при ознайомленні з постановою про призначення експертизи, з'ясувати, чи є реальна можливість за допомогою тієї чи іншої експертизи вирішити питання, поставлені в заявленому клопотанні, і які матеріали для цього знадобляться.

Взаємодія слідчого і експерта може також мати місце і після проведення експертизи. Так, слідчий може звернутися до експерта за роз'ясненням окремих положень висновку; вправі допитати його з питань, пов'язаних з проведенням експертизи; запросити для участі в проведенні слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з пред'явленням речових доказів або висновку експерта. На прохання слідчого експерт може прокоментувати окремі дії, обставини, факти. Під час слідчих (розшукових) дій експерт вправі з дозволу слідчого задавати питання учасникам.

Значення організації взаємодії слідчого і експерта при проведенні експертизи важко переоцінити, оскільки при належній організації оперативно і систематично здійснюється обмін інформацією; коригуються питання, що підлягають з'ясуванню; задовольняються заявлені клопотання; своєчасно призначаються додаткові експертизи; професійно вирішуються питання реалізації даних, отриманих в процесі проведення експертиз; узгоджуються терміни складання висновку експерта тощо.

У використанні результатів експертиз при розслідуванні злочинів питанням організації взаємодії слідчого і експерта також відводиться чимала роль. В першу чергу мову слід вести про можливість оперативної перевірки різних слідів по відповідним криміналістичним облікам, планування слідчих (розшукових) дій з використанням результатів експертиз, планування проведення інших експертиз з урахуванням раніше проведених.

Слід також схвалити впровадження в практику досудового розслідування організацію вивчення експертами матеріалів кримінальних проваджень з метою розробки методичних рекомендацій для слідчих підрозділів щодо використання криміналістичних засобів і методів при розслідуванні конкретних кримінальних правопорушень.

Підсумовуючи, слід зазначити, що організація на належному рівні взаємодії слідчого і експерта на всіх етапах розслідування злочину є важливим фактором оптимізації діяльності слідчого.

Список використаних джерел

1. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коно-валова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Х.:

Право, 2008. 464 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України, від 13.04.2012 р. № 4651-VI, введений у дію з 20.11.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88 (зі змінами, внесеними згідно із Законом № 5076-VI від 05.07.2012).

Дікевич Кристина

старший судовий експерт сектору
почеркознавчих досліджень, технічного
дослідження документів та обліку відділу
криміналістичних видів досліджень
Харківський науково-дослідний експертно-
криміналістичний центр Міністерства
внутрішніх справ України

Гапченко Кристина

головний судовий експерт сектору
почеркознавчих досліджень, технічного
дослідження документів та обліку відділу
криміналістичних видів досліджень
Харківський науково-дослідний експертно-
криміналістичний центр Міністерства
внутрішніх справ України

АНАЛІЗ КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ ЧОРНИЛ НА ТЕРМОХРОМНІЙ ОСНОВІ ПІД ЧАС ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ

Так звані «невидимі» чорнила стають одним із новітніх методів, що використовуються під час підробок документів шляхом внесення до них змін. Багато різновидів ручок з такими чорнилами знаходяться у вільному доступі, що полегшує злочинцям їх пошук та використання. Одним з різновидів невидимого чорнила є чорнило на термохромній основі.

Термохромне або термочутливе чорнило – це продукт на основі пігментів, які змінюють свої властивості під впливом температур. Існує кілька різновидів термохромних фарб (чорнило на термохромній основі, що використовуються в пишучих приладах, якраз є одним з підвидів). Термохромні рідкокристалічні фарби, які забарвлюються в різні кольори за різних температур, при досягненні продуктом +30°C стають червоними, при +32°C — жовтими, при +34°C — зеленими, при +38°C — синіми, при +39°C - фіолетовими, а після перевищення +40°C знову чорніють. Дводіапазонне чорнило працює таким чином, що при досягненні продуктом однієї температури (наприклад, +30°C) воно постійно знебарвлюється до тих пір, поки не буде різко охолоджене, наприклад до -10°C. Інтервальні термохромні фарби - це фарби, які зберігають свій колір у заданому діапазоні температур (наприклад, +30°C - +50°C), вони знебарвлюються, якщо температура

опускається нижче або вище встановленого діапазону. Зміна кольору термохромних інтервальних фарб та чорнил оборотна, а це означає, що вони можуть багаторазово знебарвлюватися та проявлятися знову при збереженні або перевищенні заданого температурного інтервалу. Зміна циклу знебарвлення барвника відбувається в кілька етапів [1].

Під час комбінації різних термохромних пігментів колір суміші може змінюватися кілька разів за різних температур, створюючи колірний ефект термометра. Термохромний пігмент витримує температури до $+240^{\circ}\text{C}$. Розмір пофарбованих частинок безпосередньо впливає на характеристики чорнила, їх консистенцію, стійкість та функцію термічного знебарвлення. Також так звані реверсивні термохромні фарби для трафаретного друку мають хорошу здатність до друку, чіткий малюнок, однорідний колір, міцну адгезію до паперової основи, що відповідає вимогам технології захисту від підробок.

У цьому столітті корпорація Pilot Pen випустила новий продукт з формулою термочутливого гелевого чорнила під торговою маркою Frixion Ball Gel Pen. Термочутливе чорнило на гелевій основі Pilot Pen складається з пігментованих мікрочастинок, зважених у напівпрозорому полімерному носії. Тому, коли вони знаходяться в безбарвному стані на білому папері, здається, що чорнило теж стало безбарвним; якби той же текст був виконаний на папері темнішого кольору, то виглядав би як слабовидимий, злегка білого кольору. Виявлення в безбарвному стані було досягнуто за допомогою помаранчевого або червоного бар'єрного фільтра на додаток до дослідження в ультрафіолетовому світлі (УФ) [2, с. 12]. Рукописні записи, виконані цією ручкою, можна легко стерти, провівши кінцем ручки з гумкою за позначкою, щоб виділити тепло. В одному з проведених експериментів рукописний текст було відновлено після 20 окремих стирань з використанням тертя гумки, що входить в комплект ручки, і рідкого азоту як каталізатору, що відновлює. Нагрів до $+60^{\circ}\text{C}$ або вище потрібен для хімічної зміни чорнила і знебарвлення їх неозброєним оком. Якщо безбарвна фарба піддається впливу температури -10°C або нижче, її колір відновлюється [3, с. 40].

Висновок. Чорнила на термохромній основі важко виявити без використання спеціального обладнання, а через доступність пишучих приладів шахраї легко можуть ними скористатися. Таким чином, стає важливим розробити практичний і при цьому неруйнівний метод для швидкого розшифрування записів, виконаних даним видом чорнил. Особливо актуально це в період воєнного стану, так як об'єктами технічних експертиз документів, які призначаються зараз в Україні, часто є документи осіб, які займалися колабораціоністською діяльністю, та містять ознаки підробки.

Список використаних джерел

1. «Odmiany farb termochromowych i ich zastosowanie». URL: <https://splinx.pl/rozwiazania-artykuly-blog/blog-splinx/zastosowania-farb-termochromowych/>
2. Abd-ElZaher MA-E. Different types of inks having certain medicolegal importance: deciphering the faded and physically erased handwriting. Egypt J Forensic

Sci 2014;4(2). Pp 39-44.

3. Chayal VM, Handa DR, Singh J, Menon SK. A sensitive non-destructive method for detection of document frauds using thermal ink. Aust J Forensic Sci 2016;48(5):601. Pp 12.

Полевик Катерина

судовий експерт сектору технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень Запорізький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України

**ЩОДО ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
ТА ОЦІНКИ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА**

Висновки експерта є одними з доказів за розслідуваною подією злочину. Вони незалежні від процесуального статусу особи за ініціативою якого призначалася експертиза, не мають заздалегідь встановленої сили або переваг перед іншими доказами, підлягають перевірці, процесуальній та криміналістичній оцінці стороною обвинувачення, захисту, судом.

Вивчення слідчо-судової практики дозволяє зробити висновок про те, що більшість слідчих, суддів повністю довіряють висновку експерта, а деякі завищують оцінку його доказового значення. Так, 82% опитаних слідчих та 74% суддів вважають висновок експерта більш вагомим джерелом доказу порівняно з іншими доказами [1, с.357]. Слід відзначити, що завищена, суб'єктивна оцінка висновків експерта призводить до слідчих та судових помилок.

Безперечно, що в одних ситуаціях висновок експерта є основним (прямим) доказом про подію злочину, що розслідується. Так, при розслідуванні злочинів, вчинених проти життя, здоров'я, статевої недоторканності особистості призначення експертизи є криміналістичним методом отримання доказової інформації про спосіб злочину. Висновки судово-медичного експерта про причину смерті, тяжкість заподіяних тілесних ушкоджень є джерелом даних, що містять доказову інформацію про спосіб, інші обставини події злочину. У той же час, під час розслідування злочинів економічної спрямованості висновок експерта-економіста може бути як прямим доказом, так і непрямим. У ситуації, коли слідчий має документальні джерела інформації про спосіб злочину та інші обставини, що мають значення для розслідування (акти ревізії, інвентаризації), результати експертних досліджень є джерелом доказової інформації.

Вважаємо, що процесуальна перевірка та оцінка результатів експертного дослідження дозволить ефективно використати висновки експерта для розкриття та розслідування події злочину, встановлення особи, що його вчинила, інших обставин, що містять доказову інформацію. Вивчення слідчої та судової практики,

результатів експертних досліджень свідчить про те, що висновки експерта є джерелом доказу, якщо під час процесуальної перевірки встановлено:

- дотримання вимог кримінально-процесуального законодавства щодо призначення експертизи, нормативних актів під час проведення експертизи;
- відсутність обставин, що виключають участь експерта у дослідженні;
- компетентність експерта;
- достатність об'єктів, наданих експерту для дослідження;
- дотримання методики експертного дослідження;
- повнота відповіді на поставлені питання та їх відповідність іншим доказам.

Для з'ясування обґрунтованості фактів, вказаних у висновку експерта, необхідно проаналізувати хід експертного дослідження. Слідчий, прокурор та суд можуть визнати висновки експертного дослідження належним доказом, якщо експерт проводив повне дослідження об'єкта у межах поставленого перед ним завданням, та надав обґрунтовані та об'єктивні письмові висновки, доказова цінність яких прямо чи опосередковано підтверджує факти, обставини, які мають значення для розслідування події злочину [3].

Оцінка слідчим, прокурором, захисником, суддею висновку експерта як процесуального джерела доказу здійснюється на внутрішнє переконання у тому, що результат експертного дослідження є належним доказом, допустимим, достовірним і достатнім разом із іншими доказами, має значення встановлення обставин, правильного розслідування події злочину.

Список використаних джерел

1. Щербаковський М.Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

2. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 р. № 8. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>

Яшин Олексій

головний судовий експерт відділу судової експертизи № 1(м. Кривий Ріг)
Дніпропетровського НДЕКЦ МВС

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ ВИЛУЧЕННІ ГРАНАТОМЕТІВ ТА БОЄПРИПАСІВ ДО НИХ

Внаслідок військової агресії з боку російської федерації та веденням військових дій на території України спостерігається зростання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК). До списку незареєстрованої зброї та боєприпасів, що незаконно зберігаються цивільними особами, слід додати гранатомети та постріли (гранати) до них, які

залишаються на місцях ведення бойових дій.

Успішне розслідування й розкриття злочинів, учинених із застосуванням зброї подібного типу, безпосередньо залежать від тактично правильно проведеного огляду місця події. Грамотно побудований алгоритм огляду дозволяє вирішити комплекс спеціальних завдань, що спрямовані на виявлення елементів злочину і встановлення зв'язків між ними, наприклад: отримання інформації для висування версій про походження зброї та боєприпасів, способи їх переміщення та зберігання, осіб, які вчинили злочин; виявлення слідів осіб, причетних до незаконного обігу вогнепальної зброї та боєприпасів; фіксація та вилучення виявленої вогнепальної зброї та боєприпасів; з'ясування обставин вчинення злочину; встановлення обставин, що сприяли вчиненню злочинів та інше [4].

Огляд місця події у зонах ведення бойових дій і під час надзвичайних ситуацій зазвичай пов'язаний з високим ступенем факторів ризику для життя та здоров'я осіб, які перебувають на цих територіях. Практики вказують, що при необхідності проведення огляду місця події на лінії розмежування, працівники поліції узгоджують можливість проведення слідчої (розшукової) дії з командуванням відповідних військових підрозділів [1].

Склад слідчо-оперативної групи визначається з урахуванням об'єкта, що є місцем події, його меж і ймовірної кількості слідів, способу вчинення злочину. Для участі в огляді крім основного складу за необхідності можуть залучатися інші учасники: сапери Збройних Сил України; працівники ДСНС; кінологи зі службово-пошуковими собаками [2].

Обов'язковою умовою і суттєвою особливістю огляду місця події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї є збереження незмінності місця події і речових доказів, а також їх наявності, що забезпечується організацією охорони місця події та прилеглої території, а також виключенням присутності там сторонніх осіб. У випадку виявлення будь-якого підозрілого предмета варто відгородити місце його розташування та встановити попереджуючі про небезпеку чітко видимі знаки з відповідними написами, наприклад: «Небезпечно!» чи «Не торкати!». При отриманні інформації щодо зберігання вогнепальної зброї у спеціально обладнаній схованці слід мати на увазі, що дана схованка може бути замінована. Тому проникнення до схованки має здійснюватися або виключно спеціалістом-вибухотехніком, сапером або із його залученням. Дозволяється проводити огляд виключно після підтвердження відповідними спеціалістами (вибухотехніками, саперами) відсутності небезпеки на території місця проведення огляду.

Важливо зазначити, що фаховий огляд зброї до її розрядження є найбільш відповідальним етапом огляду. При огляді місця події необхідно не тільки досконале знання заходів безпеки при поводженні з гранатометами, гранатами і пострілами до них, але й повноцінні знання роботи та принципу дії механізмів тих чи інших моделей гранатометів. Оскільки дана вогнепальна зброя становить собою джерело підвищеної небезпеки і неправильне поводження з нею на місці її виявлення може бути причиною нещасного випадку, її огляд повинен проводитися суто компетентними фахівцями [3].

Гранатомет — переносна вогнепальна зброя ближнього бою, призначена для ураження броньованої техніки, фортифікаційних споруд або живої сили противника за допомогою пострілу гранатометною гранатою (бронебійною або осколковою гранатою, які зазвичай називають пострілами.) Калібр гранатометів може становити 20-112 мм. Гранатомети поділяються на реактивні (реактивні протитанкові гранати), нереактивні (ручні протитанкові гранатомети), підствольні та автоматичні. Але необхідно враховувати, що уражуючі властивості бойової частини гранат (пострілів) значно більші за пошкодження, спричинені внаслідок звичайного пострілу із нарізної вогнепальної зброї.

Виявлену зброю не можна пересувати і брати в руки до тих пір, поки її положення не зафіксовано в протоколі, на фотознімках (вузлових і детальних), на схемі місця події. Необхідно зафіксувати, на якому боці лежить зброя, куди спрямовано ствол, місце розташування зброї відносно двох нерухомих предметів, положення курків (на бойовому зводі чи у спущеному положенні), запобіжника (ввімкнений чи ні).

При виявленні зброї, у залежності від обставин конкретного кримінального провадження, зазвичай проводиться її огляд. Під час якого слід мати на увазі, що вона може бути заряджена і перебувати на бойовому зводі. Тому, насамперед, необхідно суворо дотримуватися заходів безпеки, щоб не спричинити випадковий постріл, і виконання цієї роботи має бути доручено спеціалісту-балісту. Категорично заборонено при огляді зброї торкатися спускового гачка, тримати зброю стволом вгору, кидати на підлогу, направляти зброю в бік людей, розбирати зброю, перевіряти взаємодію деталей, здійснювати постріли. З метою дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю вона спочатку має бути розряджена, а вже потім оглядатися.

Найважливішим моментом при огляді боєприпасів до гранатометів є визначення, чи є дані граната чи постріл вистріляними, тобто чи пройшли вони каналом ствола гранатомету, визначення типу та виду підривача. Підривач - це механізм, як правило, змонтований у металевому корпусі, призначений для підривання основного заряду вибухової речовини за допомогою детонації від первісного імпульсного вибуху самого підривача. Споряджаються підривачі дуже сильною високочутливою, так званою ініціюючою вибуховою речовиною, тому вони дуже чутливі до всіх зовнішніх впливів (розбирання, удар, струс, нагрівання і т.д.).

Будучи відділеними від основного заряду вибухової речовини, самі по собі підривачі становлять велику небезпеку і при вибуху можуть привести до загибелі людей. Тому при виявленні боєприпасів подібного типу, вкрай необхідні знання та навички поводження з відповідними об'єктами спеціаліста-вибухотехніка. І навпаки, якщо підствольний гранатомет споряджений гранатою, при його огляді та вилученні гранати з каналу ствола, вкрай необхідні знання та навички поводження з відповідними об'єктами спеціаліста-баліста.

Боєприпаси до гранатометів повинні бути оглянуті спеціалістом-вибухотехніком, про що має бути складений відповідний акт, згідно якого, у відповідності до виду, типу та ступеню вибухонебезпечності виявленого об'єкту,

спеціаліст визначає подальші дії з виявленим об'єктом (чи безпечний він і має можливість до вилучення та транспортування, або знешкоджується на місці виявлення). Зброя та боєприпаси до неї після огляду вилучаються та упаковуються належним чином у присутності спеціаліста-баліста (або безпосередньо за його участі).

Підводячи підсумки слід зазначити, що огляд місця події та огляд такої вогнепальної зброї, як гранатомети та боєприпасів до них на місці їх виявлення повинні здійснюватися із дотриманням відповідних заходів безпеки та залученням спеціаліста-баліста і спеціаліста-вибухотехніка.

Список використаних джерел

1. Цуцкірідзе М. С. Проблемні питання досудового розслідування в зоні проведення АТО. Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях 239 Кримінально-процесуальне право та криміналістика про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях : матеріали II круглого столу (м. Сєвєродонецьк, 3 листопада 2017 року). Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. С. 146–150.

2. Пам'ятка для випускників закладів вищої освіти МВС України з документування злочинів, пов'язаних із збройною агресією РФ проти України : [практ. посіб.] / кол. авт.-уклад.: О. А. Моргунов, О. М. Музичук, В. В. Романюк та ін. ; упоряд.: В. О. Невядовський ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 42 с.

3. Сіротченков Д.Ю. Організаційно-тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 4. С. 309–315.

4. Коваленко В.В. Організація і тактика огляду вогнепальної зброї і боєприпасів на місці їх виявлення. ISSN 2524-0323. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідорєнка. 2017. No 1(77).

5. Методичні рекомендації із встановлення належності 40-мм дульнозарядних гранатометів до вогнепальної зброї та їх придатності до стрільби \ [укл. Д.Ю. Гамов]. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2015. – 38с.: іл.

Кривопуск Олександр

викладач кафедри криміналістики та
домедичної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОПИТУ СВИДКА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ

Допит свідка є одним, з основних джерел отримання криміналістично-

значущої інформації під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України. Отримана від свідків інформація дозволяє зробити висновки про спосіб вчинення злочину, обстановку і умови, за яких відбулась подія злочину, отримати відомості про «слідову картину», особу злочинця та потерпілого та інші відомості, необхідні для забезпечення завдань досудового розслідування.

Проведеним аналізом матеріалів кримінальних проваджень даної категорії злочинів встановлено, що свідками в даній категорії проваджень, як правило виступають:

- близькі родичі, один з батьків або інші члени сім'ї потерпілого. Під час допиту членів сім'ї, можна отримати інформацію, яка характеризує особу злочинця, відомості про взаємовідносини в родині. Трапляються непоодинокі випадки, коли заявником у провадженнях про злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною є родичі потерпілої особи, допит яких дозволяє отримати інформацію, на основі якої слідчому можна ефективно планувати досудове розслідування кримінального провадження;

- сусіди, або особи, які проживають поруч із родиною потерпілого. Інформація, отримана від вказаної категорії осіб, на етапі досудового розслідування дозволяє зробити висновки про взаємовідносини в сім'ї, сімейні сварки, які негативно можуть вплинути на психічний стан потерпілого методи виховання дитини та інші відомості;

- друзі, або особи, з числа найближчого оточення батьків потерпілого;

- однокласники або особи, з якими потерпілий перебуває в дружніх або товариських стосунках. Інформація, отримана в ході допиту цих осіб, має важливе значення, оскільки існують непоодинокі випадки, коли малолітня (неповнолітня) потерпіла особа боїться осуду з боку дорослих осіб, ділиться зі своїми друзями (однокласниками) про факти неправомірних дії з боку батьків (опікунів чи піклувальників). Під час проведення допиту, пропонуємо взяти до уваги тактичний прийом, запропонований Н.В. Павловою, яка пропонує у справах про фізичне або сексуальне насильство, під час проведення допиту малолітньої особи, використовувати анатомічні ляльки, що дозволить мінімізувати негативний вплив на психіку допитуваної особи [1, с. 216];

- посадові особи адміністрації навчальних закладів, де навчався (навчається) потерпілий (викладачі, класний керівник, директор школи, заступники директора школи, штатний психолог навчального закладу або інші особи). Проведеним опитуванням посадових осіб соціальних служб, або служби у справах дітей, встановлено, що нерідко, до вказаних служб з повідомленнями про можливе вчинення злочинів по відношенню до дітей звертаються представники адміністрації навчальних закладів, в яких проходить навчання потерпіла особа. Найчастіше причинами звернення з боку представників адміністрації є виявлення тілесних ушкоджень на тілі потерпілого, зміни в поведінці (агресія, замкнутість) тощо;

- посадові особи органів місцевого самоврядування, представники служби у справах дітей або посадові особи ювенальної превенції Національної поліції України. Дані особи виступають свідками у випадках, коли родина, в якій було вчинено злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною перебувала на обліку

вказаних служб;

- лікарі – педіатри, сімейні лікарі, на обліку яких перебували потерпілі. Допит цих осіб найчастіше проводиться з метою залучення в якості спеціаліста під час розслідування кримінального провадження;

Вказаний вище перелік осіб, звісно не є вичерпним. В залежності від кожної окремої ситуації свідками можуть виступати інші особи, наприклад рятівники ДСНС, які прибули на місце події та проводили ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації (найчастіше у справах про загибель потерпілого внаслідок утоплення, пожежі чи інших нещасних випадків), члени слідчо-оперативної групи органів Національної поліції України, які прибували на місце події за фактом повідомлення про загибель або отримання тілесних ушкоджень потерпілою особою.

Підсумовуючи викладене, можна зробити закономірний висновок, що допит свідка, у справах про злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є одночасно найбільш розповсюдженою та дієвою слідчою (розшуковою) дією, проведення якої дозволяє отримати обсяг криміналістично-значущої інформації, зокрема дозволить розкрити спосіб вчинення злочину, отримати інформацію про особу злочинця та потерпілого, встановити причини та умови вчиненого злочину.

Список використаних джерел

1. Павлова Н.В. Використання демонстраційних засобів (анатомічних ляльок) під час допиту малолітньої особи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. Вип. № 1. С. 215-220.

Орел Віталій

заступник завідувача відділу судової експертизи №1 (м.Кривий Ріг) Дніпропетровського НДЕКЦ

Кокітько Микита

курсант 3 курсу факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ДТП. УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА-АВТОТЕХНІКА У ОГЛЯДІ МІСЦЯ ДТП

Успішне розслідування дорожньо-транспортних пригод (далі — ДТП) в більшості випадків залежить від якості проведення слідчих дій саме на початковому етапі розслідування.

Однією із найважливіших та першочергових слідчих дій є огляд місця ДТП, який проводиться невідкладно, в найкоротші терміни після отримання повідомлення про подію, з метою виявлення і фіксації транспортних засобів, слідів,

необхідних для встановлення обставин дорожньої події, її механізму та інших фактичних даних. При цьому, огляд обов'язково потребує застосування спеціальних знань (переважно в галузі автотехніки, трасології та криміналістики), а отже, залучення відповідних спеціалістів, що особливо важливо у разі зникнення з місця події особи, яка порушила правила безпеки дорожнього руху. [4, с. 2]

Спеціаліст-автотехнік - це фахівець, який володіє спеціальними знаннями та досвідом в галузі автомобільно-дорожніх дисциплін: теорії математики, механіки, теорії конструкції автомобіля, мотоцикла та інших транспортних засобів, організації дорожнього руху, транспортній психофізіології та інше.

Згідно з положеннями ч.7 ст. 237 КПК України, під час огляду місця ДТП слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст-криміналіст, автотехнік та ін. мають право проводити вимірювання, здійснювати фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. [2]

В даній роботі ми вирішили зосередити увагу на важливості залучення до огляду місця ДТП спеціалістів-автотехніків, що забезпечить об'єктивний збір доказової інформації для правильного подальшого призначення автотехнічних експертиз, допоможе уникнути помилок та прорахунків працівниками органів досудового розслідування.

При розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням правил безпеки дорожнього руху, обов'язковим етапом повинно бути призначення інженерно-технічних експертиз за експертними спеціальностями 10.1 «Дослідження обставин і механізму ДТП», 10.2 «Дослідження технічного стану транспортних засобів» та 10.4 «Транспортно-трасологічні дослідження». Базою для роботи експертів під час проведення даних експертиз та досліджень є точна та ретельна фіксація ряду елементів та фактів, виявлених під час огляду місця ДТП, а саме: розташування слідів транспортних засобів та пішоходів, їх класифікація, довжина, ширина, спрямованість; як, де та під яким кутом розташовується транспортний засіб, його пошкодження, завантаженість; стан дорожнього покриття, погодні умови... [3, с. 318]; предмети, що знаходяться на ділянці пригоди, деталі автомобілів, осколки скла, плями мастила, води, електроліту, гальмової рідини, частки ґрунту, що обсипався, сліди ніг людини, пошкодження та різноманітні сліди на машинах. [4,с.5]

Як слушно зазначає Піддубна А.В, слідчі (дізнавачі) по-різному розуміють важливість точного фіксування ширини проїзної частини дороги та ширини узбіччя, тому допускають суттєві неточності та упущення, які призводять до неякісного проведення досудового розслідування. [3, с. 319] Таким чином, при проведенні огляду місця ДТП працівники органів досудового розслідування можуть робити помилки, не правильно кваліфікувати сліди транспортних засобів, їх спрямованість та належність. Неякісний огляд місця події в свою чергу може призвести до необхідності призначення додаткових, повторних експертиз, щоб підтвердити або спростувати ту чи іншу обставину, або може взагалі привести до неправильного чи

неповного висновку експерта, що в подальшому вплине на прийняття рішення по кримінальному провадженню.

Нажаль кількість таких вузьких спеціалістів, як автотехніки, недостатня для забезпечення їх участі у всіх оглядах місць ДТП, що відбуваються. Тому виникає нагальна потреба в ретельній підготовці слідчого до можливого самостійного проведення слідчої (розшукової) дії по факту ДТП. Для цього необхідно проводити відповідне додаткове навчання уже діючих працівників слідчих підрозділів у вигляді курсів підвищення кваліфікації, а також приділити більше уваги в навчальних програмах підготовки майбутніх слідчих в навчальних закладах МВС.

Отже, залучення до розслідування ДТП спеціаліста-автотехніка сприяє ретельному, об'єктивному та всебічному з'ясуванню обставин справи, а також збиранню важливої доказової інформації. Поряд з цим, необхідно наголосити на необхідності постійного підвищення кваліфікації діючих працівників органів досудового розслідування, так і особливої підготовки майбутніх працівників під час навчання у вищих учбових закладах.

Список використаних джерел

- 1) Яремчук В. Залучення групи спеціалістів при розслідуванні злочинів. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Т. 12, № 2. С. 1–11. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/117310> (дата звернення: 11.04.2023).
- 2) Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.04.2023).
- 3) Піддубна А. Проблемні питання взаємодії під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2021. №2. С. 311–323. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.94.311-324> (дата звернення: 10.04.2023).
- 4) Дорожньо-транспортні пригоди. Критерії оцінки дій водія / С.О. Шевцов, К.В. Дубонос. Х.: Факт, 2004. 176 с.

Воленшчак Владислав

курсант 2 курсу факультету №1
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Груздь Олександр

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування
факультету № 1 Криворізького навчально-
наукового інституту Донецького
державного університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНИХ ВБИВСТВ

Стаття 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Виходячи з цього особливої уваги потребує аналіз злочинів проти найцінніших людських благ – життя та здоров'я, оскільки в кримінально-правовому аспекті ці посягання визнаються одними з найнебезпечніших. Кримінальна відповідальність за вчинення таких злочинів передбачена розділом II Особливої частини КК України (статті 115–145), який має назву «Злочини проти життя та здоров'я особи» [2].

Розрізняють декілька видів методик розслідування вбивств, що відрізняються в залежності від ситуації яка склалася в результаті скоєного злочину. До них належать такі методики [3]: методика розслідування вбивств, що маскуються під нещасний випадок; методика розслідування вбивств за відсутності трупа потерпілого; методика розслідування вбивств, пов'язаних із розчленуванням трупа; методика розслідування вбивств, при перевищенні меж необхідної оборони; методика розслідування вбивств на замовлення.

Кожна з названих методик має свої особливості в організації проведення першочергових слідчих дій. На наш погляд, важливим є те, що спеціальні знання, не залежно від їх форми, мають велике значення для повного та достовірного проведення досудового розслідування по кримінальному провадженню. Зазначимо, що однією з найбільш ефективних форм застосування спеціальних знань є експертиза. Експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при розслідуванні кримінального провадження потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання. Як експерт може бути викликана будь-яка особа, що має необхідні знання для дачі висновку з досліджуваних питань. Питання, які ставляться експертові, і його висновок по них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта.

Як свідчить практика, то краще всього для розслідування кримінального провадження є те, що б досудове розслідування проводив саме той слідчий, який здійснював виїзд на місце події, проводив першочергові слідчі дії (огляд місця події, виявлення та вилучення речових доказів), який буде в подальшому при проведенні наступних слідчих дій спиратися на ту картину, яка склалася на місці події та він особисто там був присутній.

Також особистої участі у випадках вчинення вбивств особи, вимагається від судово-медичного експерта, та бажано щоб саме він у подальшому і проводив судово-медичну експертизу, так як він особисто та перший хто вивчить тіло трупа (його положення, наявність видимих тілесних ушкоджень та цілісність кісток на дотик), що в подальшому може суттєво вплинути на проведення судово-медичної експертизи, якщо при перевезенні трупа виникнуть додаткові тілесні ушкодження (необережна транспортація).

Однією з першочергових слідчих дій при всіх видах вбивств, крім вбивств за відсутності трупа потерпілого, є призначення судово-медичної експертизи трупа, що включає в себе процедуру дослідження судово-медичним експертом трупу, при цьому необхідно процесуально оформити дану процедуру шляхом складання постанови. Однією з основних моментів, що властиві при проведенні даної експертизи є те, що судово-медичне дослідження трупа дозволяє встановити сліди прижиттєвого або посмертного ушкодження, а також кількість нанесених ударів, та яким саме предметом це було здійснено, що у випадках вбивств, при перевищенні меж необхідної оборони має суттєве значення. Судово-медична експертиза трупа є одним з найскладніших і найбільш відповідальних видів експертної діяльності. Виконання її регламентується відповідними нормами кримінально-процесуального законодавства. Судово-медична експертиза трупа здійснюється на підставі постанови слідчого або рішення суду.

Слідчий при підготовці судово-медичної експертизи повинен в залежно від наявних у нього матеріалів орієнтуватися на постановку таких питань, які можуть при їх вирішенні дати найбільш повну інформацію.

Судово-медична експертиза трупа проводиться з метою отримання відповідей на такі питання:

- 1) Який характер та локалізація ушкоджень, що були заподіяні потерпілому?
- 2) Які ушкодження заподіяні прижиттєво, які — посмертно?
- 3) Яка давність заподіяння ушкоджень?
- 4) До якого ступеня тяжкості відносяться заподіяні прижиттєві тілесні ушкодження?
- 5) Чи можливо заподіяння ушкоджень власною рукою потерпілого?
- 6) Чи співпадають характер та локалізація ушкоджень на тілі потерпілого з характером та локалізацією ушкоджень на його одязі?
- 7) Яка безпосередня причина смерті потерпілого?
- 8) Чи є ознаки активного або пасивного переміщення потерпілого після заподіяння ушкоджень?
- 9) Чи є на трупі ознаки зміни його розташування та пози після настання смерті?

Перелік запитань не є вичерпний, але ми вважаємо, що вище перераховані питання є основою проведення судово-медичної експертизи трупа, при необхідності можливо призначити додаткову експертизу, або комплексну, яку проводитимуть в обласному бюро СМЕ за участю декількох експертів, які є кваліфікованими

спеціалістами в різних галузях. Але слід зазначити, що існує вірогідність в знищенні деяких зразки (шкіри, крові, органів) у зв'язку з певним періодом часу, що призведе до неможливості проведення додаткових експертиз, тому слідчому при проведенні даної слідчої дії, слід ретельно та з повною відповідальністю підготувати запитання, що стосується справи.

Для уточнення деяких відомостей, що стосуються судово-медичної експертизи, можливо провести під час досудового розслідування – допиту експерта, який проводив експертизу, під час якого експерту задають питання які цікавлять слідчого.

Таким чином, негайне проведення судово-медичної експертизи трупа є необхідна слідча дія, від якої в подальшому суттєво залежить хід проведення досудового розслідування та прийняття рішення по кримінальному провадженню. При цьому крім невідкладності проведення даної експертизи, ми маємо звернути увагу, що ретельність її підготування та проведення має суттєве значення тому навіть присутність слідчого під час проведення експертизи в деяких випадках може мати важливу роль для подальшого проведення досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.04.2023)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. №2341-III.
Відомості Верховної Ради України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341> (дата звернення: 15.04.2023).
3. Керівництво з розслідування злочинів: науково-практичний посібник; за ред. В.Ю. Шепітька. Х.: Одіссей, 2009. 960 с.

Козирь Вероніка

курсант 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор

професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ВИЯВЛЕННЯ ДИПФЕЙКІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІД НИХ ПРОЦЕСУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Ми живемо у столітті, коли навколо розвивається все: країни, суспільство, наука, людина. І не завжди цей розвиток приносить нам позитивні здобутки. Одним із таких новітніх здобутків є “Дипфейк”. Що в перекладі означає: deep learning (“глибинне навчання”) та fake (“підробка”). Дипфейк - методика синтезу зображення людини, яка базується на штучному інтелекті. Використовують для поєднання і накладення одних зображень та відео на інші зображення або відеоролики [1].

У 2017 році один користувач на ім'я Deepfakes почав вивчати виготовлення підроблених відео, на яких були зображені знаменитості. Відтоді і почалася хвиля фейкових відео. Серед найвідоміших було відео, де Марк Цукенберг розповідає, що має доступ до персонального життя мільярдів людей. Також багато було створено фальшивих порнографічних відео із селебреті. І все це створювалося за допомогою дипфейку. Багато дипфейків на даний час можна знайти на поширених веб-сайтах. Метою їх використання може бути шантаж, вимагання, усупідірвання репутації, знищення конкурента, вплив на учасників розслідування тощо.

Своєчасне виявлення й правильна оцінка проявам протидії обумовлюють відповідний рівень подолання з боку уповноважених осіб [2, с. 152].

Процес розслідування під час військових дій та звичайних кримінальних проваджень може бути складним, оскільки дипфейки можуть бути створені з високою якістю та викликати серйозні наслідки.

Варто відзначити, що указом Президента України № 64/2022 був введений воєнний стан на території України через збройну агресію та вторгнення рф [3]. І вже у лютому 2022 року центр протидії дезінформації заявив, що використання дипфейку може бути в ході російського вторгнення на територію України для створення фейкового відео з заявою президента України, про капітуляцію. Багато відомо створення фейкових новин та промов різних політиків, а також виступів військових, які наче готові здатися. Метою такого дипфейку — дезорієнтувати, посіяти паніку, схилити війська до здачі. Отже, використання дипфейків, може

суттєво вплинути на процес розслідування, наприклад, військових злочинів.

Однак, є кілька методів, які можуть допомогти виявити дипфейки та захистити військову стратегію та процес розслідування.

По-перше, використання технологій штучного інтелекту для виявлення дипфейків. Такі інтелекти можуть аналізувати відео та зображення, щоб визначити, чи є вони фейковими. Окрім того, можуть бути використані аналітичні інструменти, які виявляють зміни відео, які зазвичай не помітні для людини. Наприклад, знаходити нестачу деталей, неспівпадіння рухів губ та інших частин тіла зі звуком.

По-друге, проводити власні дослідження, військові чи правоохоронці можуть поєднувати раніше зроблені фото чи відео та визначати між ними розбіжність.

Третім методом є експертна оцінка, фахівці за допомогою комп'ютерної графіки, аудіо та фото аналізу, яка допоможе визначити дипфейки.

Отже, використання дипфейків має значний вплив на процес розслідування. Такі фальшиві зображення або відео можуть викликати плутанину у процесі розслідування. Тому і виникає затримка у процесі розслідування, поки всі обставини вчиненого правопорушення не буде з'ясована. Такі дипфейки зазвичай впливають на суспільство, оскільки не всі люди знають про створення такого контенту, вірять в отриману інформацію. Таким чином боротьбу з дипфейками, потрібно забезпечувати належний рівень медіа-освіти, навичок розрізняти фейк від справжнього контенту.

Список використаних джерел

1. Діпфейк. Українська вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%96%D0%BF%D1%84%D0%B5%D0%B9%D0%BA> (дата звернення 01.05.2023 р.)
2. Плетенец В.Н. Особенности диагностики проявлений противодействия расследованию. *Научный журнал Legea și Viața* 2017 https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/56981 (дата звернення 01.05.2023 р.)
3. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua> (дата звернення 01.05.2023 р.)

Ревикіна Вікторія

курсантка 2 курсу факультету
№1 Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Литвиненко Ольга

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ доктор філософії за
спеціальністю 081 «Право»

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах правового режиму воєнного стану деякі підрозділи правоохоронних органів продовжують проводити збір фактичних даних, які можуть служити доказами вчинення кримінальних правопорушень. Ця діяльність є надзвичайно важливою для підрозділів правоохоронних органів, що мають повноваження здійснювати її, оскільки від якісного збору слідчих даних залежить справедливе покарання злочинців як на національному рівні, так і перед Міжнародним кримінальним судом. Якість збору доказів залежить не тільки від професіоналізму особи, яка займається цією справою, але також від належного криміналістичного забезпечення цього процесу.

Криміналістичне забезпечення – це система методів, засобів, прийомів з різних напрямів криміналістики (техніки, тактики та методики), що базуються на загальнотеоретичних засадах криміналістики та спрямовані на виконання завдань розслідування та попередження кримінальних правопорушень [1, с. 227].

Поняття збирання доказів може розглядатися як урегульована КПК України діяльність уповноважених суб'єктів з виявлення й фіксації у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку матеріальних та ідеальних слідів злочину або інших фактичних даних, що мають доказове значення для кримінального провадження [2, с. 249].

При дослідженні особливостей проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану доцільно класифікувати злочини за територіальним критерієм, тобто на ті, що вчинені на контрольованій Україні території, деокупованій території та ті, що вчинені на тимчасово окупованій території. Проте, процес отримання доказів у кримінальних провадженнях в районах бойових дій значно ускладнюється, а іноді взагалі неможливий до того моменту, поки тимчасово окуповані території не повернуться під контроль з об'єктивних причин. Це зумовлено тим, що у слідчого та процесуального керівника немає можливості

провести більшість передбачених КПК України слідчих та процесуальних дій безпосередньо на місці вчинення злочину.

Як зазначає О.В. Фесенком, що у випадку, коли злочин вчинено на тимчасово окупованій території, джерелами доказів можуть бути: допити свідків та потерпілих; відомості, отримані за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій, у тому числі за результатами зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та з електронних інформаційних систем (прослуховування телефонів осіб, причетних до вчинення злочину, отримання доступу до електронної поштової скриньки особи); відомості, отримані із засобів масової інформації та із всесвітньої мережі Інтернет; висновки судово-медичних експертиз та інших судових експертиз, що призначаються залежно від вчиненого злочину та заподіяної шкоди. Отримання доказів з інших джерел малоімовірно, оскільки злочин вчинено на окупованій території, де неможливо провести інші слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії. Якщо злочин вчинено на підконтрольній Україні території, джерелами доказів можуть бути: огляд місця події; допити свідків та потерпілих; слідчі експерименти; відомості, отримані за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій; інші джерела залежно від вчиненого злочину [3, с. 124].

Основним способом збирання доказів є проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Пропонуємо розглянути можливості їх проведення на прикладі першочергового з них — огляду місця події. Звертаючись до норм статті 273 КПК, зазначимо, що огляд місця події проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, що здійснюється слідчим, прокурором. У випадку проведення такої слідчої дії на деокупованих територіях процесуальний керівник забезпечує захист прав учасників слідчої дії та її максимально можливу безпеку (забезпечити учасників бронежилетами, касками та іншими засобами індивідуального захисту)

Однак, під час проведення огляду місця події на деокупованих територіях необхідно враховувати, що оперативна обстановка може стати набагато динамічною, а також про те, що згодом певна ділянка місцевості або приміщення можуть змінитися внаслідок бомбардування, артилерійського або мінометного обстрілу тощо. Такі обставини можуть унеможливити проведення додаткового або повторного оглядів. Тому слідчому і прокурору потрібно вживати заходів для збору вичерпної доказової інформації під час первинного огляду. Враховуючи оперативну обстановку за можливості доцільно запрошувати для участі в огляді місця події відповідних військових фахівців, які згідно зі ст.ст. 71, 72 КПК України матимуть у кримінальному провадженні статус спеціалістів.

Список використаних джерел

1. Єфімов М. Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 224–228.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1224 с.

3. Фесенко О.В. Особливості процесуального доказування. *Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях*: матеріали круглого столу (м. Київ, 26 липня 2016 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. 175 с. С. 122-125.

Малюга Анна

курсантка 2 курсу факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Груздь Олександр

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА

Зважаючи на психологічний стан, у якому перебуває підозрювана особа суттєвого значення набуває допомога психолога в процесі підготовки слідчого до спілкування та під час отримання інформації від особи, що вчинила злочин. Спеціаліст допоможе слідчому правильно визначити ознаки вчиненого фізичного і психологічного насилля на підозрювану особу, зі сторони потерпілого, виявити іншу інформацію, яка може мати значення для встановлення психологічного контакту з потерпілим з метою отримання повних та об'єктивних свідчень про обставини події та особу злочинця. Тільки залучивши до розслідування професійного психолога можна отримати дані, що дозволяють зрозуміти та правильно оцінити особливості психічної діяльності і проявів людини, які мають значення для висновків правового характеру.

Залучення спеціаліста з галузі психології в даній категорії злочинів є необхідним не лише під час допиту підозрюваної особи, а також під час слідчого експерименту, з метою встановлення психологічного контакту з особою.

Переліком найбільш розповсюджених та необхідних для з'ясування питань під час призначення судово-психіатричної експертизи є:

1. Ті, що характеризують поведінку людини:

- Чи страждав підозрюваний під час інкримінованого йому діяння психічним розладом, внаслідок якого він не міг у той період усвідомлювати свої дії або керувати ними?

- Чи потребує підозрюваний застосування до нього примусових заходів медичного характеру, якщо так, то яких саме?

- Чи страждає підозрюваний на хронічний алкоголізм або наркоманію?
 - Чи здатний підозрюваний за своїм психічним станом правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них?
 - Якими є домінуючі мотиви поведінки даної особи?
2. Ті, що характеризують характер людини
- Якою є загальна психологічна характеристика підозрюваної особи (темперамент, характер, нахили, потребо-мотиваційна сфера тощо)?
 - Які психічні властивості особи мають яскраво виражений характер і можуть справляти істотний вплив на її поведінку (запальність, замкненість, крайня обережність тощо)?
 - Як міг вплинути психічний стан підозрюваного, в момент сприйняття події на правильність сприйняття, запам'ятовування, відтворення фактів?

Під час розслідування умисних вбивств, проведення слідчого експерименту з підозрюваною особою, а в деяких випадках зі свідком, має суттєве значення для всебічного розгляду справи, до якого, на нашу думку, також слід залучати психолога, адже, демонструючи та розповідаючи про обставини вчиненого злочину, в особи може виникнути стресовий стан, що заважатиме їй повністю викласти обставини вчиненого нападу.

Взаємодія слідчого та психолога під час слідчого експерименту, інших слідчих (розшукових) дій має важливе значення для налагодження між допитуваним та слідчим психологічного контакту, без якого встановлення істини в кримінальному провадженні є неможливим. Під час слідчих (розшукових) дій спеціаліст-психолог може, з дозволу слідчого, ставити запитання іншим учасникам слідчої (розшукової) дії. Залучення спеціаліста-психолога допомагає слідчому встановити, що підозрюваний перебував на момент учинення злочину в стані необхідної оборони, за наявності таких обов'язкових його ознак, як раптовість і виникнення внаслідок протизаконних насильницьких дій систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого. Слідчий за допомогою спеціаліста має з'ясувати в допитуваного його особистісну оцінку та суб'єктивне сприйняття ситуації, у якій виникла його відповідна емоційна реакція на насильство, знущання або образу з боку потерпілого [1, с. 134–135].

Використання спеціальних психологічних знань під час розслідування умисного вбивства має особливе значення, адже передбачає залучення слідчим до провадження слідчих дій різних спеціалістів та експертів, діяльність яких у кримінальному провадженні є різноманітною. Особливе місце серед застосування спеціальних знань окресленого виду кримінального правопорушення посідає комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, основною метою якої є встановлення наявності чи відсутності стану оборони під час здійснення протиправних дій.

Список використаних джерел

1. Марчак В. Я. Використання спеціальних психологічних знань у досудовому слідстві. Чернівці: Рута, 2005. 152 с.

Корінь Дмитро

курсант курсант 3 курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор

професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Воєнні злочини є серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права і мають потенційно великий вплив на стабільність та безпеку в світі. Експертно-криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів є ключовою складовою в забезпеченні правосуддя та приведенні злочинців до відповідальності. Експертно-криміналістичне забезпечення розслідування військових злочинів полягає в проведенні експертиз, дослідженнях, аналізах та інших криміналістичних заходах, що мають на меті встановити факти вчинення військових злочинів, з'ясувати обставини та ідентифікувати винних осіб.

Однією з актуальних проблем експертно-криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів є нестача кваліфікованих експертів. Розслідування воєнних злочинів вимагає від експертів високої кваліфікації та спеціалізованого знання з питань міжнародного гуманітарного права, медицини, балістики, хімії та інших наук. Однак, у багатьох країнах не існує достатньої кількості кваліфікованих експертів, що призводить до затримок у проведенні розслідувань та недосягнення справедливості для жертв воєнних злочинів [1, с. 30-32; 2, с. 52].

Ще однією проблемою є недостатня координація міжнародних органів та національних влад у проведенні розслідувань воєнних злочинів. Розслідування воєнних злочинів часто потребують міжнародної співпраці, але у багатьох випадках ця співпраця не ефективна через недостатню координацію міжнародних органів та національних влад. Це може призводити до дублювання робіт та надмірного витрачання ресурсів [1, с. 30-32].

Крім того, важливою проблемою є технічне забезпечення експертно-криміналістичного розслідування воєнних злочинів. Розслідування воєнних злочинів потребують використання спеціального обладнання та технічних засобів, таких як спеціальні лабораторії для аналізу доказів, апаратура для балістики та форензичного образотворення. Однак, у багатьох країнах не існує достатньої кількості такого обладнання та засобів, що призводить до затримок у проведенні розслідувань та недосягнення справедливості для жертв воєнних злочинів [2, с. 52].

До того ж, ще однією з важливих проблем експертно-криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів є можливість впливу на експертів. У деяких випадках експерти можуть бути піддані тиску з боку правоохоронних органів або політиків, представників влади, що може впливати на результати експертизи та справедливість у проведенні розслідування воєнних злочинів [3, с. 424; 4, с. 368].

Для вирішення цих проблем необхідно розробити та впровадити стратегії, що спрямовані на підвищення кваліфікації експертів, забезпечення необхідного технічного обладнання та засобів, поліпшення міжнародної координації та співпраці, а також забезпечення незалежності та непідкупності експертів [1, с. 30-32; 2, с. 52].

Неабияк важливо забезпечити доступність інформації про воєнні злочини та процес їх розслідування. Інформація про воєнні злочини та процес їх розслідування повинна бути доступною для широкої громадськості та міжнародних організацій, щоб забезпечити контроль за діяльністю розслідувальних органів та експертів [1, с. 30-32].

Одним з найбільш важливих етапів експертно-криміналістичного забезпечення розслідування військових злочинів є проведення військово-медичних експертиз. Вони включають в себе дослідження тілесних ушкоджень, що були заподіяні жертвам військових злочинів, оцінювання наслідків таких ушкоджень та визначення причини смерті. Для проведення військово-медичних експертиз необхідні спеціалізовані медичні заклади, які мають відповідну кваліфікацію та технічне оснащення [2, с. 52; 4, с. 368].

Крім того, важливим елементом експертно-криміналістичного забезпечення розслідування військових злочинів є проведення балістичних досліджень. Вони дозволяють встановити траєкторію руху куль, що були випущені зі зброї, визначити відстань до цілі та інші характеристики стрілянини, які можуть допомогти у встановленні фактів вчинення військових злочинів [2, с. 52].

Експерти з криміналістики можуть здійснювати аналіз доказів, знайдених на місці вчинення злочину. Це можуть бути сліди пальців, волосся, кров та інші матеріали, які можуть допомогти встановити ідентифікацію винних осіб. Експерти можуть також здійснювати порівняння зразків ДНК та відбитків взуття, що були знайдені на місці вчинення злочину [2, с. 52; 4, с. 368].

Таким чином, ефективне експертно-криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів є критично важливим для забезпечення справедливості та захисту прав людей. Розв'язання проблем, пов'язаних з недостатньою кількістю технічних засобів, впливом на експертизу та незалежність експертів, залученням різних національностей та доступністю інформації, є необхідними кроками для покращення ефективності розслідування воєнних злочинів та забезпечення справедливості для жертв воєнних злочинів.

Крім того, для ефективного розслідування воєнних злочинів необхідно забезпечити належний рівень підготовки експертів та співробітників розслідувальних органів. Необхідно регулярно проводити підвищення кваліфікації та тренінги для експертів, які беруть участь у розслідуванні воєнних злочинів, щоб

забезпечити належну якість експертиз та обґрунтованість результатів [5, с. 31-33].

Таким чином, експертно-криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів є надзвичайно важливим і складним завданням. Щоб забезпечити ефективне розслідування та переслідування воєнних злочинів, необхідно забезпечити належний рівень підготовки експертів, належні технічні та матеріальні ресурси, а також забезпечити співпрацю між експертами та розслідувальними органами на національному та міжнародному рівнях. Тільки таким чином можна забезпечити належний захист прав людини та правосуддя.

Список використаних джерел

1. Степанюк Р.Л. Актуальні проблеми експертно-криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів у сучасний період. *Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики*: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 вер. 2022 р.). Харків: НДІ ППСН, 2022. С. 30-32.
2. Кравчук О. В., Копанчук В. О., Остапчук М. О. Окремі питання динаміки судово-експертного забезпечення у період воєнного часу. *Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*. 2023. С. 52.
3. Плетенець В. М. Теоретичні та праксеологічні засади подолання протидії досудовому розслідуванню: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 424 с.
4. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування: монографія. ДДУВС; Ліра-ЛТД. 2015. С. 368.
5. Гусаров С. М. Щодо вдосконалення окремих положень досудового розслідування з урахуванням воєнного стану. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. С. 31-33.

СЕКЦІЯ №5.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Загурський Олександр

доцент кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила» кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

«Війна кардинально змінила життя кожного українця, а разом з тим – і всі сфери суспільного життя. Не оминули ці зміни і кримінальний процес. Ані суди, ані правоохоронні органи не були готові до роботи в таких умовах, більше того, саме законодавство не дозволяло налагодити оптимальну роботу в умовах складних воєнних реалій. Відтак, з метою наближення кримінально-процесуальної діяльності до воєнних реалій, Верховна Рада України в «турборежимі» прийняла низку законів, у тому числі тих, що спрямовані на регламентацію питань кримінального провадження в умовах воєнного стану» [1].

Відповідно до чинної Конституції України, «кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав (ст. 59). Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення (ст. 131-2)» [2].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. визначає, що «захист – вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення» [3].

1 травня 2022 р. набрав чинності Закон № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Законом внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України, визначено, що «зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні

відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ч. 1 ст. 7, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених у розділі IX-1 Кодексу». До того ж, «дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника - із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника» [4].

На сьогоднішній день, надання підозрюваним та обвинуваченим, особливо позбавлених свободи, вільного контакту із захисником є однією з основних вимог надійного судового розгляду, гарантованого в сучасних демократичних державах, заснованими на повазі до принципів верховенства права та ув'язнення.

Згідно з аналізом європейських стандартів у цій галузі, подальші поправки до національної кримінальної процедури заслуговують на схвалення. Особливо примітним є питання правильного застосування зазначених правил на практиці, які повинні продовжувати ретельно контролювати даний сегмент за дотриманням прав людини, який наразі прослідковується в діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

До того ж, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, а в умовах воєнного стану, а конституційне право на захист в кримінальному провадженні взагалі в жодному випадку не підлягає обмеженню. Зважаючи на важливість цих прав та процедурних гарантій цих проблем, їх неможливо ігнорувати, а необхідно забезпечувати їх ефективність з метою реалізації завдань кримінального провадження

Список використаних джерел

1. Церемонський І. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadzheniya-v-umovah-voennogo-stanu.html>. (дата доступу: 20.04.2023).
2. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 20.04.2023).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: закон України від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. (дата звернення: 20.04.2023).

Матус Валерій

викладач кафедри юридичних дисциплін
Харківський університет внутрішніх справ
Сумська філія

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час дії воєнного стану і в умовах бойових дій, коли обстановка є напруженою і непередбачуваною, захист прав учасників кримінального провадження є досить важливою проблемою, яка потребує законодавчого врегулювання.

Так, із набуттям чинності у березні 2022 року Закону №2111-IX, було викладено ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) у новій редакції, яка регулює особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану [3].

Деякі з актуальних питань, пов'язаних із захистом прав учасників кримінального провадження в період воєнного стану, включають:

1. Доступ до захисника.

В період воєнного часу, учасники кримінального провадження можуть стикнутися з обмеженнями на свободу пересування і доступу до юридичної допомоги, що може ускладнити їх право на належне забезпечення права на захист. Отже, першочерговим завданням є забезпечення доступу до адвокатів, для здійснення належного захисту учасників процесу.

Згідно з новою редакцією п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника - із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника. З огляду на вказану норму ст. 615 КПК України, можна прийти до висновку, що вказана норма закону може бути застосована до всіх випадків, коли КПК України передбачає участь захисника у кримінальному провадженні [1].

Звернемо увагу, що стара редакція даної статті закону не передбачала можливості дистанційної участі захисника у проведенні окремої процесуальної дії. На наш погляд, забезпечення вказаної норми значно спростить можливість участі захисника під час проведення окремих процесуальних дій для належного забезпечення права на захист.

2. Право на справедливий судовий розгляд.

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі.

Ключовими принципами статті 6 є верховенство права та належне здійснення правосуддя. Вказані принципи також є основоположними елементами права на справедливий суд. У своїй практиці Європейський суд неодноразово наголошував, що право на доступ до суду, закріплене у 6 § 1 Конвенції, не є абсолютним: воно може бути піддане допустимим обмеженням, оскільки вимагає за своєю природою державного регулювання [2].

У період воєнного стану, відповідно до статті 10 Закону України “Про правовий режим воєнного стану”, повноваження судів не можуть бути припинені, а частина друга статті 26 зазначеного Закону передбачає, що скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [4].

Так, ст. 7 КПК України, щодо загальних засад кримінального провадження, була доповнена ч. 3, в якій передбачено: зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ч. 1 ст. 7 КПК України, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених у розд. IX-1 КПК України [1].

На наш погляд, вказана норма процесуального закону має суттєве значення саме для забезпечення прав осіб на справедливий судовий розгляд в період воєнного стану.

Так, п 9. ч. 2 ст. 615 КПК України, під час дії воєнного стану обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності скеровуються та розглядаються судами, у межах територіальної юрисдикції яких вчинено кримінальне правопорушення, а в разі неможливості з об’єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - судом, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що закінчив досудове розслідування, або іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством [1].

Вважаємо, що для більш детального визначення порядку направлення кримінального провадження з одного суду до іншого, слід було внести зміни у ст. 34 КПК України, передбачивши вирішення питань направлення кримінальних проваджень за територіальною підсудністю саме зі зміною територіальної юрисдикції районів де ведуться бойові дії, або ці райони тимчасово окуповані.

Законодавчо усунута прогалина щодо участі присяжних в період воєнного часу, а п. 10. ч. 2 ст. 615 КПК України передбачено, що кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, крім здійснення кримінального провадження у суді, в якому до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією частиною було визначено склад суду за участю присяжних [1].

Вищевказані питання хоча і удосконалені законодавцем, своєю метою ставлять забезпечення прав учасників кримінального провадження, але не в достатній мірі зосереджують свою увагу на забезпеченні прав потерпілих, як учасників кримінального процесу. На нашу думку, слід законодавчо виділити

можливість потерпілої сторони більш розширено приймати участь у провадженні, при цьому передбачити право потерпілого, який переміщений з тимчасово окупованої території, на отримання електронних копій кримінального провадження, які знаходяться у прокурора, слідчого, для належного ознайомлення, а також право на отримання повного тексту копії судового рішення електронними засобами зв'язку, за допомогою електронної пошти та доступних месенджерів, таких як (WhatsApp, Viber...), що спростить час на ознайомлення, та на захист своїх прав, шляхом подачі скарг, передбачених кримінальним процесуальним законом, саме в період воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1297> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Конвенція про захист прав і основоположних свобод 4 листопада 1950 р. (з протоколами). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 18.04.2023).
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про попереднє ув'язнення" щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану: Закон України від 03.08.2022 р. №2111-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2111-20#Text> (дата звернення 18.04.2023 р.).
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. №28. Ст. 250.

Крепчук Анастасія

курсантка 2 курсу факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Груздь Олександр

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ЧИННЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Дотримання стандартів захисту прав людини є важливими для формування демократії та рівноправ'я в українському суспільстві. Європейська конвенція з прав

людини (далі – ЄКПЛ) і практика Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) слугують дороговказом стандартів та кращих практик для ключових гравців на полі розслідування катувань та інших серйозних порушень прав людини. Цей дороговказ є невід’ємною частиною національного законодавства України і беззаперечним маркером орієнтованості країни на демократію, верховенство права, захист прав людини.

Сьогодні питання прав і свобод людини і громадянина посідає важливу роль у зовнішній і внутрішній політиці всіх держав світової спільноти. Усі люди народжуються вільними й рівними у своїх правах [1]. Права людини є соціальними й політичними гарантіями, необхідними для захисту особи від посягань на людську гідність із боку сучасних держав і сучасних ринків. Усі люди є рівними перед законом. Держава та людина повинні існувати як рівноправні партнери. Поняття демократії та правової держави залежить від розуміння співвідношення прав та свобод людини й державної влади. Права й відповідальність за них – це стратегічний конституційний пріоритет України.

Стаття 7 Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини (далі - Європейська конвенція) регламентує дію принципу «ніякого покарання без закону», тобто ніхто не може бути визнаний винним, якщо на час вчинення діяння (дії чи бездіяльності) воно не визнавалося національним законодавством або міжнародним правом як кримінальне правопорушення, хоча зовні було і схоже за ознаками з кримінальним правопорушенням. Також слід зазначити, що обмеження даної статті не може допускатися державою-учасником Ради Європи, навіть якщо на момент застосування кримінального закону вона перебувала у воєнному або надзвичайному стані [2].

Якщо проводити паралель із національним законодавством України, то слід звернутися до ч. 1 п. 22 ст. 92 Конституції України: лише Закони України можуть визначати діяння, які є кримінальними правопорушеннями та відповідальність за них. Тобто за такі діяння (дію чи бездіяльність), що не визначені Законами України, не може наступати юридична відповідальність [3].

Також ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) встановлює, що «кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом діяння». Тобто якщо вчинене діяння особи не міститься в ККУ, то його не можна визнати кримінальним правопорушенням. Крім того, ч. 4 ст. 3 ККУ забороняє за будь-яких обставин застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією [4].

Ці положення національного законодавства дають змогу зрозуміти, що Україна дотримується принципу Європейської конвенції «ніякого покарання без закону».

Щоб проаналізувати рішення, винесені Європейським судом з прав людини щодо порушення статті 7 Європейської конвенції Україною, слід звернутися до справи «Веренцов проти України» (Заява №20372/11, рішення від 11 квітня 2013 року). У даній справі заявник скаржився на факт визнання його винним за порушення правил та порядку проведення демонстрацій, незважаючи на відсутність чіткого визначення такого порядку в національному законодавстві України. Розглядаючи дану справу, суд дійшов висновку, що порушення статті 7 стосовно

заявника було, адже, хоча таке правопорушення і передбачалося Кодексом України про адміністративні правопорушення, але підстави для притягнення особи до відповідальності відсутні через не регламентацію національним законодавством порядку та правил проведення демонстрацій. Унаслідок цього суд підкреслив, що гарантія, закріплена ст. 7 Європейської конвенції, є фундаментальним елементом верховенства права, тому вона повинна тлумачитися і застосовуватися так, як це впливає з її предмету та цілі, таким чином, щоб забезпечувати ефективний захист від свавільного переслідування, засудження і покарання [5].

Отже, практика Європейського суду з прав людини зазначає, що ст. 7 Європейської конвенції порушується у випадків через неправильне трактування її положень та недосконалість національного законодавства держави, що порушує цю статтю стосовно громадян. У цілому національне законодавство України відповідає вимогам цієї статті, про що свідчать положення ККУ, КУ, інших законів України, а також лише одне офіційно зафіксоване Міністерством юстиції України рішення Європейського суду з прав людини, де було визнано порушення нашою державою щодо особи принципу «ніякого покарання без закону».

Враховуючи відповідний вплив на правову систему України та на судову практику взагалі, вважаємо, що питання виконання рішень є прерогативою у подальшій розбудові України як демократичної, правової та соціальної держави, а також буде відповідати взятим нею зобов'язанням як члена Ради Європи та учасника Конвенції 1950 року. Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини був визначений в Україні спеціальним законом «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини», тобто створені відповідні передумови на національному рівні, і, на нашу думку, Україна стала на шлях європейського виміру прав людини.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 15.04.2023)
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950. № 995-004. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.04.2023).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.04.2023).
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341> (дата звернення: 15.04.2023).
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Веренцов проти України» від 11 квітня 2013 року. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2019/01/17/20190117142802-29.doc> (дата звернення: 15.04.2023).

Гусев Вадим, Гаврилюк Владислав

курсанти 2-го курсу факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Носевич Надія

завідувач кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету №1 Криворізького
навчально-наукового інституту Донецького
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України №64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб[2].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», [2] воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України [3], а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»[2], (пункт 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні»[1].

Керуючись Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [4], під час воєнного стану може примусово відчужуватися майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, майна державних підприємств, державних

господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану.

Примусове відчуження майна - позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості [4].

Рішення про примусове відчуження майна приймається військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради. У місцевостях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження здійснюється за рішенням військового командування без погодження з такими органами[4].

Згідно статті 64 Конституції України Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [3].

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [3].

В умовах воєнного стану держава відповідно Конституції України [3] неухильно продовжує гарантувати всі права та свободи людини та у разі їх порушення захищає, окрім випадків перешкоджання інтересам держави. Права і свободи людини це перший пріоритет і тому уповноважені службові особи, волонтери та інші небайдужі люди захищають ці права на кожній ділянці української землі, рятуючи людей з зони активних бойових дій евакуацією в найбільш безпечні місця де є змога надати їм всю необхідну допомогу.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 14 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 24.04.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 24.04.2023).
3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.04.2023).
4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI : станом на 29 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

ГОЛОВА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Олексій ЦУРКАН – декан факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Марина ГОРОДЕЦЬКА – завідувач кафедри організації досудового розслідування факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту ДонДУВС, кандидат юридичних наук, доцент

ЧЛЕНИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Ольга ЛИТВИНЕНКО – старший викладач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»

Олександр ГРУЗДЬ – старший викладач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Юрій ЄЛАЄВ – викладач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Роман СМЕЛЬЯНОВ – викладач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

досудового розслідування факультету №1 КННІ ДонДУВС

*Матеріали круглого столу (в авторській редакції)
28 квітня 2023 року*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Комп'ютерна верстка: Литвиненко О.Г.

**Оригінал-макет підготовлено організаційним
комітетом круглого столу**

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ»**

**проведеного кафедрою організації досудового розслідування
факультету №1**

Криворізького навчально-наукового інституту

**Донецького державного університету внутрішніх справ
50042, м. Кривий Ріг, вул. Співдружності, 92-а**